

**İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLERİN  
KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİLERİNİN  
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Deniz ÖZDENİZ**

**Kentsel Tasarım Anabilim Dalı**

**Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Programı**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nilgün ERGUN**

**ARALIK 2015**



**İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLERİN  
KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİLERİNİN  
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Deniz ÖZDENİZ  
(519091037)**

**Kentsel Tasarım Anabilim Dalı**

**Disiplinlerarası Kentsel Tasarım Programı**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nilgün ERGUN**

**ARALIK 2015**



İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 519091037 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Deniz ÖZDENİZ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLERİN KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

**Tez Danışmanı :**      **Prof. Dr. Nilgün ERGUN** .....  
İstanbul Teknik Üniversitesi

**Jüri Üyeleri :**      **Prof. Dr. Reyhan YİĞİTER** .....  
İstanbul Teknik Üniversitesi

**Yrd. Doç. Dr. Begüm ÖZDEN FIRAT** .....  
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

**Teslim Tarihi**            : 27 Kasım 2015  
**Savunma Tarihi**        : 22 Aralık 2015



*Aileme,*



## ÖNSÖZ

Uzun süredir devam eden çalışmalarına olan katkıları için tez danışmanlarım Doç. Dr. Senem Deviren'e ve son evrede zihin açıcı önerileriyle tezi tamamlamam için gereken motivasyonu sağlayan değerli görüşleri, anlayışı ve destekleri için Prof. Dr. Nilgün Ergun'a, ayrı ayrı çok teşekkür ederim.

Yalnız bu süreçte değil hayatımın her döneminde beni destekleyen, güvenleriyle her koşulda üretebilme ve yeniden başlayabilme gücü veren aileme, varlıkları ve yorumlarıyla beni her daim cesaretlendiren arkadaşlarımın hepsine tek tek binlerce teşekkürler.

Sahip olduğu akademik ve kültürel bakış açısının yanısıra varlığıyla da ilham veren Manos Avgeridis'e çalışmanın ortaya çıkmasındaki katkısı için ne kadar teşekkür etsem az, o olmasaydı bu çalışma olmayacaktı.

Son olarak her türlü olumsuzluğa karşı umudunu hiç kaybetmeyen barışçı, sevgiden ve emekten yana olan, yakın dönemde kaybettiğimiz tüm arkadaşlarımıza çok şey borçluyuz. Umudun hep var olduğunu yılmadan ve korkmadan ifade edebildikleri ve hepimize umut olabildikleri için.

Aralık 2015

Deniz Özdeniz  
(Mimar)



## İÇİNDEKİLER

### Sayfa

|                                                                          |      |
|--------------------------------------------------------------------------|------|
| ÖNSÖZ.....                                                               | vii  |
| İÇİNDEKİLER .....                                                        | ix   |
| KISALTMALAR.....                                                         | xi   |
| ÇİZELGE LİSTESİ.....                                                     | xiii |
| ŞEKİL LİSTESİ.....                                                       | xv   |
| ÖZET.....                                                                | xvii |
| SUMMARY .....                                                            | xix  |
| 1. GİRİŞ .....                                                           | 1    |
| 1.1 Amaç .....                                                           | 2    |
| 1.2 Kapsam.....                                                          | 2    |
| 1.3 Hipotez .....                                                        | 4    |
| 1.4 Yöntem .....                                                         | 4    |
| 2. KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜ .....                                              | 7    |
| 2.1 Kentsel Dönüşümün Tarihi .....                                       | 8    |
| 2.2 Neoliberalizm ve Kentlerin Dönüşümü.....                             | 13   |
| 3. KENT HAKKI ve KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER .....                      | 17   |
| 3.1 Kent Hakkı .....                                                     | 17   |
| 3.2 Kentsel Toplumsal Hareketler.....                                    | 20   |
| 3.2.1 Durumcular (Situasyonistler) .....                                 | 28   |
| 3.2.2 Provo .....                                                        | 30   |
| 3.2.3 Geçici otonom bölgeler (T.A.Z).....                                | 31   |
| 3.2.4 Sokakları geri alalım (R.T.S) .....                                | 32   |
| 3.2.5 İşgal evleri.....                                                  | 33   |
| 4. İŞGAL EVLERİ, MEKANSAL DEĞİŞİMİ VE KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİLERİ..... | 35   |
| 4.1 İşgal Tipleri .....                                                  | 39   |
| 4.1.1 Yoksunluğa Bağlı İşgal (Deprivation-Based Squatting).....          | 40   |
| 4.1.2 Alternatif Konut Stratejisi (Alternative housing strategy) .....   | 42   |
| 4.1.3 Girişimci işgal (Entrepreneurial squatting).....                   | 42   |
| 4.1.4 Korumacı İşgal (Conservational squatting) .....                    | 43   |
| 4.1.5 Politik İşgal (Political Squatting) .....                          | 46   |
| 4.2 Yitik Alanlar Olarak İşgal Evleri .....                              | 48   |
| 4.3 İşgal Evlerinin Kentsel Dönüşüme Etkileri.....                       | 50   |
| 5. AVRUPA'DA İŞGAL EVLERİ .....                                          | 53   |
| 5.1 Avrupa'da İşgal Evlerinin Tarihi .....                               | 53   |
| 5.2 İşgal Evlerine Dair Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar .....          | 55   |
| 5.3 Avrupa İşgal Evleri Kolektifi (SqEK).....                            | 57   |
| 5.4 Avrupa'dan Örnekler.....                                             | 59   |
| 5.4.1 Berlin (K77 Hareketi) .....                                        | 59   |
| 5.4.2 Leipzig (Haushalten Projesi).....                                  | 62   |
| 5.4.3 Hollanda (OT301 projesi) .....                                     | 64   |

|                                                                                       |            |
|---------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 5.4.4 Atina (Villa Amalia İşgalleri) .....                                            | 66         |
| 5.4.5 Barselona ( La Kasa De La Muntanya) .....                                       | 69         |
| 5.4.6 Hamburg (Rote Flora) .....                                                      | 71         |
| 5.4.7 İngiltere (Tolmers Tale) .....                                                  | 74         |
| 5.4.8 Milano (Leoncavallo İşgal Evi).....                                             | 75         |
| <b>6. TÜRKİYE’DE KENTSEL HAREKETLER VE KENTLERİN.....</b>                             | <b>77</b>  |
| 6.1. Türkiye’de Kentsel Hareketler .....                                              | 77         |
| 6.2. Türkiye’de Yakın Dönem Kentsel Hareketler ve İşgal Evlerinin Ortaya Çıkışı ..... | 80         |
| 6.3. Türkiye’deki İşgal Evi Oluşumları .....                                          | 86         |
| <b>7. ALAN ARAŞTIRMASI-KADIKÖY YELDEĞİRMENİ .....</b>                                 | <b>89</b>  |
| 7.1. Yeldeğirmeni’nin Tarihi .....                                                    | 89         |
| 7.2. Yeldeğirmeni Bölgesi’nde Mekansal Dönüşümler .....                               | 91         |
| 7.3. Don Kişot Sosyal Merkezi ve Sonrasında Yaşanan Sosyal Dönüşümler .....           | 97         |
| <b>8. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME .....</b>                                                | <b>107</b> |
| <b>KAYNAKLAR.....</b>                                                                 | <b>111</b> |
| <b>ÖZGEÇMİŞ .....</b>                                                                 | <b>119</b> |

## **KISALTMALAR**

|              |                                                                    |
|--------------|--------------------------------------------------------------------|
| <b>WdK</b>   | : Woning buro de Kraker                                            |
| <b>SqEK</b>  | : Squatting Europe Collective (Avrupa İşgal Evleri Kolektifi)      |
| <b>DIY</b>   | : Do It Yourself (Kendin Yap)                                      |
| <b>ASS</b>   | : Advisory Service for Squatters (İşgalciler İçin Danışma Servisi) |
| <b>TAZ</b>   | : Temporary Autonomous Zone (Geçici Otonom Bölge)                  |
| <b>RTS</b>   | : Reclaim The Streets (Sokakları Geri Alalım)                      |
| <b>HES</b>   | : Hidro Elektrik Santrali                                          |
| <b>YTH</b>   | : Yeni Toplumsal Hareketler                                        |
| <b>MoRUS</b> | : Museum of Reclaimed Urban Space                                  |
| <b>SM</b>    | : Sosyal Merkez                                                    |



## ÇİZELGE LİSTESİ

### Sayfa

|                                                                                                                                     |           |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| <b>Çizelge 1.1:</b> Roberts'a göre kentlerin dönüşümünün evrimi .....                                                               | <b>12</b> |
| <b>Çizelge 4.1:</b> Türlerine göre işgalin sınıflandırılması .....                                                                  | <b>47</b> |
| <b>Çizelge 4.2:</b> Sürdürülebilir ve petrol bazlı üretim yapan toplulukların yaşamsal elemanlar açısından karşılaştırılması . .... | <b>51</b> |



## ŞEKİL LİSTESİ

### Sayfa

|                                                                                                                                      |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Şekil 1.1 : Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi.....                                                                                       | 5  |
| Şekil 2.1 : Tony Garnier'in ideal endüstri şehri 'Cité Industrielle' (Url-1).....                                                    | 9  |
| Şekil 2.1 : Bristol'de 1950'lerden sonra dönüşen kent (Url-2).....                                                                   | 9  |
| Şekil 3.1: Paris Komünü 18 Mart- 28 Mayıs 1871, Early Occupiers - <i>Erken İşgalciler</i> .<br>(Url-3) .....                         | 24 |
| Şekil 3.2 : Naked City- Çıplak Kent (Url-4).....                                                                                     | 29 |
| Şekil 3.3 : Provo hareketi 'white bike plan' (Url-5).....                                                                            | 31 |
| Şekil 3.4 : T.A.Z'la ilgili oluşturulmuş bir afiş çalışması. (Url-6) .....                                                           | 32 |
| Şekil 3.5 : RTS eylemi (Url-7) .....                                                                                                 | 33 |
| Şekil 4.1 : Bir işgal evi betimlemesi (Url-8).....                                                                                   | 37 |
| Şekil 4.2 : İşgal hareketlerinin işgal tipleri ve otonom-radikal yönelimleri açısından<br>şematik gösterimi. ....                    | 40 |
| Şekil 4.3 : Berlin Kulturzentrum Lagerhaus İşgal Evi (Url-9) .....                                                                   | 43 |
| Şekil 4.4 : Berlin Freidrichshain'de 1990'da işgal edilen binalar (Url-10) .....                                                     | 44 |
| Şekil 4.5: İşgal evi ve sosyal merkez olarak yeniden işlevlendirilen Can Masdeu<br>cüzam hastanesi (Url-11) .....                    | 48 |
| Şekil 4.6 : Ekolojik tarımsal üretim yapan İngiltere'deki Grow-Heatrow (Url-12)..                                                    | 49 |
| Şekil 4.7 : Amsterdam'da işgal evi ve sosyal merkezlerini gösteren bir bilgilendirme<br>haritası. (Url-13) .....                     | 50 |
| Şekil 5.1 : Berlin'de yer alan işgal evlerini gösteren bilgilendirici harita .....                                                   | 57 |
| Şekil 5.2 : Barselona'da yer alan işgal evlerini gösteren bilgilendirici harita .....                                                | 58 |
| Şekil 5.3 : Amsterdam'da yer alan işgal evlerini gösteren bilgilendirici harita .....                                                | 58 |
| Şekil 5.4: 2009 yılında K77 işgal evinin durumu ve 1990'da K77 hareketi tarafından<br>üretilen 'İşgal Bir Sanat' adlı kitapçık ..... | 60 |
| Şekil 5.5 : Hobrecht Plan,1862 .....                                                                                                 | 60 |
| Şekil 5.6 : HausHalten işgal evi insiyatifi logosu. (Url-14) .....                                                                   | 62 |
| Şekil 5.7: HausHalten projesi kapsamında işgal edilen ilk işgal evi MoKo. (Url-15)<br>.....                                          | 63 |
| Şekil 5.8 : OT301 Amsterdam İşgal Evi (Url-16) .....                                                                                 | 64 |
| Şekil 5.9 : OT301 işgal evi ve çevresi (Url-17).....                                                                                 | 66 |
| Şekil 5.10 : Villa Amalia işgal evi (Url-18) .....                                                                                   | 67 |
| Şekil 5.11 : Villa Amalia İşgal Evi açık alan kullanımı (Url-19).....                                                                | 69 |
| Şekil 5.12 : Kasa de la Muntanya işgal evi <i>okupa y resiste</i> ( işgal et ve diren) (Url-<br>20) .....                            | 70 |
| Şekil 5.13 : 1910'da Rote Flora tiyatrosu (Url-21).....                                                                              | 72 |
| Şekil 5.14 : Rote Flora işgal evi. (Url-22) .....                                                                                    | 73 |
| Şekil 5.15 : Tolmer Meydanı (Url-23).....                                                                                            | 74 |
| Şekil 5.16 : Leoncavallo İşgal evinden bir görünüm .....                                                                             | 75 |
| Şekil 5.17 : Leoncavallo İşgal Evi, Milano (Url-24) .....                                                                            | 76 |
| Şekil 6.1 : Ankara'daki Atopya İşgal Evi (Url-25).....                                                                               | 87 |

|                                                                                                                                            |            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| <b>Şekil 6.2 : Caferağa Mahalle Evi (Url-26).....</b>                                                                                      | <b>87</b>  |
| <b>Şekil 6.3 : Gregor Samsa İşgal Evi (Url-27).....</b>                                                                                    | <b>88</b>  |
| <b>Şekil 7.1 : Yeldeğirmeni Pervititch Planı,1937 .....</b>                                                                                | <b>90</b>  |
| <b>Şekil 7.2 : 1922-Tarihi Kent Planı (Url-28).....</b>                                                                                    | <b>91</b>  |
| <b>Şeki 7.3 : Yeldeğirmeni'nin sırasıyla 1946, 1966, 1982 ve 2014 tarihli uydu<br/>fotoğrafları ile gösterilen mekansal değişimi .....</b> | <b>92</b>  |
| <b>Şekil 7.4 : Yeldeğirmeni'nde yer alan tescilli sivil mimari ve anıt yapılar .....</b>                                                   | <b>93</b>  |
| <b>Şekil 7.5 : Yeldeğirmeni zemin kat kullanımını gösteren harita .....</b>                                                                | <b>94</b>  |
| <b>Şekil 7.6 : Yeldeğirmeni'nde dönüşen mekanlar, Karakolhane Caddesi .....</b>                                                            | <b>95</b>  |
| <b>Şekil 7.7 : Yeldeğirmeni'nde dönüşen mekanlar, Duatepe Sokak .....</b>                                                                  | <b>96</b>  |
| <b>Şekil 7.8 : Yeldeğirmeni'nde zemin kat kullanımı .....</b>                                                                              | <b>97</b>  |
| <b>Şekil 7.9 : Don Kişot İşgal Evi İç Mekan Kullanımı .....</b>                                                                            | <b>99</b>  |
| <b>Şekil 7.10: Don Kişot İşgal Evi Sokak Görünümü .....</b>                                                                                | <b>99</b>  |
| <b>Şekil 7.11 : Don Kişot İşgal Evi'nde yer alan resim sergisi .....</b>                                                                   | <b>100</b> |
| <b>Şekil 7.12: Yeldeğirmeni Komşu Kafe Kolektifi .....</b>                                                                                 | <b>102</b> |
| <b>Şekil 7.13: Komşu Kafe Kolektifi Mutfağından .....</b>                                                                                  | <b>103</b> |
| <b>Şekil 7.14: Yeldeğirmeni'nde kiralık daire fiyatları .....</b>                                                                          | <b>103</b> |
| <b>Şekil 7.15: Yeldeğirmeni'nde kiralık daire fiyatları .....</b>                                                                          | <b>104</b> |

## KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLERİN KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

### ÖZET

Kentler ve kentsel mekanlar, tarihsel süreçte üretime bağlı ilişkiler ve ekonomik sistemlerin dönüşümünün doğrudan etki ettiği dolayısıyla da bütün sosyal ve toplumsal ilişkilerin biçimlendiği en görünür mekansal düzlemlerdir. Tarımsal üretimle ortaya çıkan kentlerden 20. yüzyılda endüstriyel üretim ve küreselleşen ekonomilerin şekillendirdiği bugünün kentlerine, fiziki mekan yeniden yapılandırılırken sosyal ve mekansal eşitsizlikler ve yeni tipte sosyal dışlanmaları beraberinde getiren toplumsal ilişkilerin üretimini de ortaya çıkarmaktadır. Batı’da 70’lerde fordist şehir planlamanın yarattığı krizlerin etkisiyle atıl kalan şehir merkezlerinin rehabilitasyonu gerekliliğiyle ortaya konan merkezîyetçi kentsel yenileme politikaları ve uygulamaları, günümüz kentsel dönüşüm pratiklerinde politik-kültürel dinamiklerin değişimiyle kurumsal temeli sivil inisiyatife dayalı ‘karşı-kültürel kentsel hareketler’ olarak tanımlanan kentsel muhalefet dinamiklerini görünür hale getirmiştir. Modern kentlerde, kent içinde ve çevresinde yer alan çoklukla kentsel dönüşüm politikalarının bir sonucu olarak işlevlerini kaybetmiş fakat kent için kullanım ve dönüşüm değeri taşıyan ‘yitik alanlar’, söz konusu kentsel toplumsal muhalefetin ifade edildiği sosyo politik kentsel mekanlar olarak öne çıkmaktadır. Bu tip kentsel alanların, kentte yaşayan bireyler için faydalı ve kent mekanını dolayısıyla da kentsel yaşamı canlandırıcı bir rol üstlenmesi bakımından taşıdıkları potansiyellerin kentlerin dönüşümü ekseninde değerlendirilmesi gerekmektedir.

İşgal evleri, kullanılmayan ve metruk haldeki yapılara yerleşerek, barınma ve sosyal amaçlı kullanma geleneği olarak bilinen ve Batı’da ‘squatting’ olarak kavramsallaşan, 70’li yıllardan beri Avrupa’nın birçok ülkesinde yaygın olarak gerçekleştirilen bir kent hareketi olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte günümüz modern toplumlarında kentsel muhalefet biçimi olarak görülen işgal evi hareketleri, kentsel yaşam ve yapılı çevredeki etkileri farklı kavramlara işaret eden ve kentte yaşayan herkesin gündelik pratiklerini de doğrudan etkileyen önemli bir kentsel harekettir.

İşgal evleri, farklı coğrafyalarda kendi politik ve kültürel dinamikleriyle ortaya çıkmakla beraber hemen hemen bütün Batılı ülkelerde temelde bazı ortak değerleri temel alarak şekillenmektedir. Bunlar arasında barınmaya, sosyal ve kültürel ihtiyaçları gidermeye yönelik bir mekansal örgütlenme arayışı hemen hepsinde ortak özellik olarak görünmektedir. Dolayısıyla mevcut düzenlemelerin karşısında alternatif düzen arayışında oluşu itibarıyla sözü edilen kentsel işgaller bilinçli ya da bilinçsizce değiştirdiği sosyal düzen ve mülkiyet ilişkileri bağlamında politik eylemlerdir.

Modernizm öncesi dönemin işgalleriyle bugünün ‘kent mekanını kazanmak’ adına ortaya konan işgalleri, değişen politik ve sosyo kültürel koşullar anlamında farklılaşmaktadır. Kentsel mekanın belirli ihtiyaçlara cevaben işgal edilmesi olarak da tanımlanan işgal evi eylemleri, yapılı çevreyle olan ilişkisi anlamında kentsel mekanın dönüşümünde de doğrudan bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda işgal evleri,

küreselleşen kentlerin yaşadığı kentsel çelişkilerin doğurduğu mekansal problemlere karşı yeni toplumsal ve mekansal örgütlenmeler vadeder. Bir kentsel muhalefet biçimi olan ve kentsel aktör olarak orta sınıf kentlilerin kentsel çelişkilerin giderilmesine yönelik ortaya koydukları bu örgütlenmeler diğer taraftan başka kentsel çelişki dinamiğini de barındırması adına çok katmanlı bir bakış açısıyla değerlendirilmeyi gerektirmektedir.

İşgal evleri her ne kadar ilk olarak kentsel ve mekansal çelişkileri ortadan kaldırmaya yönelik ortaya çıkmış hareketler olarak düşünülse de yerel dinamikler ve diğer kentsel aktörlerle olan ilişkisi ölçüsünde münferit ve doğrudan soylulaştırmaya yönelik bir başka dönüşümün katalizörü olarak da görülebilmektedir. Avrupa’da işgal evleri ile başlayan dönüşümlerin bir kısmı, bir süre sonra bu alanların sosyal ve kültürel cazibe alanlarına dönüştürülmesiyle yatırımcılar tarafından ilgi odağı haline gelmiş, arazi rantları ve spekülasyonlarıyla da desteklenerek özellikle münferit yatırımcılar için rant aracı haline getirilmiştir. ‘Yeni tip soylulaştırma’ olarak da tanımlanabilecek bu dönüşüm, genellikle keşfedilen bölgeye yeni açılan kafeler, atölyeler, sergi alanları gibi yeni sosyal-rekreasyonel fonksiyonların bireysel inisiyatiflerle hayata geçirilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Kentsel çelişkilerin karşısında ona bir çözüm olarak ortaya konan kentsel hareketler diğer taraftan mevcut yapıların bireysel inisiyatiflerle dönüşümü sonucu oluşan yeni tür bir soylulaştırma hareketine hizmet etme sorunsalını da potansiyel olarak taşımaktadır.

Neil Smith’in ‘modern sınıfın kent merkezlerini istilası’ olarak tanımladığı soylulaştırma bu noktada ister kentlinin haklarını aramak üzere mevcut büyük çaplı projelerin karşısında isterse tekil olarak karşısında durduğu dönüşüme rant odaklı bir başka dönüşümü önermesi anlamında eleştirel bir düzlemde durmaktadır.

Tez kapsamında hem kentsel mekanın dönüşümünde dikkate değer bir potansiyel taşıyan hem de soylulaştırmaya neden olan kentsel dönüşümü tetikleyerek ortaya çıkardığı kentsel çelişkiler bağlamında işgal evlerinin çok katmanlı yapısı farklı yönleriyle ele alınmıştır. Bu bağlamda İstanbul’daki ilk işgal evi olan Kadıköy Yeldeğirmeni Mahallesi’ndeki Don Kişot Sosyal Merkezi ve bu bölgede sonrasında kentsel anlamda yaşanan değişimler incelenerek söz konusu değişimlerin kentsel mekana olan etkileri ve kentsel dönüşümle olan ilişkisi değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: İşgal, Kentsel yenileme, Kentsel dönüşüm, Kentsel toplumsal hareketler, Kentsel koruma, Soylulaştırma, Yeniden işlevlendirme, Yitik alanlar

## **THE EVALUATION OF THE EFFECTS OF URBAN SOCIAL MOVEMENTS ON URBAN TRANSFORMATIONS**

### **SUMMARY**

Cities and urban spaces are the most visible spatial planes in which all kind of social relations have been shaped, directly affiliate to transformation of economic and production systems during the history. From agricultural productive cities to industrial cities in 20th century and today's global cities social and spatial inequalities have emerged which also bring with the new type of social exclusions. The squatting, occupation or take over buildings and houses -which are abandoned or disfunctioned for long periods- and re-using hem for different purposes, has a long lasting trajectory all over Europe as well as all over the world. Beginning from 70's it is mainly in Europe where squatting has been defined as widespread 'urban social movement'. However in modern societies different types of squattings accepted as an urban political practice which has been pointed out different expansions in terms of urban life and the built environment as well as daily practices. Because of being beneficial for the people live in the cities the potentials of those urban spaces must be evaluated in the context of transformation of the cities in terms of taking role in revitalizing urban space accordingly urban life.

Squats are shaped by specific fundamental common values almost in every Western countries in different regions, along side their own political and cultural dynamics. Among them; the seeking of spatial organization for eliminating to sheltering, supplying social and cultural needs appear as common characteristic in almost all. Consequently; as being against to the current organizations for alternative system, aforementioned urban occupations are political actions in the context of transmuting social order and property relations consciously or unconsciously.

Occupations of pre-modernism period and today's occupations for setting out on behalf of "to get the urban space" have acquired different characteristic in terms of changing political and socio-cultural conditions. Squatter's actions which is also defined as occupying the urban space in response to specific needs, has also direct effect in transformation of urban space in terms of the relationship with the structured environment. In this context, squats are promised to new social and spatial organizations against to the spatial problems raised by the urban contradictions faced by globalized cities. However, these organizations which have been manifested as urban oppositions and revealed for the elimination of the urban contradictions of the city by middle class citizens as urban actors need to be evaluated by multilayered perspective for including another urban contradiction dynamic.

Although, squats firstly are considered as the movements which came out for the abolishing urban and spatial contradictions, can also seen directly and singularly as a catalyst for the another conversion of a gentrification based on the relationship with the local dynamics and other urban actors. Some parts of the conversions which are

started with squatting in Europe, after a while have become the focus of attention with transformation of those social and cultural attraction areas by investors and also have been turned into rent tool with supporting by rents and speculations of the areas especially for the individual investors. This conversion that can also be described as “New types of gentrification”, is realized in the form of implementation by individual initiatives with the new social-recreational functions like cafeterias, studios, exhibition areas which generally have just opened on the discovered area. Urban movements manifest as a solution against the urban contradictions, on the other hand contains potentially the problematical of the subserve to new kind gentrification movement which come out after transformation of the current buildings with individual initiatives.

Gentrification which is described like ‘the occupation of the city centers by modern class’ by Neil Smith, in this point it remains at a critical platform whether to be againsts existing large-scale projects for the rights of the citizens or suggest another conversion of rent-based against the conversion which is singularly opposite. Within the context of the thesis, multilayered structure of the squats are discussed with different aspects both revealing urban contradictions that set off by urban transformation which also create the gentrification and having a remarkable potential on transformation of the urban space.

In this regard, as being first occupied social center located in Istanbul, Don Kişot Social Center at Kadıköy Yeldeğirmeni District and the changes have been occurred afterwards in the urban context at the district are examined for evaluating the effects on the urban space and the relationship with the urban transformation.

The objective and scope of work in the first part of the study are examined regarding to the basic concepts related to the transformation of the city and in the second part the size of the urban transformation methods have been examined accordingly. In this context, the cities have been examined in more detail regarding the concept of urban transformation, and affects of large capital investments of different sizes and methods on the transformation have been evaluated in terms of individual movements.

In the third section having an impact on the transformation of the city New Social Movements of European geography have been researched by the effects of the transformation and urban spaces and critical analysis of both societal and social at some actors of this movement has been made accordingly. Some important urban social movements emerged in Europe in this context and social impacts of those aforementioned are evaluated by the effects of the built environment and on the social structure.

In the fourth part, the squats have been analyzed by the spatial potentials and relations with the urban dynamics as refunctioning and regeneration of lost spaces. However squats practices are examined by the legislation rules particularly to the European property laws.

For the fifth part of the chances of study urban renewal practices were evaluated by emerging squats in Europe and articulation of the existing urban practices.

In the sixth chapter, the transformation of the city was analyzed according to the influence of the urban movements in Turkey's historical urban change. In this context, the concept of ‘right to the city’ in recent years have been evaluated which is also debated by the concept of urban opposition movements and the changes in

urban space. Additionally, recently emerged urban social centers in Istanbul and Ankara which are also working as neighborhood associations are examined by being spatial reflection of urban social movements.

In the last chapter the first occupied social center -Yeldeğirmeni Social Center- of Turkey which is located at Kadıköy which have been revealed by the influence of these movements in Turkey as the predecessor of other movements is evaluated by the affects of urban environment and social and urban regeneration and the similarities have been compared with the squats in Europe in terms of spatial concepts in the context of gentrification.

Key words: Occupation, Urban Regeneration, Urban Transformation, Urban Social Movements, Urban Conservation, Gentrification, Refunctioning, Lost Spaces.



## 1. GİRİŞ

Bireylerin yaşamlarını geçirmek için oluşturdukları kentler yalnızca yapısal bir fiziksel çevreyi tanımlamaz, tıpkı canlı bir organizma gibi bu yapılar da doğan, gelişen içinde yer alan canlılar gibi yaşayan ve değişen toplumsal birimlerdir. Sürekli olarak gelişen ve dönüşen bu birimler de tıpkı canlılar gibi yaşlanıp işlevini yitirmeye, zamanla içlerinde barındırdıkları yoğunluğun gereklerine yanıt veremez hale gelebilirler. Düzensizleşmeye (entropy) doğru gidiş bütün canlı cansız varlıkların doğasında olan bir olgudur.

Kentsel yerleşimlerdeki bu düzensizliği ve bozulmaları azaltmaya ve hatta durdurmaya çalışma ona sürekli olarak müdahale ederek gerçekleşir. Kentlerin dönüşümü, kentlerin zaman içinde değişen ihtiyaçlarına zaman içinde değişen müdahale biçimleriyle yanıt verme olgusu olarak biçimlenmiştir. Mumford'a (2007) göre zamansal yapıların çeşitliliği, kenti tek bir 'şimdi'nin hükmünden ve tek bir geçmişin tekrarından oluşan bir geleceğin monotonluğundan kurtarmaktadır. Mekanı geçmiş, şimdi ve geleceğin bir akış halindeki sürekliliği üzerinden düşünmek ve bu süreçte biriken sosyal, ekonomik ve fiziksel mirası ve oluşan değişimleri bir bütün olarak değerlendirmek gerekir.

Kentler tarihsel anlamda, oluşum ve dönüşümlerinin tarihi ve coğrafyasına bağlı olarak, askeri ve dinselden siyasi, ticari, sembolik ve kültürele uzanan bir dizi işlevden birkaçını birden yerine getirmişlerdir. Benzer şekilde, kentsel olanın ölçeği belirli toplumsal coğrafyaları ve tarihleri yansıtmıştır. Endüstriyel kapitalizmin gelişimi ve genişlemesi ile, kentsel olanın ölçeği artan biçimde işgücünün günlük göçünün coğrafi sınırları tarafından belirlenirken, gelişen kentler sermayenin güçlü merkezileşme dürtüsünü daha da çok yansıtmaktadır (Smith, 1990). Kentsel mekan ekonomik olarak değişen/dönüşen yapılanmaların doğrudan bir sonucu olarak toplumsal yapıyı da doğrudan etkileyen en belirgin fiziki mekandır. Castells'e göre mekan, sosyal olguların gerçekleştiği bir sahnedir. Nesneler mekanın içinde yer alırlar. Bu mekan fetişizminin arkasında yatan, mekan anlayışıdır ve mekan ile sosyal olgular birbirinden ayrılırken, birinin diğerine etkisi tartışmanın eksenini oluşturur.

(Castells 2001). Kentlerin dönüşüm sürecinde sosyal ve toplumsal yapıdaki değişimler fiziksel mekanın dönüşümüne bir tepki olarak ortaya çıkmış kabul edilse de, zaman içinde kentlerin dönüşümüne yeni bir değişim dinamiği oluşturmada etkili olmuştur.

Modern kentlerden küreselleşmenin etkisiyle evrilen post-modernizm kavramına dair tartışmalar ve kentlerin dönüşümü olgusu kentteki günlük hayatın neye benzediğini anlamaya, bireylerin ve sosyal grupların kendi mekan duygularını ve anlamlarını nasıl yarattıklarını ortaya koymak üzere şekillenmektedir. Dolayısıyla kentlerin dönüşümü olgusu ele alınırken kentsel değişimin toplumsal ve kişiler arası ilişkilerde ve bunun mekanı dönüştürmesindeki etkisinin anlaşılması gerekmektedir. Modern hayatın getirdiği kurallarla insanın gündelik hareketinin sınırlandığı kent mekânı pratikleri olarak da tanımlanabilen toplumsal hareketler, iktidarın belirlediği kentteki gündelik hareket düzenin dışına çıkarak, kendi sözlerini kendilerine özgü ifadelerle sergileyebilecekleri alanlar açarlar.

Lash'a (1999) göre dünyanın bazıları için daha uzak olduğu fikrinden doğan topluluğu güçlendirmek için yeni stratejiler aracılığıyla, ben yerine biz değerleri etrafında inşa edilmiş 'refleksif topluluğun' meydana getirilmesini gerektirir. Kentsel toplumsal hareketler mekan üzerinde doğrudan dönüştürücü etkiye sahip olması açısından kentsel çevrenin dönüşümü bağlamında güncel eleştirel bir paradigma oluşturur.

## **1.1 Amaç**

Tez, kentsel toplumsal hareketlerin kentlerin dönüşümünün bir sonucu ve aynı zamanda kentlerin dönüşümünde yeni bir kentsel dinamik olarak etkilerinin kavramsal olarak incelenmesini hedeflerken modern kentlerin dönüşümünde bir kentsel dinamik olarak işgal evlerinin kent mekanına toplumsal ve mekansal yönden etkileri değerlendirilmiştir.

## **1.2 Kapsam**

Çalışmanın ilk bölümünde çalışmanın amacı ve kapsamı, ikinci bölümde kentlerin dönüşümüne dair temel kavramlar, kentsel dönüşümün boyutları ve dönüşüm sürecinde kullanılmakta olan yöntemler incelenmiştir. Bu bağlamda kentlerin

dönüşümde kentlerin dönüşümü kavramı daha ayrıntılı incelenmiş, dönüşümün farklı boyutları ve yöntemlerinin hem büyük sermaye yatırımları hem de münferit hareketler bağlamında kentlerin dönüşümüne etkileri üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde kentlerin dönüşümü üzerinde etkili olan YTH'lerin Avrupa coğrafyasında nasıl ortaya çıktığı, geçirdiği dönüşümler ve kentsel mekana olan etkileri araştırılmış ve bu hareketlerin hem toplumsal ve sosyal hem de aktörler bazında eleştirel analizleri yapılmıştır. Bu bağlamda Avrupa'da ortaya çıkan bazı önemli kentsel toplumsal hareketler ve bu hareketlerin yapıları çevreye olan etkileri incelenmiş bu etkilerin sosyal ve toplumsal yapı üzerinde yarattığı dönüşümler değerlendirilmiştir.

Dördüncü bölüm kapsamında işgal evlerinin yapıları çevre ve onun kentsel dinamikleri ile olan ilişkisi, yitici alan olarak işgal evlerinin yeniden işlevlendirilmesi ve taşıdığı mekansal potansiyeller analiz edilmiştir. Bununla birlikte işgal evi pratiklerinin hukuki düzenlemeleri ve mülkiyet kavramıyla ilişkisi üzerine Avrupa'da ortaya konan yapılandırılmalar incelenmiştir.

Beşinci bölümde kentsel yenileme pratiklerinin değişimi ve işgal evlerinin bu değişim evresinde nasıl sahne aldığını ve mevcut pratiklere nasıl eklemlendiği Avrupa'daki işgal evi örnekleri bağlamında değerlendirilmiştir.

Altıncı bölümde Türkiye'de kentlerin dönüşümü ve bunun etkisiyle ortaya çıkan kentsel hareketlerin nasıl bir tarihsel süreçte ilerlediği son dönemdeki kent hareketleri ve bunların kentteki yansımaları kapsamında incelenmiştir. Bu bağlamda son yıllarda kent hakkı tartışmalarını ortaya çıkaran ve kentsel muhalefet kavramını gündeme getiren hareketler ve bunların kentsel mekanda oluşturduğu değişimler incelenmiştir. Türkiye'de ortaya çıkan yakın dönem kentsel muhaleflerin mekansal bir yansıması olarak sosyal merkezler, mahalle derneği adıyla ortaya çıkmış İstanbul ve Ankara'daki ilk işgal evleri örnekleri incelenmiştir.

Son bölümde ise Türkiye'de bu hareketlerin etkisiyle ortaya çıkmış ve hem tekil olarak hem de diğer hareketlerin öncülü olan ilk işgal evi hareketi olan Kadıköy Yeldeğirmeni İşgal Evi'nin bu süreçte nasıl ortaya çıktığı Avrupa'daki diğer işgal evleriyle olan benzerlikleri ve içinde bulunduğu kentsel çevreyi mekansal ve sosyal anlamda nasıl etkilediği kentsel dönüşüm ve soylulaştırma kavramı bağlamında değerlendirilmiştir.

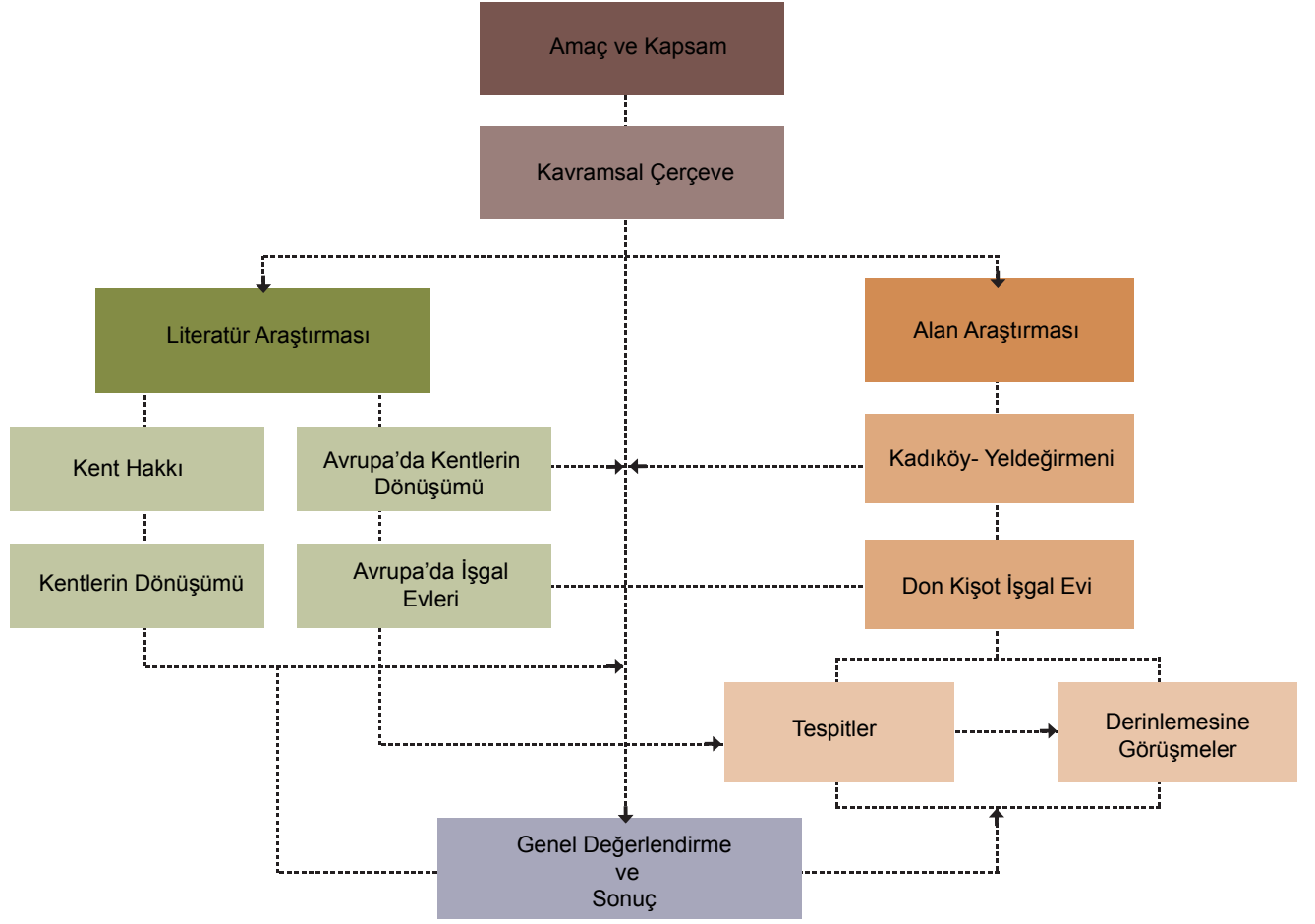
### **1.3 Hipotez**

20.yy'ın ikinci yarısından itibaren kentleri şekillendiren neoliberal kentsel yapılandırmalar aynı zamanda değişen kentsel koşulların ve dinamiklerin biçimlendirdiği yeni kentsel paradigmlar da üretmektedir. Kentsel hareketlerin neden olduğu kentsel dönüşümler/değişimler bugünün kentlerinde merkeziyetçi bir yaklaşımla kentlerin değişimini öngören mevcut dinamiklere alternatif olarak, kent mekanını kentlinin doğrudan biçimlendirdiği ve yeni pratikler ürettiği bir alan olarak tanımlayarak dikkate değer bir güncel kent dinamiği oluşturur. Bu bağlamda bir kentsel dinamik olarak ortaya çıkan işgal evleri ve bu sayede değişen/dönüştürülen mekanın kentlerin dönüşümüne hem bu müdahaleyi gerçekleştiren aktörler bazında hem de kentin kullanım hakkının yeniden sorgulanması adına yeni bir tartışma alanı doğurmaktadır.

### **1.4 Yöntem**

Tez çalışmasında yöntem olarak literatür çalışması ve alan araştırması yapılmıştır. Literatür çalışması kapsamında İTÜ Kütüphanesi, Atatürk Kitaplığı, İBB arşivlerinin yanısıra çeşitli üniversitelerin internet veritabanlarından, ilgili kurumların konuyla ilgili çalışmalarından, uluslararası yayınlar ve makalelerinden faydalanılmıştır.

Alan araştırması kapsamında ise analiz paftaları ile tarihsel karşılaştırmalı analizler için eski yeni haritalar ve fotoğrafların yanısıra analiz amacıyla yapılan yüzyüze yapılan görüşmelerden ve kentsel mekana dayalı gözlemlerden faydalanılmıştır. Bu veriler ışığında alandaki değişime dair Avrupa'daki benzerleriyle karşılaştırmalı analizleri yapılarak gözlemler ve bulgulara dayalı bir değerlendirme yapılmıştır (Şekil1.1).



**Şekil 1.1 : Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi**



## 2. KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜ

Kentlerin dönüşümünü modernite sonrası sanayi devriminden sonra gelişen kapitalizm ve tüketim olgusu ile birlikte ele almak konuyla ilgili bütün yaklaşımların en temel dayanak noktasını oluşturmaktadır. Toplumsal ve bireysel hayatta yaşanan değişimlerin kentsel mekana ve onu dönüştürmeye yönelik pratiklere olan etkisi zaman içinde bazı değişimler geçirmiştir.

Mekan, her dönem değişen koşullar ve ihtiyaçlar ekseninde dönüşüme uğrayarak farklılaşmakta ve bu değişim ve yeni ilişki biçimlerine uygun olacak şekilde yeniden tanımlanmaktadır. Her ölçekte ve nitelikteki mekansal yapılanmalar bu dönüşümle karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla modernleşme ve kapitalizm dinamikleri sürekli olarak insan yaşam ortamlarını tarif etmekte, eski bildik yaşam ortamlarının yerini yeni yaşam alanları almaktadır (Yırtıcı, 2009).

Harvey (2006), mekanın ne olduğu sorusuna cevap vermektense özgün insan pratiklerinin mekanı farklı yönlerden nasıl kavramsallaştırdığına odaklanmak gerektiğini savunmaktadır. Giddens'e (1984) göre mekan, gündelik yaşam coğrafyasının içerdiği politik ve ideolojik öğelerin bir aracı ve ifadesidir. Böylece toplumsal, politik ve ekonomik dinamiklerce sürekli yeniden şekillenen ve dönüşen, aynı zamanda da tüm bu dinamikleri şekillendiren ve dönüştüren etkin bir kategoridir.

Kentlerin dönüşümünden söz ederken kent kavramı, uzamsal boyutunun yanı sıra toplumsal ve sosyolojik yönleriyle de ele alınmalıdır. Elliot ve McCrone'un (1982) öne sürdüğü gibi, "şehirler çok özel insan kurumlarıdır". Şehir tanımını belirleyen 'boyut' ve 'kompleks kurum' kavramlarının her ikisinin birleşimi kentsel dönüşüm fikrini incelemek için bir başlangıç noktası sunar. Günümüzün kentsel dokusu, birbirini takip eden nesiller boyu yerleşimcilerin hem fiziksel yapıda hem de politik, ekonomik ve sosyal kurumlarda izlerini bırakmasının bir sonucudur (Thorns, 2004).

## 2.1 Kentsel Dönüşümün Tarihi

İlk çağ avcı toplayıcı ve sonrasında tarım toplumun sosyal organizasyonunun temeliyle biçimlenen şehirler zaman içinde yerleşim bölgelerinin genişlemesi ve nüfusun artmasıyla küçük yerleşimlerden daha büyük, ekonomik ve kültürel merkezlere doğru bir değişim gösterdiler. Kentlerin tarihindeki kuşkusuz en önemli ve en büyük dönüşüm 19. yy'da modern sanayi şehirlerinin ortaya çıkışıyla meydana gelmiştir. Kentsel dönüşümün birinci evresi olarak da tanımlanan bu süreçte endüstriyel üretim adı verilen yeni bir üretim biçiminin toplumun itici gücü olduğu modern dünyada artık gücün yeni sahipleri sanayi çağının mallarını üreten endüstriyel kapitalistleri haline gelmiştir. Sanayinin yükselişi ile birlikte kentsel ve mekansal organizasyonlar da bu ihtiyaçlara göre yeniden şekillenmeye başlamıştır. Dolayısıyla endüstriyel şehirler üretim ilişkilerine yeniden şekil veren sınıfların yeni gündelik hayatlarının ihtiyaçları çerçevesinde şekillenmiş ve hızlı bir gelişim göstermiştir. Böylece sanayinin gereksinim duyduğu üretim alanlarında, yeni konut alanlarının, mal ve hizmet akışına uygun , düzenli ve kontrollü fiziksel mekanların organizasyonu gerçekleştirilecekti. Bu durumun aynı zamanda toplumsal düzenin kurulmasında da etkin olacak ve buna uygun hareket eden bireylerin ortaya çıkacağı düşünülmekteydi (Tekeli, 1987).

Kentsel dönüşümün ikinci evresi ikinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan Fordist<sup>1</sup> üretim biçimine bağlı olarak şekillenen alt kentleşme dönemidir. Bu dönemde erken sanayileşmiş ülkelerde sanayiler artık kent dışına çıkarılmış, kentlerde geniş alanlar oluşturularak sosyal refah devleti politikalarının da etkisiyle çalışan kesimler yeni oluşturulan şehir dışı yeni yerleşim alanlarına yönelmiştir.

Buna göre şehirselleşen endüstriyel orta sınıf işçi toplumu olarak da tanımlanan fordist toplum yapılanması ve mekansal yapılanmalar oluşmuştur ( Şekil 2.1). Üçüncü evre ise 1970'lerden sonra tüm dünyada değişen değerlerle yükselen küreselleşme süreciyle beraber batıdaki sanayi kentlerinin üretim mekanından hizmet sektörünün ağırlıklı olduğu tüketim mekanlarına dönüşümü ile devam eden süreçtir.

---

<sup>1</sup> Fordist üretim sistemi: Hareketli üretim bantları, özel amaçlı takım tezgahları aracılığıyla standartlaşmış malların kitlesel seri üretiminin öngörüldüğü, ürün standartlaşmasının ürün verimliliğini artırdığı ve artan sistemin de bu standartlaştırmayı hızlandırdığı Henry Ford'un geliştirdiği üretim biçimi.



**Şekil 2.1 :** Tony Garnier'in ideal endüstri şehri 'Cité Industrielle' (Url-1)

Bir diğer tanımlamaya göre ekonomik yapının Fordizm'den Post Fordizm'e doğru evrildiği dolayısıyla mekansal örgütlenmenin de bu bağlamda bir değişim geçirdiği bir dönem olarak da bilinmektedir. Bu dönemde sınıfsal toplumsal katmanların çeşitlenmesi, üretim ve tüketim biçimlerindeki ayrışmalar gibi etmenler kent mekanının biçimlenmesinde etkili olmuş, kentler bu ayrışmalar ekseninde şekillenmiştir (Şekil 2.2). Harvey'e göre 1970'ler ve 1980'ler, toplumun her kesiminde yeni beklentiler ve ihtiyaçlarla birlikte gelmiş, yeni ekonomik yapılanma, sanayi, yönetsel yapı, işgücü potansiyeli ve niteliği, sosyal beklentiler, teknoloji biçimleri, hükümet politikaları ve coğrafi hareketlilik gibi konularda esnekliği öngörmüştür (Harvey, 1993).



**Şekil 2.1 :** Bristol'de 1950'lerden sonra dönüşen kent (Url-2)

Ekonomik ve sosyal yapıdaki dönüşümün kentsel hayatta geçirdiği değişimlerle Modernizm'den Post Modernizm'e geçişte yaşanan mekansal dönüşümler ekseninde

ifade edilmektedir. Buna göre sosyo-kültürel değişimleri içine alan postmodernizm olgusu ile beraber, üretim, toplumsal ilişkiler, yaşamı algılama biçimlerinde değişimler, dönüşümler ve bir yeniden yapılanma süreci başlamıştır (Lash and Urry, 1987). Soja (1995)'ya göre postmodern şehirleşme süreci, şehirlerde yirminci yüzyılın son çeyreği boyunca başgösteren büyük değişimlerin kısa bir tasviridir; ona göre, postmodern şehirleşme, şehirsiz alanın tümüyle yeni bir yapıya dönüşmesini ifade etmemektedir; postmodern şehir geçmişi ile birlikte yol almaktadır.

Tüm bu mekansal ve sosyal dönüşümlerin bir sonucu olarak kentlerde, bu değişimlerin sosyal ve mekansal yansıması olan bazı yıkımlar yaşanmıştır. Smith (1992), bilerek yaratılan bu mekansal ve sosyal çöküntülerin şehirlerin yenilenmesi kavramsal temeline oturtularak aslında birer rant sağlama aracına dönüştüğü ve eskiden bu alanlarda yaşayan alt gelir grubundan insanların soylulaştırma yöntemi ile bu alanlardan dışlandıklarını ortaya koymaktadır.

Kentsel dönüşüm kavramı literatürde ilk olarak kentsel yenileme 'urban renewal' olarak geçmiştir. Kentsel yenileme kavramı temelde yıkıp yeniden yapma anlamı içerdiği için sonradan 'urban renaissance', dilimizde de kentsel yenileşme olarak kullanılmaya başlanmıştır (Çubuk, 1998).

Özellikle 1990'lı yıllardan sonra kent merkezlerine yönelen ve kentsel yeniden doğuş (urban renaissance), kentsel yeniden canlanma (urban regeneration) olarak adlandırılan kentsel müdahaleler, günümüzde ise kentsel dönüşüm (urban transformation) olarak adlandırılmaya başlanmış ve toplumsal, kültürel, politik amaçlarla kent parçalarına yapılan müdahaleler olarak ele alınan güncel bir kavram olmuştur (Keleş,1996).

Roberts'a göre kentsel dönüşüm, bütünleşik bir eylem olarak bir alanın toplumsal, fiziksel, ekonomik ve çevresel koşullarının sürekli iyileştirilmesini sağlamaya çalışmaktır (Roberts,2000).

Kentsel dönüşüm kavramı mekanın fiziksel olarak dönüştürülmesinin yanısıra kentin sosyal kültürel ve politik bağlamda geçirdiği değişimlerin anlamını barındırır.

Bu dönüşüm aracılığıyla mekanın barındırdığı her türlü toplumsal ilişki ve kültürel değerlerin nicelleşmesi, mekanı soyut bir kategori haline getirir. Bu durum kapitalist ekonomi açısından bir gerekliliktir. Mekanın içinde bulunduğu bağlamdan ve yer ile olan ilişkisinden koparılıp, soyut bir alan haline gelmesi ve altyapısal ilişkilere imkan

vermesi, piyasa ekonomisinin değişen koşullarına uygun olarak sürekli dönüşmesine, gerektiğinde yıkılıp tekrar kurulmasına imkan tanır (Kalaycıoğlu ve Duduhacıoğlu vd.2012:899).

Kentlerin dönüşümüne dair tanımlamalar kentsel mekanın sosyal kültürel ve politik etkilerine bağlı olarak kentsel temizleme, kentsel yenileme, rehabilitasyon, yeniden canlandırma, yeniden geliştirme ve soylulaştırma gibi yöntemler esas alınarak oluşturulmuştur. Kentlerin dönüşümü üzerinde rol oynayan bu yöntemler:

Yeniden canlandırma (revitalization); Sosyo-kültürel, ekonomik ya da fiziksel açıdan çöküntü süreci yaşamakta olan kentsel mekanın, çöküntüye neden olan etmenlerin ortadan kaldırılması ya da değiştirilmesi sonucu, o alanın yeniden hayata döndürölmesi canlandırılması olarak tanımlanır.

Yenileme(renewal-renovation); Kentsel alanın yenilenmesini konu alan bu eylem yıkıp yeniden yapma anlamı taşımaktadır.

Yeniden oluşum (regeneration); Neredeyse tümüyle yokolmuş,bozulmuş, köhnemiş, dolayısıyla çöküntü bölgesi haline gelmiş alanlarda, yeni bir dokunun yaratılması veya mevcut olanın iyileştirilmesi ile bu alanların kente kazandırılması anlamını içerir.

Soylulaştırma (gentrification); Sosyo kültürel ve estetik açıdan bozulmuş alanlarda , tarihi kent parçalarında sosyal yapının ıslah edilmesidir.

Soylulaştırma, Kentsel Dönüşüm kavramları arasında belki en tartişmalı olan dönüşüm yöntemidir. İngilizce’de ‘gentrification’ olarak tanımlanan kavramın Türkçede ‘mutenalaştırma’ ya ‘seçkinleştirme’ olarak tanımlanmasının daha doğru olduğunu savunan görüşler olmasına rağmen literatürde soylulaştırma olarak yaygınlaşmıştır. Soylulaştırma, “en basit ve sınırlı tanımıyla, dar gelirlilerin yaşadığı, kent içerisinde köhneleşmekte olan konut alanlarına, daha üst sınıfların yerleşmeye başlaması sürecidir” (Ciravoğlu ve İşlam, 2006: 37).

Eski haline getirme (rehabilitation); Deformasyonun başladığı, ancak özğün niteliğini henüz kaybetmemiş olan eski kent parçalarının eski orijinal hallerine kavuşturulması olarak tanımlanır (Keleş, 1996; Özden, 2001).

| <b>Dönem<br/>politika<br/>türü</b>    | <b>1950'ler<br/>Yeniden İnşa<br/>Etme</b>                                                                               | <b>1960'lar<br/>Yeniden<br/>canlandırma</b>                                                          | <b>1970'ler<br/>Yenileme</b>                                               | <b>1980'ler<br/>Yeniden<br/>Gelistirme</b>                                                           | <b>1990'lar<br/>yeniden<br/>üretim</b>                                                           |
|---------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Temel Strateji ve Yönlendirme         | Şehirlerin köhne alanlarının genellikle mastır plana dayalı olarak yeniden insası ve genişlemesi, banliyölerin büyümesi | 1950'lerin anlayışının devam etmesi, banliyölerin büyümesi, saçaklanmalar, ilk esenleştirme çabaları | Yenileme ve semt projelerinde yoğunlaşma, yakın çevre gelişimlerinde devam | Birçok temel gelişim ve yeniden gelişim projeleri, yönlendirici büyük projeler, şehir dışı projeleri | Politika ve uygulamalarda daha etraflı yaklaşımlara yöneliş, bütünleşmiş eğitime daha fazla önem |
| Temel Aktörler ve Finansman Sahipleri | Merkezi ve yerel hükümet,özel sektör gelişimcileri ve müteahhitler                                                      | Kamu ve özel sektör arasında denge sağlamaya yöneliş                                                 | Özel sektörün artan rolü ve yerel yönetimlerde desantralizasyon            | Özel Sektöre ve uzman birimlere önem verilmesi,art an ortaklıklar                                    | Ortaklıkların hakimiyeti                                                                         |
| Eylemin Alansal Boyutu                | Yerel ve mevzi düzeyin vurgulanışı                                                                                      | Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı                                                            | Önce bölgesel ve yerel düzey,sonra yerel düzeyin öne çıkışı                | 1980 baslarında mevzi ölçekte,ardınd an yerel ölçekte yoğunlaşma                                     | Stratejik perspektifin,ye niden sunumu bölgesel eylemlerin gelişimi                              |
| Ekonomik Odak                         | Az miktarda özel sektör yatırımı, genelde kamu sektörü yatırımları                                                      | 1950'lerin devamında özel sektörün artan önemi                                                       | Kamunun zorunlu kaynakları ve özel yatırımlarda artışlar                   | Seçici kamu fonları ile özel sektörün hakimiyeti                                                     | Kamu özel sektör ve gönüllü fonlar arasında giderek artan denge                                  |
| Sosyal İçerik                         | Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi                                                                          | Sosyal koşulların ve refahın geliştirilmesi                                                          | Toplumsal temelli eylemler ve artan yetkiler                               | Seçici devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi                                         | Toplumun rolünün önem kazanması                                                                  |
| Fiziksel Durum                        | İç bölgelerin ve yakın çevre gelişimle rinin tekrar önem kazanması                                                      | Mevcut alanların iyileştirilmesi                                                                     | Köhne şehirselleşen alanların yaygın olarak yenilenmesi                    | Yerine geçme ve yeni gelişim temel projelerinin hazırlanması                                         | 1980'lerden daha mütevazı koruma                                                                 |
| Çevresel Yaklaşım                     | Peyzaj ve Yeşillendirme                                                                                                 | Seçici iyileştirmeler                                                                                | Yeni buluşlarla yapılan çevresel iyileştirmeler                            | Daha geniş açılı çevresel yaklaşımlar                                                                | Geniş kapsamlı sürdürülebilir çevre fikrinin sunumu                                              |

**Çizelge 1.1 : Roberts'a göre kentlerin dönüşümünün evrimi (Kaynak:Roberts,P.)**

Kentsel dönüşümün süreci ise şu şekildedir ;

1950 yeniden inşa (reconstruction)

1960 canlandırma (revitalization)

1970 yenileme (renewal)

1980 yeniden geliştirme ( redevelopment)

1990 yeniden oluşum (regeneration)

Roberts (2000) Kentlerin Dönüşümünün evrimi olarak tanımladığı süreci kapsamlı bir şekilde şemalaştırmıştır (Çizelge 1.1).

## **2.2 Neoliberalizm ve Kentlerin Dönüşümü**

Neoliberalizm ya da küreselleşme kavramı, yeni bir kavram olmamakla beraber neoliberal politikalar büyük toplumsal dönüşümlere yol açmasının yanı sıra kentsel mekanın dönüşümüne yol açarak bugünün küresel kent olgusunu oluşturmuştur. Dolayısıyla küreselleşme olgusu, kentsel planlamayı ve yapılı çevrenin dönüşümünü doğrudan etkileyen bir olgudur (Özden,2008).

Modernite kavramı sanayi kapitalizminin toplumsal, mekansal, yönetsel ve ideolojik tezahürü olarak tanımlanmaktadır. Kapitalizmin gelişimi ile beraber ulus devletlerin oluşumu ve kentleşme olgusu birbirini destekleyerek süreç içinde gelişen modernite projesine ait unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Modernite, kent mekanını hem üretim ve yeniden dağıtım ilişkilerinin meşrulaştığı hem de sanayileşmenin yarattığı toplumsal dönüşümün fiziksel ortamı olarak araçsallaştırır (Kurtuluş, 2005).

Modern Avrupa kentleri, özellikle 2. Dünya savaşından sonra ortaya konan küresel yeniden yapılandırmalar ekseninde çok boyutlu değişimler geçirmiştir. 60'lardan sonra değişen kent dinamiği kentlerin dönüşümünde ve kentsel hizmetlerin sunumunda değişiklikler yaratmıştır. Bununla birlikte, savaş sonrası yeniden yapılanan kentlerde yeni oluşturulan yapılı çevreler kentlilerin bu yeni koşullara uyum sağlaması konusunda çevresel ve psikolojik sorunlara da neden olmuştur. Aynı dönemde ortaya çıkan işgal evleri söz konusu sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak şekillenmiştir. Kent merkezlerinde boş kalan binalara yasal olmayan şekilde yerleşen

kentliler için kent mekanının artık bireylere sunulan değil talep edilen bir alan olduğu anlayışı tartışılmaya başlanmıştır.

Neoliberalizm ya da küreselleşme kavramı, yeni bir kavram olmamakla beraber neoliberal politikalar büyük toplumsal dönüşümlere yol açmasının yanı sıra kentsel mekanın dönüşümüne yol açarak bugünün küresel kent olgusunu oluşturmuştur. Dolayısıyla küreselleşme olgusu, kentsel planlamayı ve yapıli çevrenin dönüşümünü doğrudan etkileyen bir olgudur (Özden,2008).

80'lere gelindiğinde ise, kent mekanı değişen ekonomik politik ve kültürel paradigmların etkisiyle artık bir meta haline gelerek sahip olduğu nitelikleri benzerleriyle yarıştırmak adına kendini yeniden üretir hale gelmiştir. Harvey (1989)'in "küreselleşmenin mekânsal biçimlenmesi" olarak tanımladığı bu süreçte kentsel dinamikler kentlerin tüketilebilirliği üzerinden biçimlenmiştir. Fakat kenti salt büyümenin bir aracı olarak gören ve bu bağlamda kentleri metalaştıran indirgemeci bakış açısının karşısında kenti ve kentsel mekanı oluşturan sosyo-kültürel süreçlerin de dikkate alınması gerektiği anlayışı da ortaya konmuştur. Bu bağlamda Castells (2005), mekanın toplumun bir ifadesi olduğunu ve içinde yaşayan bireylerden ayrı düşünölemeyeceğini vurgular.

1990'larda, devletin geri çekilmesinin meydana getirdiği kentsel sorunlar ve bireyselliğin ön plana çıkmasıyla beraber insanların kentlerle bütünleşmesinde birtakım kaygılar oluşmaya başladı (Allmendinger ve Thomas). Bununla birlikte kent hayatının parçalı ve kestirilemez oluşu topluluğun ve toplumu birarada tutan kurumların (örneğin aile ve topluluk hayatı) bozulmasına yol açan küreselleşmenin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bunun farkına varma 20'inci yüzyılın ikinci yarısında karşıt ideolojilerin ortaya çıkmasına yol açtı. Bu görüş, sosyal çürümeyle (kent suçları, işsizlik, eğitimsizlik, ırk ve etnik gerilimler) savaşmak için sosyal sermaye ve yeni sosyal sorumluluk duygusu yaratmanın ayrılmaz bir parçası olan 'topluluğu' yeniden canlandırmayı savunur (Putnam 1995).

Kentsel toplumsal hareketler, kent mekanını biçimlendiren neoliberal kentsel dinamikler ve bu dinamiklerin neden olduğu kentsel durumların sonucu olarak ortaya çıkmış olması bakımından mekanın toplumun bir ifadesi olduğu savının da bir göstergesidir. Kentsel hareketler mekanın kullanıcısı olan bireylerin mekan üzerine ortaya koyduğu bir hak talebi olarak tanımlanmaktadır. Bu kentsel hak, salt mekanın

kullanıcısının kim olduğuna dair bir diyalektik üretmekle kalmaz, aynı zamanda mekanın ne şekilde kullanılacağına karar veren kentsel pratikleri de üretir. Dolayısıyla kentsel hareketler mevcut kent dinamiklerinin karşısında alternatif olanın nasıl üretileceğine dair kentlinin kent üzerinde bir irade ortaya koyduğu bir ifade biçimi ve yeni bir kentsel dinamiktir.

Özellikle 1990'dan sonra ortaya konan neoliberal kentsel stratejilerin belirlediği kent mekanının yeniden tanımlanması sürecine karşı ortaya çıkan kentsel hareketler, merkeziyetçi politikalar karşısında ortak hedefler doğrultusunda hareket eden çok aktörlü olmayı benimseyen yapısıyla kentin dinamiğinde belirleyici bir rol almıştır.

Günümüzde küreselleşmenin yıkıcı etkisi ile eski tip toplumsallıkların yerine yeni tip gruplaşmalar, cemaatleşmeler, etnisiteler, kimlikler kısacası farklılıklar ortaya çıkmakta, milliyetçilik, din gibi değerler bütünlüğüne ilgi yeniden artmaktadır. Söz konusu biraraya gelişler, mekânı kendilerine mal etme, kendi farklılıklarını mekân üzerinden ifade etme, yaşam biçimlerini mekânla bütünleştirme arayışına girmekte, mimarlık etkinliği de bu yolda söz konusu değer bütününe ifade etme, mekana dair yeni biçimler üretme nosyonunu yüklenmektedir. Bütün bu değişimler ve mekansal farklılaşmalar küresel kapitalist ilişkilere ve onun ekonomik gereksinmelerine bağlı bir biçimde yeniden kodlanarak sürekli olarak mekanın yeniden üretimini sağlamaktadır.

Bununla birlikte küreselleşme süreci bir yandan yaşamları, zaman ve mekân örgütlenmelerini benzeştirip, tektipleştirirken bir yandan da şaşırtıcı biçimde yeni farklılıkların, kimliklerin, güç ve dayanışma birlikteliklerinin, düşünme biçimlerinin oluşabilmesi için yeni dinamikler yaratır.



### **3. KENT HAKKI ve KENTSEL TOPLUMSAL HAREKETLER**

Kentsel sorunlar sanayileşmiş kapitalist toplumlardaki siyasi ve toplumsal tartışmaların merkezinde yer almaktadır. Modern toplumlarda yaygın olarak görülen kentsel ve çevresel problemlerin sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal protesto ve talepler, kentsel mekanın yeniden üretilmesinde önemli bir olgudur. Kentsel hareketlerin kavramsal dayanak noktası şüphesiz son dönemlerde kentlerin kimin için olduğu sorununa söylem üretme arayışındaki kent hakkı kavramıyla doğrudan ilişkilidir.

#### **3.1 Kent Hakkı**

Günümüzün modern kentlerinde fiziksel ve sosyal çevrelerinde bölünmeler ve eşitsizlikler arttıkça, kentin kullanıcılarının ihtiyaçlarını ve haklarını karşılamak ve korumak zorunluluğu ve sorumluluğu daha fazla öne çıkmaktadır. Kentsel çevrede insan ilişkilerine alternatif bir yaklaşım sunmayı amaçlayan kent hakkı, temelde toplumun tümünün ve öncelikli olarak kentte yaşayanların (inhabitants) çıkarlarını savunmak ve güçlendirmek amacıyla ortaya atılmış bir kavramdır; dolayısıyla, sadece vatandaşların değil, kentteki tüm yaşayanlar ve toplumsal grupların haklı taleplerini somutlaştırmayı hedefler (Koenig, 2006).

Öte yandan modern kentler günümüzde farklı fikirlerin hem temsil edildiği hem de karşı karşıya geldiği en önemli çatışma alanlarından biridir. Kentsel mekanın kendisi bu mücadelelerin nedeni ve sahnesi olurken, çatışma ve mücadelenin içinde yer alan toplumsal güçler bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde, mekanı üretir, yeniden üretir ve dönüştürürler. Bu bağlamda, mekanda ve mekan üzerine verilen mücadeleler iktidar mücadelelerinin de odağında yer alırlar. Dolayısıyla mekan toplumsal iktidar mücadelesinin taşıyıcısıdır. Bu nedenle de iktidar ilişkilerini korumayı ya da değiştirmeyi hedefleyen her toplumsal grup için mekan üzerinde belli bir kontrole sahip olunması yaşamsal bir öneme sahiptir (Lefebvre, 1979; Poulantzas, 1978).

Lefebvre'e göre kapitalizmin bugün ulaştığı aşamada, sermaye kent mekanını üretim, dolaşım ve tüketim ilişkilerinin örgütlendiği bir yer olmanın ötesinde kapitalizmin gelişimi içinde mekanın bizzat kendisi metalaşmış ve sermaye birikim süreçleri açısından yaşamsal bir önem kazanmıştır. Lefebvre'e göre ise, eğer kapitalizm 20. yüzyılı görebilmişse bunu büyük ölçüde kent mekanını keşfetmesine borçludur (Lefebvre, 1979).

Urry'e göre en anlamlı mekansal pratikler mülkiyet ve diğer sermaye biçimleriyle ilişkili olanlardır. Bir diğeri mekan temsiliyetleri, bilgi biçimleri ve planlama teknikleri ve otoriteler aracılığıyla mekanı örgütleyen ve temsil eden pratiklerdir. Diğer mekansal pratiklerse, temsiliyetin mekanları ya da mekanın kolektif fantezileri, hakim pratikler karşısında direnişleri ve ortaya çıkan bireysel ve kolektif ihlal biçimlerini kapsamaktadır (Urry, 1999:43).

Bugün kent hakkı ve kent mekanı üzerinden ortaya konan tartışmalar kentsel mekanın, değişim değerine karşı kullanım değeri bağlamında ele alınması ve ortaya konması gerekliliğine dair bir kent tahayyülü üzerinden şekillenir. Park'a göre kent ve kent ortamı, insanın yaşadığı dünyayı kalbinin arzusuna göre yeniden yaratmak için en tutarlı ve bütünüyle en başarılı denemesidir. Ona göre kent insanın yarattığı bu dünya, aynı zamanda bundan sonra içinde yaşamak zorunda olduğu dünyadır. Böylece, dolaylı olarak ve kendi görevinin doğasına dair hiçbir kesin algısı olmadan, insanın kenti yaratırken kendini de yaratmış olduğunu vurgular (Park, 1967,3).

Harvey'e göre ise ne tür bir kent istediğimiz sorusu ne tür toplumsal bağlar, doğa ile ilişki, yaşam biçimleri, teknolojiler ve güzel duyu değerleri arzuladığımız sorusundan ayrılamaz. Kent hakkı kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkımız olduğundan söz eder. Ayrıca bireyselden çok ortak bir hak olduğunu çünkü bu dönüşüm kaçınılmaz olarak kentleşme süreçlerini yeniden şekillendirmek üzere ortaklaşa bir gücün kullanımına dayandığını altını çizerek. Kentlerimizi ve kendimizi yapma ve yeniden yapma özgürlüğünün en değerli ama aynı zamanda en çok ilgisiz kalınmış insan haklarımızdan biri olduğunu ileri sürer (Harvey, 2008).

Bugünün modern toplumlarında kentsel yapıyı çevrenin nasıl biçimlendirildiğinden çok mekanın kullanıcılarının bu biçimlenişte ne derece etkin olduğu giderek daha dikkate alınması gereken bir anlayış haline gelmektedir. Dolayısıyla bugün artık

kentli bireyler, kent mekanında kentlerin değişim değeri üzerinden oluşan sosyo-mekansal eşitsizliklere karşı kullanım değeri üreten bir kentsel mekan tahayyül eder. Kentler ve kent mekanı içinde kent hakkı, herkes için eşitliklik, adalet, özgürlük gibi temel hak ve taleplerin somutlaştığı yerlerdir. Harvey’e göre herkes için olan bu hak talebi bireysel değil kolektiftir ve çoğunluğun değil herkesin haklarına atıf yapar (Harvey, 2009).

Kent, sadece fiziksel bir çevre değil; belki daha da önemli bir biçimde sosyal olarak inşa edilmiş mekânsal bir ölçektir ve mekâna yapılmış her türlü müdahale aynı zamanda sosyal müdahale niteliği taşımaktadır. Günümüzün mekânsal eşitsizlikleri geçmişin politik, ekonomik ve sosyal uygulamalarının değişmez bir yansımasıdır. Bu nedenle kentsel dönüşüm süreçlerini planlar ve uygularken, sosyal boyutu öne çıkaran, kenti ve kentliliği güçlendirecek bir kavramsal çerçeve olarak kentsel haklara dayanılması gerekmektedir (Thorns, 2004).

Koenig’e göre (2006;3) kent hakkı kavramı, evrensel insan haklarını belediye düzeyinde yeniden yapılandıran “yeni nesil” hakların ifade edilebilmesi için önemli bir başlangıç noktası oluşurmaktadır. Böylece kent mekanının kullanıcıları ve sivil toplum, kentin nasıl şekilleneceği ve tanımlanacağı konusunda daha doğru karar verirken, kentler de insan haklarının korunması ve desteklenmesi konusunda güçleneceklerdir. Bu bağlamda 1992 yılında kabul edilen Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu (The European Declaration of Urban Rights) ile, kentlerde yaşayan insanların temel haklara sahip oldukları ilan edilmiştir. Buna göre, kentte şiddet, kirlilik ve rahatsız edici bir çevreden korunma; yerel topluluklarının yönetiminde demokratik katılım; uygun konut, sağlık, kültür ve dolaşım gibi haklar, ayrımcılık olmadan tüm kent sakinlerini kapsamaktadır (Kristiansen, 2006; 96).

Kent Hakkı şartı, kentsel mücadeleye bir katkı ve uluslararası insan hakları içinde kent haklarının tanınması yönünde bir araç olarak düşünülebilir. Bu hakkın temel dayanak noktası, kentlerde sürdürülebilirlik ve sosyal adalet ilkelerine bağlı olarak eşit intifa hakkıdır. Bu hak, tüm kent yaşayanlarının, özellikle de güçsüz ve dışlanmış olanların kolektif hakkı olarak anlaşılmalıdır (UNESCO-UN HABITAT-ISS., 2005b; 9).

### 3.2 Kentsel Toplumsal Hareketler

Kentsel toplumsal hareketler, tarihsel olarak ortaya çıkan kentin biçiminde ve işlevlerinde kendini belli eden toplumsal çıkarların, değerlerin dönüşümünü bilinçli olarak hedefleyen toplu eylemler olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanıma göre ise, değişime direnen egemen çıkar gruplarının kurumsallaşmasına karşı, kentin yapısındaki değişimler aracılığı ile kentsel dönüşüme yol açan yurttaşların örgütlü mücadelesidir.

Amoros'a göre (2014) doğal mekandan söz edilemez. Bütün mekanlar, toplumsal ilişkileri gösteren, kapsayan ve saklayan toplumsal mekanlardır. Bu nedenle toplumsal ilişkiler uzamsal birer oluşa sahip olup mekan içinde tasarlanırlar ve onu üretirek üzerinde iz bırakırlar. Sözün diyalogun ve farklılıkların alanı olarak kentler, kusursuz bir uyum alanı değil aksine bir çatışma alanıdır. Dolayısıyla kentlilerin sosyal edimlerini ve etkinliklerini gerçekleştirdikleri bir tiyatro sahnesi gibi toplumsal eylemliliğin sahnesidir (Mumford, 2003). Bu sahnede, toplumsal dönüşümleri yaratan, buradaki benzerlilikler uyumluluklar ve aynılıklar değil farklılıklar ve çatışmalardır.

Kent planlamacıları ve mimarlar tarafından tasarlanan modern kent, esasında bireyler ve toplum tarafından yeniden var edilmektedir. Plancının ve mimarın iki vektörel çizgiyle ifade ettiği bir yol, o yolun kullanıcısı olan yaya için bambaşka bir kullanım biçimi alabilir. Böylelikle de tasarım, bireysel ve toplumsal failer tarafından dönüştürülebilir, mekâna asıl anlamını onlar verebilir (Türkoğlu 2003: 189). O halde, kentsel yaşamın içinde bilinçli/bilinçsiz, kontrollü/kontROLSÜZ her hareket bir iletişim eylemi olarak değerlendirilebilir. Zira, “mekânsal olan her şey toplumsaldır” (Soja 2000:13).

Castells'e göre ise toplumsal yapı diğer bir deyişle ‘kentsel sistem’ siyasi ilişkiler ve ideolojik yapılar üzerindeki etkileriyle de tanımlanır. Ayrıca, bütün toplumsal süreçlerde olduğu gibi, toplu hareketler, hakim ve yönetilen sınıflar arasındaki çelişkili diyalektik yoluyla gelişmektedir; bu da toplumsal bütünlüklerle (*ensembles*) ilişkili değişkenlere ikili sınıflandırmalar getirilmesi anlamına gelmektedir: sınıfsal durum, toplumsal güç, örgütlenme biçimi, protesto türü ve hareketin biçimleri (Castells,1997).

Kentsel mekanın dönüşümü kentin kimin için olduğuyla ilgili teoriler üzerinde düşünen ‘sosyal adalet’ kavramıyla ilişkilidir. Bu bağlamda 20’inci yüzyılda kentsel alanın ve onun örgütlenmesine dair ortaya konan farklı görüşler vardır.

Lefebvre (1991), siyasal iktidarların kentsel örgütlenmeleri, kentsel örgütlenmelerin ise insan yeleşimini belirleyeceğini anlayışını oraya koyduğu düşüncesine göre mekanı algılanan, tasarlanan ve yaşanan mekan olarak sınıflandırmıştır. Algılanan (perceived) mekan insanların günlük yaşam çerçevelerini içeren somut bir mekandır dolayısıyla gözlemlenebilir ve doğrudan deneyimlenir. Tasarlanan (concieved) mekan zihinlerimizin mekanı kavramsallaştırdığı bir yorumu, diğer bir deyişle mekanın temsilidir. Bu mekan aynı zamanda planlamacıların, mimarın ve diğer uzmanların tasavvur ettiği mekandır. Yaşanılan (lived) mekansa görülen ve tasarlanan mekanın karışık kombinasyonlarından oluşan bir nevi kişinin gerçek deneyimlerini temsil eden mekandır ve bu mekan aynı zamanda her türden ilişkinin belirlendiği ve deneyimlendiği sosyal hayatın tamamlayıcı bir unsurdur.

Kentin insan doğasının bütün özelliklerin yansıttığını düşünen Chicago Okulu yaklaşımına göre kent bir ‘biyotik topluluk’ olarak ele alınmakta ve bireylerin oluşturduğu farklı grupların kentte yer seçimine ilişkin verdikleri mücadeleleri doğadaki yarışma ile paralellikler kurarak değerlendirmektedir. Böylece, güçlü olanın en avantajlı yeri elde edip, daha güçsüz olanları dışarda bırakması kabul edilebilir bir durum olarak sunulmaktadır. Bu bakıştan radikal olarak farklılaşan diğer bir bakış açısına göre ne tür durumlarda eşitsizliğin kabul edilebilir olduğu değil, ne tür durumların bu eşitsizlikleri ve adaletsizlikleri en aza indirebileceğidir. Rawls (1971) bu bağlamda iki temel ilkedden söz eder: Birincisi her insanın herkese uygulanan benzer özgürlük sistemleriyle uyumlu olmak koşuluyla, temel özgürlükleri eşit kullanma hakkının olduğudur. İkincisi ise sosyal ve ekonomik eşitsizlikler kabul edilebilir olmaları için hem dezavantajlı durumda olanlara fayda getirebilmek hem de avantajlı konumun elde edilmesine yönelik fırsat eşitliği sağlayabilmelidir (Rawls, 1971: 302). Castells’e (1977) göre ise kentsel toplumsal hareketler kapitalist kentsel mekan çerçevesinde ortaya çıkan eşitsizliklere karşı çalışan sınıfın bir yanıtı olarak ortaya çıkmıştır.

Yeni toplumsal hareketler kavramı, sınıf temelli örgütlenmelere ve sınıfsal çelişkilere dayanmayan, daha çok kültürel kimliklere ve haklara odaklanan hareketleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Laclau ve Mouffe’a göre (1990:159), anti-otoriter, anti-

kurumsal, anti-ırkçı, feminist ve çevreci gruplardan ve etnik-dini-cinsel azınlıklardan oluşan YTH'lerin ortak paydası, işçi ve sınıf mücadelesinden ayrılmış olmasıdır.

Sosyal bilimlerde kentsel hareketler 19. yy'ın ortalarından günümüze kadar geçirdiği dönüşümler ekseninde tarihsel olarak iki ayrı başlıkta değerlendirilmiştir.

1-Klasik (Eski) Sosyal Hareketler;

-İşçi Sınıfı Hareketleri

-Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri

2-Yeni Toplumsal Hareketler; feminist, çevreci, savaş karşıtı hareketler

Klasik sosyal hareketler kapsamında amaç, mevcut sistemi değiştirmek ve devletin iktidarını ele geçirmek adına iktidarın ve onun üretim biçimlerinin karşısında yer almaktır. Örgütlenmeler bu amaç doğrultusunda sınıf hareketi temelli bir yaklaşımla oluşmaktadır. Bu hareketlerde, toplumsal düzenin herhangi bir unsurunu ya da kötü giden bir durumu düzeltmekten öte, tüm sistemin değişmesi gerektiği anlayışı temel alınmaktadır.

Tez kapsamında daha detaylı inceleyeceğimiz YTH, diğer adıyla “kentsel hareketler” daha ziyade kent merkezlerinde kentliler tarafından kent yaşamı ve onun pratiklerine yönelik doğrudan harekete geçirilen eylemler olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan aktörlerinin daha çok kentli ve orta sınıf çalışan insanlardan oluşması, bu hareketleri klasik sosyal hareketlerden ayırmaktadır. 1960'lı yıllardan sonra artan bu tür hareketleri “yeni” kılan en temel özelliklerden birisi de çatışma alanını ekonomik-endüstriyel alandan kültürel alana kaydırmasıdır. Bir başka deyişle bu hareketler daha çok demokrasi, sivil toplum ve çoğulculuk anlayışı ve kent yaşamı ile açıklanabilmektedir (Çayır, 1999: 15).

Castells'e göre (Castells, 2006:14-16) YTH'ler, toplumsal aktörlerin kendilerine sunulan kültürel malzeme temelinde toplumdaki konumlarını yeniden tanımlayan yeni bir kimlik inşa etmeleri; bunu yaparken bütün bir toplumsal yapıyı değiştirmeyi amaçladıkları kimlik türüdür.

Kentsel dönüşümlerin yol açtığı sosyo-mekansal değişimlerin bir anlamda hem sonucu hem de ona neden olan bir olgu olan kentsel toplumsal hareketlerin etkilerini tarihsel süreçte incelemek gerekir. Mayer (2013) 'e göre kentsel çatışmalar ilk olarak 60'larda ortaya konan şehirleşmenin neden olduğu işlevsel ayrışma, banliyöleşme,

kentsel yenileme ve kentsel mekanın 'konuk sevmeliliğine' bir yanıt olarak dönemin politik hareketlerine eklemlenerek ortaya çıkmıştır. Bu politik iklim ve kent mekanının değişimi karşısında bireyler gündelik yaşantılarını doğrudan etkileyen kentsel hakları ve alışkanlıkları geri kazanmak adına yapıyı çevreye doğrudan müdahale yoluyla tepki göstermişlerdir.

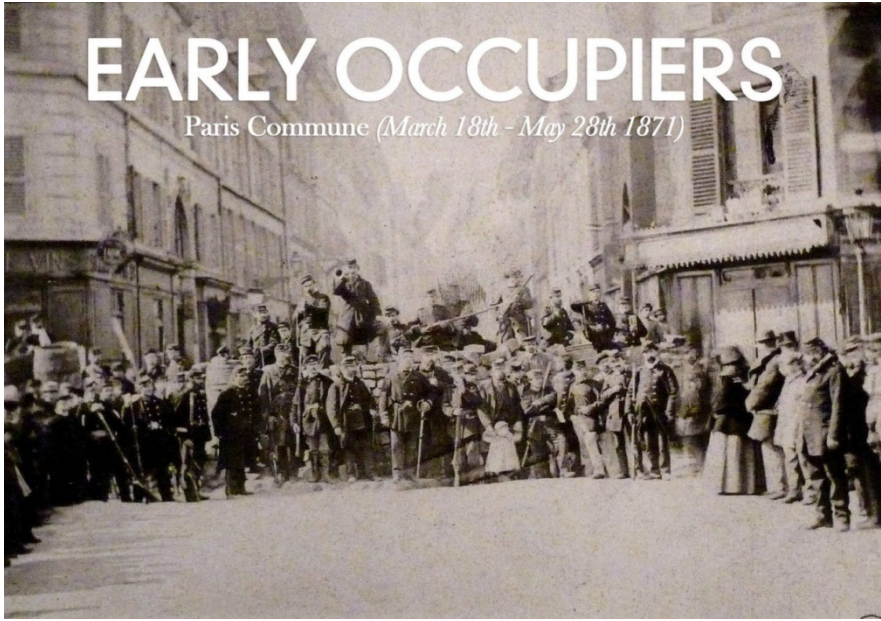
İkinci dünya savaşı sonrasında Avrupa'da şehirler yeniden inşa olurken, kentsel arsa üretimleri ile birlikte büyük ölçekli kentsel dönüşüm projeleri devletlerin kentsel politikası haline gelmiştir. Mevcut kentsel dokuyu iyileştirme ve tarihi bölgelerdeki konut stoğunu günümüz koşullarına uygun hale getirmeyi hedefleyen bu dönüşüm projeleri ve kentsel politikalar kısa zamanda tüm Avrupa kentlerine yayılmıştır. Kent içindeki köhnemiş alanların tasviye edilerek kentsel altyapının yenilenmesi ile kent çeperlerinde sosyal donatıları olan toplu konut alanları oluşturularak toplu tüketimin de gelişmesiyle konut, iş, eğlence gibi kentsel işlevler mekanda ayrılmaya ve tek işlevli kentsel alanlar oluşmaya başlamıştır. Bu durum, geleneksel komşuluk ilişkilerinin ortadan kalkması ve yaşam biçimlerinin tektipleşmesi sorununu da beraberinde getirmiştir. Bu kentsel dönüşümler, kentsel gelişme biçimlerine, değişen sosyal ve fiziki mekana karşı bir kentsel muhalefetin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Mayer, 2000).

Kentsel toplumsal hareketler, 20. yy'ın dinamikleriyle şekillenen bir eylemler bütünü olmakla beraber bu hareketlerin kökeni daha eski tarihsel olaylarla ilişkilendirilir. Bu anlamda 19.yy'da Paris'de yaşanan kent hareketlerinin bugünün kentsel mekanı kazanmak üzere ortaya konan pratiklerle ilişkisi değerlendirilmelidir (Hobsbawm, 1968; see also Lefebvre, 1968; Castells, 1983; Harvey, 2003; Leontidou, 2006).

O dönem Paris'de Baron Haussman yönetiminde, kentin bugünkü yapısının da belirleyicisi olan geniş bulvarlar ve meydanların inşası ile büyük çaplı bir kentsel planlama ve dönüşüm çalışması başlatılmıştır. Bu büyük dönüşümün arkasındaki ana neden iktisadi bunalım ve işçi hareketlerinin ve isyanların engellenmesidir. Hausmann'ın planı ile ortaçağdan kalma mahalleler yıkılmış, yeni banliyöler ve bulvarlar inşa edilmiştir. Kentin marjinal grupları ve emekçiler kent merkezinin dışına gönderilirken kentte gündelik yaşam siyasal iktidar tarafından daha rahat kontrol edilebilir hale getirilmiştir (Özbek, 2002).

Harvey'e (2012) göre 19.yy Paris'inde büyük çaplı kentsel yenileme uygulamalarının karşısında kent mekanını talep etmenin politik bir mücadele biçimi olarak ortaya konduğu ilk kent hareketi Paris Komünü'dür. 1871 yılında 71 gün süren bir halk hareketi olan Paris Komünü deneyimi, konut gibi kentsel hak taleplerine ve insan haklarına ilişkin mücadelelerde önemli bir yere sahiptir (Castells, 1983).

Paris Komünü ile kapitalizmin yaşadığı krize çözüm olarak ortaya konan ve kentsel mekana müdahalede bulunan uygulamalara karşı mekan hakkı talebi ortaya konmuştur. Öte yandan 19. ve 20. yüzyıl tarihi boyunca kapitalist sistem farklı dönemlerde krize girmiş, bu krizlerin aşılmasında kentler ve kentli haklarının yeniden düzenlenmesi ve kısıtlanması önemli bir yere sahip olmuştur. Harvey'in deyimiyle kapitalist sistem İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki krizleri çoğunlukla "kenti keşfederek" aşmaya çalışmıştır. Kimilerine göre 'Paris Komünü' tarihin ilk doğrudan demokrasi hareketidir ve kentlerde yaşayan yoksul kesimin 'kent yönetiminde artık biz de varız' söyleminin ilk örneklerindendir (Şekil 3.1).



**Şekil 3.1 :** Paris Komünü 18 Mart- 28 Mayıs 1871, Early Occupiers -*Erken İşgalciler*. (Url-3)

Dünya'daki toplumsal hareketler göz önüne alındığında kültürel, toplumsal ve ekonomik anlamda son derece etkili olan ve dönemin tüm toplumlarına sirayet eden Paris'deki Mayıs 68 gençlik hareketlerinden de söz etmek gerekir. Toplum içerisinde yaşanan sorunlara gençlik tarafından autopoiesis olarak tanımlanan 'toplumsal yaşamın idamesi için gerekli olan yenilenme, kendini yeniden üretme eylemleri'

temelinde yorumlanarak iktidara yönelik olarak kullanılmakta ve buna bağılı olarak siyasi çözümler üretilmekteydi (Bulut, 2011). Fransa’da gerçekleşen öğrenci olaylarında, işgal eylemlerinin bu hareket içinde önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. İşgaller, sadece gençlik hareketinin değil, aynı zamanda işçi sınıfının ve kentte yaşayanların da sık kullandığı bir eylem olmuştur. O dönem işgaller çoğunlukla iktidar ve ekonomi üzerinde baskı uygulamanın en etkili yolu olarak seçilen fabrika işgalleridir.

80’li yıllara gelindiğinde neoliberalizmin de ortaya çıkışıyla devletle kent hareketleri arasındaki ilişkiler dönüşüme uğramaya başlamıştır. Bu durum, kentsel hareketler ve devlet arasındaki ilişkileri küresel ölçekte neoliberal bir paradigma değişimi aracılığıyla yeniden şekillendirmiştir. Böylece toplum bireyci yapısından toplumsal-kolektivist yapıya doğru evrilmeye başlamıştır. Neoliberalizmin neden olduğu kentsel sorunların başında gelen artan işsizlik ve yoksulluk, yeni konut ihtiyacı, emlak piyasasındaki düzensizlikler ve yeni dalga işgal gibi meseleler kentsel hareketlerin de yapısında bazı değişimlere neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak kentsel hareketlerle yerel yönetimler arasındaki ilişkiler yenilikçi ve kapsamlı yenileme programlarının tesis edilmesi amacıyla uzlaşma zemininde yeniden düzenlenmiştir. Zamanla gerek konut hareketleri gerekse alternatif projeler alternatif hizmet üreticilerine dönüşürken çeşitli fonlardan yararlanmaya, hatta giderek belediye projeleri, sosyal projeler ve iş bulma programlarına eklemlenmeye başlamışlardır (Mayer, 2013, 1987).

Modern kentler günümüzde farklı fikirlerin hem temsil edildiği hem de karşı karşıya geldiği en önemli çatışma alanlarından. Laborit’e (1990) göre kent, yurttaşların her türlü alternatif ve bağımsız muhalefeti ve karşı söylemi üretilebildikleri – Harvey’in ifadesiyle– bir “umut mekânı”dır. İletişimsel kentin (*communicative city*) işlevi, kent sahneleriyle diğer insanların bir araya geleceği, birbirlerini duyabilecekleri ve görebilecekleri, dayanışma ve etkileşimi sağlamasıdır; dolayısıyla iletişim akışının sahnelerini kapsamasıdır.

Kentsel mekanın kendisi bu mücadelelerin nedeni ve sahnesi olurken, çatışma ve mücadelenin içinde yer alan toplumsal güçler bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde, mekanı üretir, yeniden üretir ve dönüştürürler. Bu bağlamda, mekanda ve mekan üzerine verilen mücadeleler iktidar mücadelelerinin de odağında yer alırlar. Dolayısıyla mekan toplumsal iktidar mücadelesinin taşıyıcısıdır. Bu nedenle de

iktidar ilişkilerini korumayı ya da değiştirmeyi hedefleyen her toplumsal grup için mekan üzerinde belli bir kontrole sahip olunması yaşamsal bir öneme sahiptir (Lefebvre, 1979). Bu bağlamda, demokratik bir iletişimsel kentten söz edildiğinde, kenti yeniden üretenenin yurttaş olduğu ilkesinden hareketle, yurttaşların kendi yaşama alanlarını oluşturmaları gerektiği, bu anlamda kentin siyasal iktidarların değil yurttaşların aktif rolüne vurguda bulunulması gerekmektedir.

Kendine ait mekanı özgürleştirmeden otantik olmaya çalışan bir kent mücadelesi soyut kalmaya mahkumdur. Kendi mekanını üretemeyen mücadele sürdürülebilir olmayacağı gibi kendi yaratımından itibaren gettolaşmaya doğru giderek başarısız olur. Yeni kurumlar yaratmaz, ya da yeni formlarla deney yapmaz, ya da özgürleştirici bir kentçilik düşünmez (Amargos, 2014).

Lefebvre ise kent mekanını kentsel-ekonomik değişimler ve üretim biçimleriyle olan ilişkisi bağlamında değerlendirmiştir. Ona göre kent, kapitalist toplumsal ilişkilerden bağımsız, salt mekânsal bir birim olarak değerlendirilemez. Kent mekânını değerlendirirken mevcut üretim ilişkileri ile değerlendirmek; kentin gelişme dinamiklerini ortaya koymaya ve bu gelişme dinamiklerinin ne tür sonuçlar doğuracağına dair ipuçları verecektir. Bu noktadan hareketle kent olgusunu anlamak istiyorsak kapitalist üretim biçiminin kentsel mekâna attığı önemi de anlamak gereklidir. Lefebvre, (Lefebvre 1973'den aktaran: Gottdiener, 2001), kapitalist sistem için mekânın vazgeçilmez bir meta olduğunu, mekanı keşfederek 'mekana yerleşerek bir mekan üretme' pratiği sayesinde içine girdiği dönemsel krizlerden kurtulabildiğini ifade etmiştir.

Kent mekanında birbiriyle çelişen kullanım ve değişim değerlerine<sup>2</sup> bağlı olarak değişen farklı görüşlerden söz edilir. Birincisi kent mekanını bir yaşam mekanı olarak algılayan ve bu anlamda da kenti kullanım değeri etrafında kavrayan bir anlayıştır. İkincisi ise kenti sermaye birikiminin ve rant sağlamanın bir aracı olarak görüp, kent mekanını değişim değeri etrafında algılar. İlkinde kent somut bir yaşamsal mekanı tariflerken, ikincisi için alınıp satılan soyut bir mekandır. Bugünün kapitalist kentleri

---

<sup>2</sup> Değişim değeri ve kullanım değeri kavramları, Marksizmin ekonomi politiğin eleştirisinde yer alan ve kapitalist toplumunun temel yapısal sorunlarını analiz ederken kullandığı temel kategorilerdir. Ürünün meta olma ya da metaya dönüşmesinin niteliğini değişim değeri kavramlarıyla açıklar. Kentler ve yapı çevrenin bu anlamda alınıp satılabilir bir metaya dönüşmesi, kentlerin değişim değerini ifade eder. Marx'a göre kullanım-değerleri, ancak kullanım ya da tüketim ile bir gerçek haline gelir: bunlar, ayrıca, toplumsal biçimi ne olursa olsun, her türlü servetin özünü oluştururlar. Bugünün kapitalist toplumlarında, kullanım-değeri, ayrıca, değişim-değerinin maddi taşıyıcısıdır.

değişim değerinin kullanım değerine genel bir baskınlığının olduğu kentsel mekanlardır.

Lefebvre'e göre kapitalizmin bugün ulaştığı aşamada, sermaye kent mekanını üretim, dolaşım ve tüketim ilişkilerinin örgütlendiği bir yer olmanın ötesinde kapitalizmin gelişimi içinde mekanın bizzat kendisi metalaşmış ve sermaye birikim süreçleri açısından yaşamsal bir önem kazanmıştır. Lefebvre'e göre ise, eğer kapitalizm 20. yüzyılı görebilmiyse bunu büyük ölçüde kent mekanını keşfetmesine borçludur (Lefebvre, 1979).

Urry'e göre en anlamlı mekansal pratikler mülkiyet ve diğer sermaye biçimleriyle ilişkili olanlardır. Bir diğeri mekan temsiliyetleri, bilgi biçimleri ve planlama teknikleri ve otoriteler aracılığıyla mekanı örgütleyen ve temsil eden pratiklerdir.

Diğer mekansal pratiklerse, temsiliyetin mekanları ya da mekanın kolektif fantezileri, hakim pratikler karşısında direnişleri ve ortaya çıkan bireysel ve kolektif ihlal biçimlerini kapsamaktadır (Urry, 1999:43).

Öte yandan kent mekanı aynı zamanda kapitalist toplumsal ilişkilere bağlı ve bu etkileşimin içinde yapıları çevrenin tüketim ve bunlar etrafında oluşan kullanım ve değişim değerinin nasıl paylaşılacağına dair özgün bir siyasal mücadele alanı da üretir (Lefebvre,1976).

Modern Avrupa kentleri, özellikle 2. Dünya savaşıdan sonra ortaya konan küresel yeniden yapılandırmalar ekseninde çok boyutlu değişimler geçirmiştir. 60'lerden sonra değişen kent dinamiği kentlerin dönüşümünde ve kentsel hizmetlerin sunumunda değişiklikler yaratmıştır. Bununla birlikte, savaş sonrası yeniden yapılanan kentlerde yeni oluşturulan yapıları çevreler kentlilerin bu yeni koşullara uyum sağlaması konusunda çevresel ve psikolojik sorunlara da neden olmuştur.

Yeni toplumsal hareketler 60'ların sonlarına doğru ilk olarak Batı Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da belirli toplumsal kabullerin değişimi adına çaba gösteren 68 alt kültür ve gençlik hareketlerine eklemlenerek ortaya çıkan sistem karşıtı hareketler olarak tanımlanmaktadır. 90'lı yıllardan sonra bu hareketler değişen küresel sistemin oluşturduğu sorunlarla mücadele eden hareketlere evrilmiştir.

Kentsel hareketler, kentsel mekana dayalı çelişkilerin ortadan kaldırılması ve mekanın bu yönde dönüşümü amacıyla oluşturulmuş örgütlü birlikteliklerdir. Diğer bir ifadeyle yeni toplumsal hareketler, bireylerin kentin rolünde, anlamında ve

yapısındaki değişimler aracılığıyla kentsel dönüşüme yol açan her türlü otoriteye karşı ortaya koyduğu kolektif hareketlerdir. Öte yandan kentsel olan toplumsal ve siyasal olanı, bu doğrultuda kültürel olanı ya da kültürel çeşitliliği içerdüğinden, bu örgütlü hareketler ‘toplumsal hareketler’ olarak tanımlanmaktadır.

Kökleri 17.dan başlayarak 20.yy ın ikinci yarısına kadar uzanan kentsel mekan üzerine ortaya konan ve politik aktivizm olarak da tanımlanan kentsel hareketlerin bazılarının en belirgin özelliği tarihsel disiplinler ayrışmaları yıkarak yeni kimlikler inşa eden devrimci bir söylemle ortaya konmaları olmuştur. Bir toplumsal hareketler pratiği olarak tanımlanan ‘Prefigüratif hareketler’ (öncü/dönüştürücü) bütününde amaç, toplumsal olanın yeniden üretildiği sıradan eylemlerin mizah ve eğlence yoluyla tersine çevrilerek daha özgü bir toplumun oluşturması fikridir (Fırat ve Bakçay, 2012). Bu bağlamda, özellikle 20.yy’ın ikinci yarısından sonraki dönemde kentsel kamusal alanları ve temel barınma hakkı gibi sorunları temel alan, kentlerin dönüşümüne dair yöntemlerin işe yararlığını sorgulayan, mevcut gündelik hayata dair pratikleri reddederek onları dönüştürmeyi hedefleyen ve eylem alanı olarak kent mekanını belirleyen hareketler ortaya konmuştur. Bu kısımda, tez kapsamında detaylı inceleyeceğimiz işgal evi gibi otonom oluşumların da öncülü sayılabilecek, farklı dönemlerde ortaya çıkan ve kentsel mekana yönelik eylemleri olan hareketlerin bazılarının kentsel mekanla ilişkileri ve dinamikleri incelenmiştir.

### **3.2.1 Durumcular (Sitüasyonistler)**

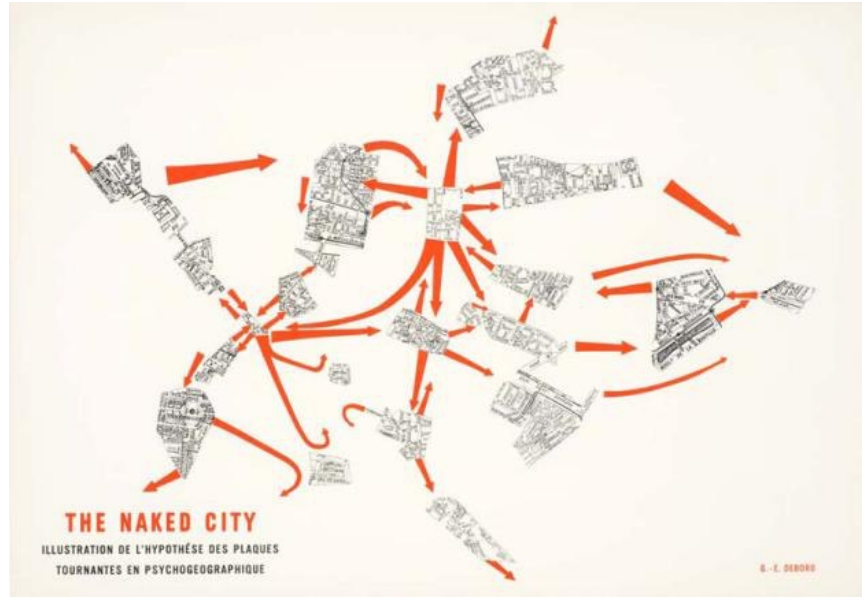
Kente nüfuz eden ve doğrudan kenti dönüştürmeye yönelik hareketler içinde ‘Durumcular’, söz konusu kente müdahaleleri literatürde her ne kadar kavramsal düzeyde açıklanmış ve kentsel-mekansal ölçekteki önerileri ütöpik olarak nitelendirilse de, kendinden sonra gelen hareketlere esin kaynağı olması açısından önemlidir ve bu bölümde kısaca değinilmiştir.

Durumcular, temelde sanatın ve toplumun devrimci biçimde yenilenmesi amacıyla 1957 yılında Sitüasyonist Enternasyonel adıyla Cosio d’Aroscia’da kurulan, heyecan verici olan eylemin gündelik hayatı farklı bir zemin üzerinde yeniden yaratacak olan ‘durumlar’ inşa etmesi esasına dayanan bir topluluğu bir araya getirmişlerdir.

Hareketi evrensel bir zemine oturtma amacıyla kurulan ‘Sitüasyonist Enternasyonel’ öncelikle bireyin düşünsel dünyasını ve bilincini özgürleştirerek yaratıcı potansiyelini ortaya çıkarmayı amaçlayan anti-otoriteryen bir oluşumdur. Bilişsel

özgürlüğün ancak gösteri toplumunun kavramlarını hapsettikleri imgelerin sınırlarının dışına çıkarak yeni anlamlar inşa etme ve günlük hayattaki yabancılaşmayı kırma yoluyla elde edilebileceğini savunur. Dérive, détournement, psikocoğrafya gibi kavram ve eylemlerle günlük yaşamı dönüştürmeyi amaçlar.

Guy Debord tarafından ortaya konan kesilmiş Paris haritalarının kolajları olan Çıplak Kent, mekanın bir bağlam olarak görülmesini reddederek ve mekanı toplumsal pratiklerle eklemleyerek yönlendirici bir düzene sahip olan kentin, arzulara, deneyici-özgür davranışlara, toplumsal hareketlere, oynusu yaratıcılığa, kısacası sanata ve şiire, teslim edilmesinin bir tür mekansal karşılığı olarak ortaya konmuştur (Şekil 3.2).



**Şekil 3.2 : Naked City- Çıplak Kent (Url-4)**

Situasyonistler için kentsel mekana yönelik durum inşa etmek, gündelik yaşama müdahale etmek ve koşullarını değiştirmek kenti dönüştürmenin eylemsel biçimidir. Böylece durum inşa eden birey, kendi mekan ve yaşamını özgürce inşa edebilir ve bununla birlikte sosyal ve mekansal dönüşüme neden olabilmektedir. Bu da kasıtlı olarak seçilen büyük bir oyunun gerçekleşmesi olarak görülür. Diğer bir deyişle durumların inşası, hangi insanların, malzemelerin, olayların ve müdahalelerin biraraya gelerek, arzulanan ortamı oluşturabileceğinin basit bir şekilde gözünde tutulması şeklinde algılanabilir (Pinder, 2005).

### 3.2.2 Provo

Politik işgal hareketinin 1960'ların sonundaki politik gençlik hareketleriyle ortaya çıktığı bilinmekle beraber 70'li ve 80'li yıllarda birbirini izleyen farklı ülkelerdeki benzer işgaller günümüze farklı sosyo ekonomik nedenlere bağlı olarak evrilmiş olan mekan işgal hareketlerinin ilk nüvelerini verir.

1965'te çoğunluğu Hollanda'nın Amsterdam şehrinde yaşayan bir grup sanatçı ve siyasi eylemciden oluşan bir kollektifin başlattığı adını provoke<sup>3</sup> eyleminden alan şiddet karşıtı sanat ve aktivizm hareketidir. Provo eylemcileri o dönem, sokakta gerçekleştirilen (Owens, 2009) ve happening<sup>4</sup> (bu kavramı ilk defa ABD'li sanatçı Allen Kaprow ortaya atmıştır) adı verilen performansla yönelik etkinlikler düzenlemiştir. Ayrıca savaş karşıtı gösterilerinden, kentsel dönüşüm planlarına, şehirdeki aşırı tüketim gibi kente dair toplumsal sorunlara karşı eğlenceli protesto yürüyüşleri de gerçekleştirmiştir. Provo hareketi, kısa sürede hem diğer Hollanda şehirlerinde hem de Belçika ve Almanya'ya yayılan 68 hareketlerine de öncülük etmiştir. Bununla birlikte Provo hareketi, kente yayılan ve doğrudan kentsel mekana yönelik çok sayıda fikir ve eylem de gerçekleştirmiştir. Bunlardan en bilineni, kentte yaşam kalitesini artırmaya yönelik yaratıcı fikirleriyle dikkat çekmiş 'White Plans' hareketleridir (Owens, 2009).

'White Bike Plan' adıyla ortaya çıkan ve herkese bedava beyaz bisiklet sloganıyla hareket eden eylem, arabalar tarafından işgal edilmiş kentsel mekanı yeniden kazanmak için eylemler gerçekleştiriyordu (Şekil 3.3).

---

<sup>3</sup>Harekete ismine veren Provo, İngilizce kışkırtmak anlamına gelen provoke kelimesinden türetilmiştir.

<sup>4</sup> Happening eylemi İngilizce'den türetilen ve etkinlik anlamına gelen eylemlere verilen isimdir.



**Şekil 3.3 :** Provo hareketi ‘white bike plan’ (Url-5)

Yine ‘White plans’ hareketinin bir parçası olan ‘The White House Plan’ hareketi ise artan konut spekülasyonuna karşı kentteki boş binaların giriş kapılarını beyaza boyayarak bu konutların sayıları giderek artan yabancı gezginler tarafından kullanılmasına imkan sağlamayı hedefliyordu. Öte yandan bu yeni kent hareketinin aktörleri olan ‘yeni kentliler (aktivistler)’ ise eylemleriyle kentin yükselmekte olan karşı kültür imajına katkı sağlıyordu.

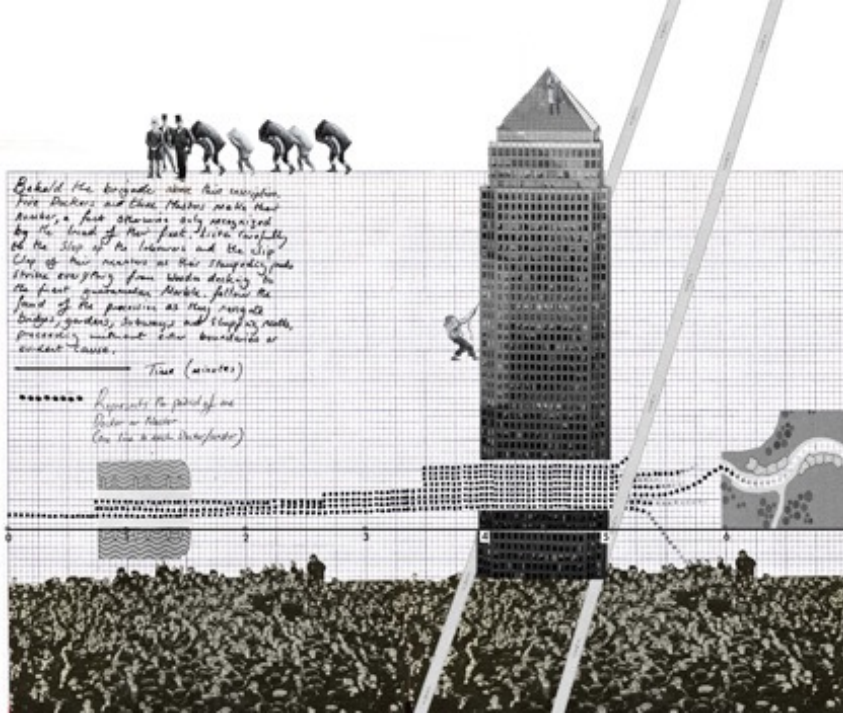
### **3.2.3 Geçici otonom bölgeler (T.A.Z)**

Geçici Otonom Bölgeler (Temporary Autonomous Zone) kuramı, mevcut iktidarın nüfuz edemeyeceği gündelik yaşam parçalarında geçici otonom alanlar oluşturmayı hedefleyen sosyo-politik anarşist bir taktik olarak tanımlanmaktadır (Gray, 2001).

İlk defa 90’lı yıllarda Hakim Bey (Peter Lamborn Wilson) tarafından ortaya atılan düşünceye göre ‘geçici otonom bölgeler’ bir fikir ya da ihtiyacın gereği olarak mekanın geçici olarak işgal edilmesi deneyimine dayanmaktadır. TAZ, ikinci el, yabancılaşmış, soyutlanmış tüm ilişkilerin yerine doğudan, dolaysız ilişkiler koyma anlayışını savunmaktadır (Şekil 3.4).

Öte yandan politik bir alternatif olarak TAZ, 68 hareketlerinin karşı kültür deneyimleri ve durumcular (sitüasyonist) hareketiyle de ilişkili bir politika önerisidir. Bu hareket doğrudan kentsel mekana nüfuz etmesi ve bu alanlarda özgür bir kültürel

eylemsel dinamik yaratmayı hedeflemesi bakımından işgal evi hareketleri ile ortak bir fikrîsel düzlemde yer almaktadır.



Şekil 3.4 : T.A.Z.'la ilgili oluşturulmuş bir afiş çalışması. (Url-6)

Bu bağlamda, işgal edilerek ele geçirilen mekanların dönüştürülerek buralarda yeni toplumsal ilişkiler geliştirilmesi anlayışı ‘geçici otonom bölge’ pratiği ekseninde hareket etmektedir. Bu anlayışa göre, mekanın ele geçirilmesinden daha önemlisi aynı zamanda mekanın içinde kurulan ilişkilerin nasıl biçimlendiğidir. Öte yandan ‘geçici otonom bölge’ düşüncesi gündelik hayatın içinde otonom alanlar/meکانlar yaratmaya çalışan pek çok grup tarafından sahiplenilmiştir.

### 3.2.4 Sokakları geri alalım (R.T.S)

‘Sokakları Geri Alalım’ (*Reclaim the streets*) hareketi kamusal mekana dair ortak mülkiyet ideali etrafında şekillenen bir kent hareketi kolektifi olarak tanımlanmaktadır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak kamusal alanları otomobillerin hakimiyetinden kurtarmak amacıyla ‘sokakları geri al’ söylemiyle ortaya konan RTS hareketi ilk olarak 1991 yılında Londra’da ortaya çıkmıştır.

Bu amaçla eylemciler trafiğin akışını keserek, otomobillere ayrılan alanları yaya olarak işgal ederek, yolları ele geçirerek bu alanlarda kendiliğinden yeni kamusal alanlar yaratarak mekanı dönüştüren etkinlikler düzenlemiştir (Şekil 3.5).



**Şekil 3.5 : RTS eylemi (Url-7)**

Kent mekanının ele geçirilerek dönüştürülmesi ve özgürleştirilmesi bağlamında yeni dinamikler yaratma pratiği olarak ‘sokakları geri al’ hareketi önemli bir kent hareketidir. RTS hareketleri de tıpkı işgal evi hareketlerinin amaçladığı gibi kentsel mekanı doğrudan biçimlendirmeye ve dönüştürmeye yönelik eylemler yapmayı hedeflemiştir.

### **3.2.5 İşgal evleri**

İşgal evleri ilk olarak Avrupa’da ekonomik krize bağlı olarak 60’lı yıllarda kentteki boş binalara sahiplenme amacı olmaksızın, sadece kullanım ya da barınma ihtiyacıyla geçici olarak ikamet etmek adına ortaya çıkmıştır. Kırk yıldan fazla bir geçmişi olan işgal evleri farklı yazarlar ve araştırmacılar tarafından ortaya konan fikirlerle göre münferit bir sosyal pratik değil yeni akım bir kent hareketidir. İşgal evleri alt-kültür yaşam söylemini savunan genç bireylerin oluşturduğu, illegal doğası itibarıyla aynı zamanda özel mülkiyetin kutsallığına başkaldırının mekansal karşılığı olarak tanımlanmaktadır (Lowe 1986; Martinez 2007; Pruijt; 2003; Ruggiero 2000).

Bir ideolojik dünya görüşüne bağlı ortaya çıkan işgal evleri, salt barınma ihtiyacı temelinde ortaya konan işgallerden farklı bir zemine oturur. Mayer’e göre barınma ihtiyacına yönelik işgalin bir çok çeşidi ister ihtiyaç sahibi bireylerin ortaya koyduğu işgal olsun isterse politik aktivistler tarafından ihtiyacı olan bireylere hizmet etmek adına olsun dönüştürücü ve yenilikçi sosyal hareketlerin bir parçası değildir (Mayer,2014). Pruijt’e göre ise söz konusu bu yeni kentsel işgal biçiminin, boş bir

alanın işgaline dayalı geleneksel işgalden farklı bir anlamı vardır. ‘Yasal olmayan’ işgalden farklı olarak bu yeni işgal kentsel toplumsal hareketlerden destek alarak ya da doğrudan bu hareketlerin aktörleri tarafından organize edilerek ortaya konur. Avrupa’da 1960’larda harekete geçen bu modern işgal evleri hareketi, dönemin toplumsal kent hareketlerinin de iklimine bağlı olarak şekillenmiştir (Pruijt, 2011).

İşgal evleri, radikal kent hareketlerinin etkileriyle şekillenmiş, gündelik hayatın içinde kentsel mekanın dönüştürülmesi ve yeniden üretilmesi sürecinde kentsel toplumsal hareketlerin dönüştürücü dinamiklerinden etkilenmiştir. Modern sonrası dönemde kent mekanı üzerine ortaya konan söylem ve eylemler toplumsal mücadelelerden ayrı düşünülemeyeceğinden işgal evi hareketlerinin bu hareketler çerçevesinde daha detaylı incelenmesi düşünülmüştür.

İşgal evleri, konut haklarının korunması adına mevcut baskıcı anlayışa karşı sivil itaatsizlik aracılığıyla ortaya koyduğu eylemler doğrudan toplu bir ihtiyaca yöneliktir. Terkedilmiş bu mekanlara geçici olarak el koyma eylemi, aslında kentsel dağılımın eşitsizliğine kısmi bir saldırı olmakla birlikte aynı zamanda kentsel politiklerin karşısında tabana ait bir politik müdahale olarak da değerlendirilmektedir. İşgalciler hem kendi kentsel yararlarına hem de son kalan boş mekan geri alınana dek mülksüzleştirilmiş bir başka bireyi desteklemek adına kentsel gelişim mekanizmasının geçerli kurallarına meydan okurlar (Alford and Friedland, 1985).

İşgal evleri, bireyler için yeni yaşam alanları oluşturmanın yanında bundan daha da öncelikli olarak kolektif değerler üreten bireylerin özgürlüğüne dayanan yeni yaşam biçimleri geliştirme fırsatı da sunar.

İşgal eylemleri içinde tez kapsamında daha detaylı biçimde inceleyeceğimiz işgal evi eylemleri ise, farklı yaşam biçimleri ve kültürel alternatiflerin yaratılması fikri etrafında konut ya da yaşam alanı, sosyal merkez gibi mekansal oluşumlar etrafında oluşturulan örgütlenme biçimi olarak tanımlanmaktadır.

#### **4. İŞGAL EVLERİ, MEKANSAL DEĞİŞİMİ VE KENTLERİN DÖNÜŞÜMÜNE ETKİLERİ**

Kentler, ortaya çıktıkları erken zamanlardan beri toplumsal eşitsizlikleri ve mekansal ayrışmaları barındıran yerleşmeler olmuşlardır. Binlerce yıl öncesinin kentleriyle günümüzdekilerin belki de en çarpıcı ortak yanı, toplumsal ve ekonomik eşitsizliklere dayalı mekansal farklılaşmaların varlığıdır. Bir eylem olarak işgal, insanlık tarihinde bireyin mekan edinme ve bir yere ait olma güdüsünü en ilkel biçimde ortaya koyduğu en eski eylem biçimidir. Tarihte bireylerin salt mülk edinme anlamında ortaya koyduğu bireysel toprak işgallerinin yanısıra askeri örgütlenmeler yoluyla devlet adına ortaya konan işgaller de vardır. Mevcut binaları işgal ederek yasadışı olarak ikamet etmek ya da yasal olmayan yeni bir fiziksel çevre inşa edip barınmak eylemleri geçmişte ve bugün hala bir çok coğrafyada görülen oldukça eski mekan edinme biçimleridir. Öte yandan işgal, özel ya da devlete ait mülkiyet ilişkileri dahilinde toplumun genelinin kullanımına kapatılmış alan ya da arazilerin yasaları aşacak şekilde kullanılması olarak da tanımlanabilmektedir. İşgal, ortaya çıkışı bakımından gerek mevcut bir yoksunluğa bağlı olarak kendiliğinden, gerekse hareketi başlatanların söylemlerine bağlı olarak, var olan mülkiyet ilişkilerini değiştirici, dönüştürücü bir dinamiğe sahiptir.

Yazar Robert Neuwirth'a göre dünya üzerinde her yedi insandan biri, yani bir milyardan fazla insan, işgalci olarak yaşamını sürdürmektedir (Neuwirth, 2004). Kesia Reeve'e göre ise işgal, yasal ve politik bir kavram olarak mevcut olmadığı gibi bir barınma problemi, sosyolojik ve toplumsal bir sorun olarak nadiren ele alınan bir konudur (Reeve, 2005). Çoğu işgal eylemi temel bir sorun olan barınma ihtiyacına yanıt olarak ortaya çıkarken , bazı işgal eylemleri politik, anarşist, özerk ve sosyalist ideolojik düşünce biçimlerine dayalı olarak ortaya konur. Bununla birlikte işgal, mevcut politik sistemin neden olduğu sorunlara bir yanıt ve de çoğunlukla bir durum olarak ortaya çıkması bakımından zorunlu olarak politik bir meseledir (Communities & Practices, 2014).

İşgal eylemlerinin farklı biçimleri temel hak ve özgürlüklerle ilişkili olarak ortaya konmaktadır. Temel barınma hakkından yoksun bırakılan bireylerin gerçekleştirdiği işgal hareketleri bunlardan en bilinenidir. Söz konusu toprak işgali, yoksulluk, göç, güvencesizlik koşullarında var olma mücadelesinin sonucunda ortaya çıkan Türkiye’de ‘gecekondu olarak bilinen, Batı dillerinde ‘slum’ ya da ‘favellas’ olarak adlandırılan barınma ve konut hakkına yönelik işgal biçimleridir (Davis, 2007).

Bir başka işgal biçimi ise ortak üretim ve emekle inşa edilen ve kullanımı herkese ait olan mekanların oluşturulması fikrini esas alan ‘müşterekler’(commons) düşüncesine dayanan işgal eylemleridir. Bu anlayış çerçevesinde gerçekleşen işgaller, alternatif/komünal yaşam biçimlerini oluşturan farklı öğelerin biraraya geldikleri işgallerdir. Öte yandan ‘müşterekler’ fikriyle ortaya konan işgallerde üretim araçları, toprak ve mekanların kontrolü ve kullanım hakkı geri alınarak hayata geçirilir.

Diğer bilinen işgal eylemleri ise kentsel kamusal alanların özelleştirilmelerinin sonucu olarak oluşturulan Baraj, Nükleer Santral, HES gibi kırsal ve ekolojik çevre üzerinde etkileri olan enerji projelerine karşı ortaya konan ekolojik mücadele temelli işgal eylemleridir.

Son dönemde Batı’da küresel kapitalizm karşıtı hareketler olarak Orta Doğu’daki halk hareketlerinden ilham alan ‘Occupy’ hareketleri de yakın dönemin politik işgal hareketleri arasındadır. Dünya çapındaki işgal eylemleri, halk meclisi olarak bilinen ve bağlayıcı olmayan bir fikir birliğine dayanan kolektif bir karar alma aracı kullanarak düzenlenmektedir. Şiddet içermeyen sivil itaatsizlik yöntemini kullanan bu hareketin eski tip devrimci hareketlerden en büyük farkı, katı sınırlarla tanımlanmış bir öznesinin olmaması ve bunun yerine içinde farklı kimlikleri barındıran, daha geçirgen ve esnek bir kolektif kimlik üzerinden hareket etmeleridir.

Batı dillerinde ve literatüründe işgal evlerini tanımlayan ‘squat’, kelime anlamı olarak çömelmek, kurulmak anlamlarına gelmektedir. Bu bağlamda işgal, hangi biçimde olursa olsun yasal olmayan ve düzenin karşısında bir eylemi tarif eder. Dolayısıyla işgalin tüm biçimleri bilinçli ya da bilinçsizce değiştirdiği sosyal düzen ve mülkiyet ölçüsünde politiktir.

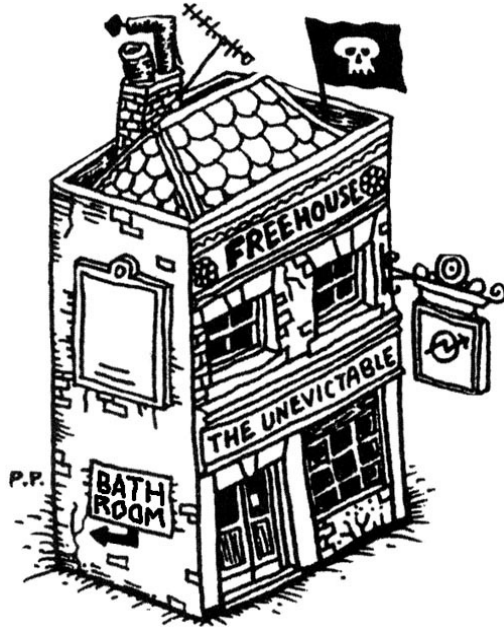
Hakim mesleki zaman ve mekan biçimlerine müdahale etmeye çalışan işgal eylemi, bunu yaparken mekanın boyutlarını ters yüz etmelidir. İşgal edilmiş bir mekan sadece bedenlerimizi içeren bir yer değil, meta aracılığıyla dondurulmuş olan bir

potansiyellik düzlemidir. Dolayısıyla işgal eden birey mekanla topolojik bir ilişki kurmalı ve makana yabancılaşmadan ancak kimlik, tanımdan ve işleyiştan arındırarak müşterek hale getirmelidir (Basnett ve Trivedi, 1999).

Meşruiyetini kentsel mekanların terkedilmişliğinden alan işgal evlerinde mekan, hareketleri ortaya koyan bireyler açısından doğrudan bir amaç değil, barınmanın ötesinde bir direniş ve deneyim alanı olarak tanımlanmaktadır.

İşgal evlerini meydana getirenler, genellikle orta sınıf bireylerden oluşan topluluklardır (Pichardo, 1997). Kriesi'ye (1989) göre bu yeni sosyal hareketin ana aktörleri toplumun kültürel ve sosyal servis sağlayıcıları olan orta sınıf bireylerdir.

Bu bireyler yönetici sınıflar-teknokratlar ve bürokratlar tarafından kendilerine dayatılan ve özgürlüklerine tehdit olan durumlara karşı hareket etme ve yönetsel kontrolü elinde bulunduran bir toplum görme arzusu içindeki bireylerden oluşur. Bununla birlikte, yatay bir karar mekanizmasına sahip ideal bir ağ toplumu düşüncesi oluşturmaya dair fikirler yine bu sosyal hareketler aracılığıyla ifade edilir (Şekil 4.1).



Şekil 4.1 : Bir işgal evi betimlemesi (Url-8)

Aynı zamanda işgal hareketinin söz konusu gayrı-resmi, değişken ve coşkulu yapısı katılanlara herhangi bir taahhüt olmaksızın bu yapının içinde aktif hareket etme esnekliği sağlar (Tarrow,1994). Söz konusu bu YTH'ler yalnızca politik amaçları

doğrultusunda farklılık göstermez; aynı zamanda toplumun kültürel kimliğini canlandırmak amacını da taşır (Melucci, 1989; Polletta and Jasper, 2001).

Literatürde işgal evlerinin etkilerine dair farklı yazarlar tarafından ortaya konan ifadeler çeşitli bakış açılarıyla tasvir edilmiştir. Corr'a (1999) göre işgal hareketi, kaynakların daha etkin ve eşit dağılımını amaçlarken Wates'e (1980) göre ise mevcut konut sorununa bir çözüm alternatifi getirebilecek bir durum olarak değerlendirilmelidir. Öte yandan Mamadouh (1992)'a göre işgal hareketleri mevcut baskıcı işlevsel kent planlama pratiklerinin karşısında alternatif -küçük olan güzeldir- anlayışında romantik bir bakış açısı tasavvur eder. Katz ve Mayer (1985) 'e göre ise işgal kendi kendine yetebilme (imece) yetisinin etkinleştirilmesi anlayışına dayanırken Kallenberg'e (2001) göre işgal, daha iyi bir toplum idealindeki ütopyacı mücadele anlayışıyla birlikte değerlendirilmelidir. Öte yandan başka bir anlayışa göre işgal son dönemde gelişen DIY<sup>5</sup> kültürünün bir ifadesidir.

Neoliberal kentlerin hem kent hem de birey üzerinde oluşturduğu sorunlara karşı bir tavır ortaya koyan işgal evi hareketleri özellikle büyük şehirlerde önemli bir kentsel dinamik oluşturmuştur.

Bu bağlamda işgal evleri tarihsel süreçte toplumsal hareketlerin hangi koşullarda ortaya çıktığı ve zaman içinde nasıl değiştiğiyle doğrudan ilişkilidir.

Literatürde işgale dair bu değerlendirmeler işgali genel anlamıyla bir orta sınıf karşı kültür hareketi olarak gören anlayış ile bireyin hayatını ve yaşadığı çevreyi belirlenmiş normlar ve yasalarla bir bakıma bağlarını kopararak yeniden şekillendirmesi anlamına gelen anlayış bağlamında farklılaşır (Pruijt, 2011).

Bir çok Avrupa ülkesinde barınma amaçlı işgal edilen işgal evlerinin yanı sıra sosyal ve kültürel aktivitelere hizmet eden daha geniş ölçekte işgal evi hareketleri ortaya konmuştur. Barselona şehir merkezi dışında yer alan eski bir askeri üs (Metelkova in Slovenia) işgal edilerek cüzzam hastanesi (Can Masdeu) olarak hizmete geçirilmiştir.

Öte yandan anarşist ve komünist ilkeler doğrultusunda işgal edilen Yunanistan'daki Fabrika Yfanet, Villa Amalia işgalleri, Avurturya'daki Ernst-Kirchweiger-Haus ,

---

<sup>5</sup> DIY İngilizcesi 'Do It Yourself' olan ve Türkçede 'Kendin Üret' adıyla bilinen marka ve popülerizm karşıtı bir punk akımıdır. 1976 da ilk kez bir müzik grubu aracılığıyla ortaya konan anlayışın ana düşüncesi özerklik ve bireycilik ilkeleriyle, düzenle uzlaşmayı reddetmesi ve başkalarının sunduğu almak yerine "kendin yap" ilkesidir.

Norveç’deki Blitz gibi politik işgal hareketleri de vardır (Communities & Practices, 2014).

Sosyologlar açısından işgalciler genel anlamıyla iki farklı tipte tanımlanır;

#### Bastırılmış İşgalciler

Bu grup ekonomik ve temel insanı haklardan yoksun bırakılarak toplumdan soyutlanmış ve gidecek başka yerleri olmayan bireyleri ifade eder. Bu durumu daha iyi anlamak için bireylerin barınma amacıyla yerleştiği yerler örnek olarak gösterilebilir.

#### Politik İşgalciler

Tarihsel geleneği daha çok Batı Avrupa’da bulunan çoğunluğu iyi eğitim görmüş, ekonomik yoksunluğa bağlı olmadan ideolojik olarak benimsedikleri değerlere bağlı olarak hareket eden orta sınıf genç bireylerden oluşan sözde anarşist gruplardır.

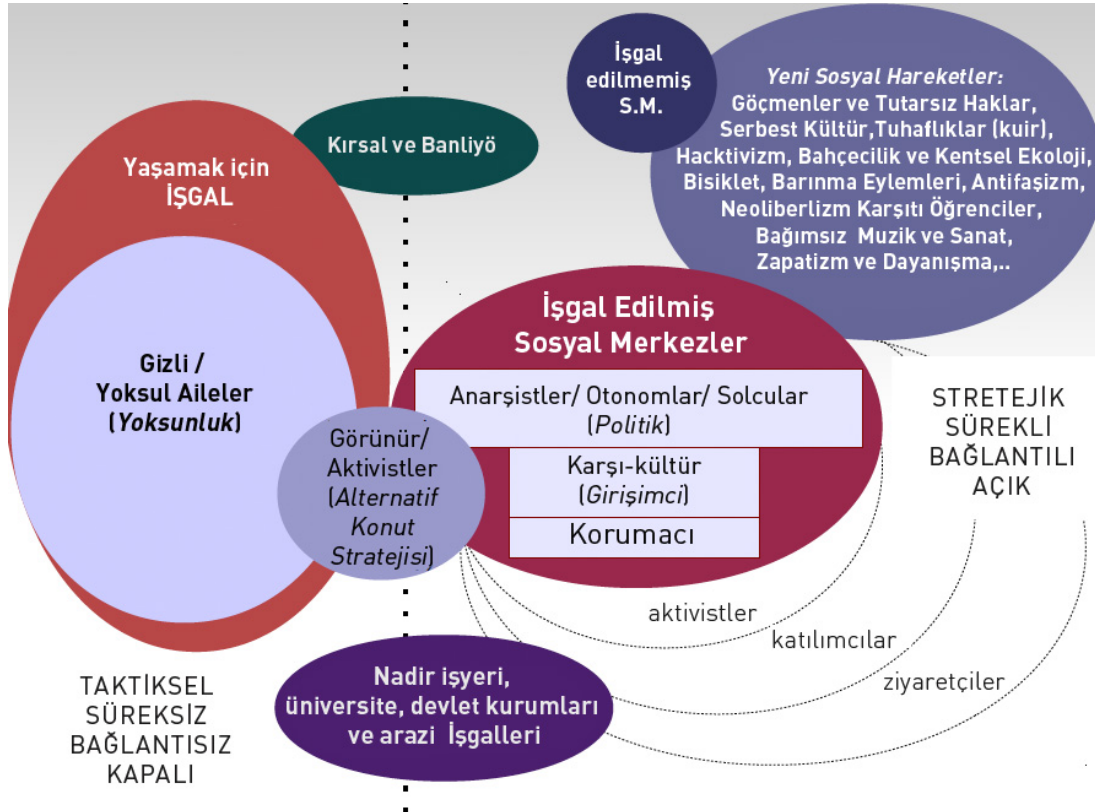
Çoğu literatürde, sosyal olarak marjinalleştirilen, yoksunluğa bağlı işgalci olan topluluklar üzerinde durulur. Sosyologlar ve hukukçular temelde özel mülkün işgaline dayanan bir sorun olarak gördükleri bu gerçeklikle nasıl baş edilebilir sorusuna hukuksal olarak çareler üretmeye çalışırken, işgalin sosyolojik olarak aslında nelere işaret ettiğine ve toplumdaki hangi eksikliğin bir tezahürü olduğuna dair bir diyalog üretmekten çoklukla kaçınmışlardır. Mimarlar, şehirciler ve kent bilimciler içinse bu durum çok daha farklı boyutları olan ve sahip olduğu farklı katmanlarla birlikte ele alınması gerek bir kentsel dinamiktir.

### **4.1 İşgal Tipleri**

Hollandalı sosyolog Hans Pruijt (2004) ise işgal tiplerini 5 temel kategoride incelemiştir.;

- Yoksunluğa bağlı işgal (deprivation-based squatting)
- Alternatif bir barınma yöntemi olarak işgal (an alternative housing strategy)
- Girişimci işgal (entrepreneurial squatting)
- Korumacı işgal (conservationist squatting)
- Politik işgal (political squatting)

Pruijt'e göre bu tip bir biçimleşme ve sınıflandırma anlayışı mantıksal bir tutarlılıkla çevresel niteliklere göre şekillenmiştir ve bu sebeptendir ki sonuçlarının da verimli ve etkili olması beklenir (Pruijt,2004). Pruijt'in işaret ettiği alternatif bir barınma yöntemi olarak işgal, yapısal anlamda politik bir işgal olarak karakterize edilebilir (Şekil 4.2). Bununla birlikte işgalciler tarafından işgal edilen binalar kerameti kendinden menkul boş alanlar olarak nitelendirilemez; dahası bu alanlar otoriteye meydan okuyan politik anlayışın sembolik mekanları olarak okunmalıdır (Holm & Kuhn, 2011).



**Şekil 4.2 :** İşgal hareketlerinin işgal tipleri ve otonom-radikal yönelimleri açısından şematik gösterimi (Kaynak: Miguel Martinez, 2011).

#### 4.1.1 \_Yoksunluğa Bağlı İşgal (Deprivation-Based Squatting)

Yoksunluğa bağlı işgal çoğunlukla barınma ihtiyacı olan evsiz bireylerin ortaya koyduğu işgal biçimidir. İşgalin belki de bilinen en eski biçimi olan bu işgaller, tamamen ihtiyaca bağlı olarak gerçekleşen işgallerdir. Temelde konut edinmeye yönelik bu işgal, ciddi biçimde konut sıkıntısından muzdarip ve çeşitli sebeplerle bu haktan yoksun bırakılmış bireylerin işgalidir. Söz konusu yoksunluk kentin nitelsiz fiziki çevrelerinde yaşayan ve ekonomik anlamda zayıf maddi koşullara sahip alt sınıf gruplarının ait oldukları toplumun faydalandıkları belli hizmet ve olanaklardan

eşit şekilde faydalanamaması, bir sosyal dışlanmışlık ve bunun ortaya çıkarmış olduğu hoşnutsuzlukla ifade edilebilir bir kavramdır (Özden, 2008).

Bu tip işgalin bilinen ilk örneklerinden biri İngiltere'de 60'ların sonunda ortaya çıkan 'Family Squatters Movement'<sup>6</sup> adlı işgal hareketidir. Aktivistler 1969'da ortaya koydukları bu işgalle yerel otoriteler üzerinde baskı kurarak mevcut kiralık konut stokunun dağılımı sayesinde evsiz ailelerin konut edinmelerini sağladılar. Bu amaçla 'Family Squatting Advisory Service'<sup>7</sup> adıyla bir kurum söz konusu evsiz aileler için gerekli konut dağılımı organize etmek üzere kuruldu (Pruijt, 2011).

Farklı Avrupa ülkelerinde benzer dönemlerde konut edinme hakkından mahrum bırakılmış bireylerin ortaya koydukları işgal hareketleri ortak sorumluluk bilinci ile hareket eden eylemler olması açısından son derece önemlidir. Örneğin 1945-46 yılları arasında toplu eylemler halinde gerçekleşen ihtiyaca yönelik olarak İngiltere'de artık kullanılmayan ordugah yapısı işgal edilmiş ve evsizlere konut sağlama amacıyla işlevlendirilmiştir. Bu işgallerin etkisiyle 60'ların sonlarına doğru İtalya'da da benzer biçimde büyük ölçekli 'yoksunluğa bağlı' işgaller ortaya kondu. 70'lerin başında Hollanda'da kente yeni gelen göçmenlerin yaşadıkları konut sıkıntısına cevaben bazı işgaller eylemleri gerçekleştirildi. Aynı amaçlarla 1974'de Amsterdam'da Bijlmermeer'de yaklaşık 100 bina Surinam'lı göçmenler tarafından işgal edildi. Frankfurt'da da aynı yıllarda benzer biçimde aktivist gruplar göçmenlere konut sağlamak amacıyla şehirdeki bazı binaları işgal ettiler. Yine 1998'de Bolonya'da 'The Committee Without Frontiers' ve 'Rifondazione Comunista' gibi bazı kolektifler Kuzey Afrikalı göçmenler için çeşitli işgaller organize ettiler.

En yakın dönem yoksunluğa bağlı işgal eylemi ise 2010 yılında Zwart-Rode Vrijheid (Black-Red Freedom) adlı dernek tarafından Hollanda'nın Etten-Leur kentinde gerçekleştirildi.

Bu tip işgallerde farklılaşan en önemli nokta işgalciler ve aktivistler arasındaki ilişkisel birlikteliktir. Aktivistler bu eylemlerde ihtiyaç sahibi işgalci bireylere gerekli olan yardımı ve desteği sağlarlar.

Orta-sınıf bireylerin oluşturduğu aktivistler bu eylemi salt bireysel güdüler doğrultusunda gerçekleştirmez, aksine ihtiyacı olan bireylere öncelikle bu

---

<sup>6</sup> Aile İşgalleri Hareketi

<sup>7</sup> Aile İşgal Danışma Hizmeti

mekanların sağlanması adına, işgalin sonrasında ise gerçekleşmesi olası hukuksal problemlere karşı gerekli olan desteği sağlamak adına eylemde öncelikli olarak rol alırlar (Squatting in Europe, n.d.).

#### **4.1.2 Alternatif Konut Stratejisi (Alternative housing strategy)**

Alternatif konut stratejisi olarak işgal, devlet tarafından kendilerine sağlanacak konutlara uzun bürokratik süreçler sebebiyle yerleşemeyen bireylerin alternatif bir seçenek bulmak amacıyla harekete geçirdikleri eylem biçimidir (Pruijt, 2004). Bu bireyler genellikle orta sınıf ve eğitilmiş bireyler olmakla beraber alternatif yaşam tahayyülü olan ve DIY anlayışından hareketle işgal eylemini gerçekleştiren bireylerdir (Moan, 1980). Uzun süreler çalışıp yüksek kira bedelleri ile yaşam alanlarının kısıtlanmasına tepki olarak ortaya koydukları işgallerde işgali bireyler kendilerini bu eylemin bir parçası haline getirirler. Öte yandan bu işgal pratikleri sayesinde mekansal dönüşümü sağlayan pratiklerin yanı sıra hukuki deneyimleri de içeren bir takım uzmanlık becerileri elde edilir. Bu bağlamda yapıya ait donanımların (pencere, kapı, kilitler ısıtma, soğutma elektrik tesisatı gibi) basit onarımlarını içeren teknik bilginin yaygınlaştırılmasının yanı sıra mülkiyet sorunları ile baş etmeyi sağlayan hukuksal mevzuatla dair bilgilenmeler önceliklidir.

#### **4.1.3 Girişimci işgal (Entrepreneurial squatting)**

Girişimci işgal, geniş kaynaklara ihtiyaç olmaksızın ve bürokratik süreçlere takılmadan ihtiyaç duyulan herhangi bir düzeni tesis etme fırsatı sunan işgal biçimidir. Bunlar arasında atölyeler, kafeler, ucuz barlar, klüpler gibi sosyal donatılar yer almaktadır.

Girişimci işgal kavramını ortaya atan Hans Pruijt'e göre bu mekanlar daha üretken, özgür mekanlardır ve tamamen kentlinin ihtiyacı olan sosyal işlevlere yönelik bir amaçla işgal edilmektedirler (Pruijt,2004).

İşgal edilen bu mekanlarda aynı zamanda mahalle dernekleri, sanatçılar için atölyeler, sanat galerileri, tiyatro ve sinema gösteri mekanları, müzik stüdyoları, çocuklar için alternatif eğitim alanları, kadın evleri, bebek bakım merkezleri, herşeyin ücretsiz olduğu dükkanlar, ödünç hizmetleri, kütüphane ve bilgilendirme merkezleri, ruhsal merkezler, restoranlar, gıda dükkanları gibi çok çeşitli işlevsel

birimler organize edilerek insanların bu hizmetlerden faydanlanması hedeflenmektedir.

İtalya'nın Milano kentinde 1975 yılında işgal edilen Leoncavallo işgal evi (Centro Sociale Leoncavallo), eski bir ilaç fabrikası dönüştürülerek kentlilere sosyal-kültürel merkez olarak hizmet etmesi amacıyla ortaya konan 'girişimci işgal'e örnektir (Pruijt, 2004). Yine sosyal bir merkez oluşturmak amacıyla işgal edilen Bremen'deki Kulturzentrum Lagerhaus İşgal Evi de öncelikli ve ağırlıklı olarak çeşitli konserler, workshoplar vb. kültürel aktiviteler amacıyla hizmet vermektedir (Şekil 4.3).



Şekil 4.3 : Berlin Kulturzentrum Lagerhaus İşgal Evi (Url-9)

#### 4.1.4 Korumacı İşgal (Conservational squatting)

Korumacı işgal, kentin sosyal ve fiziksel karakterini oluşturan mevcut yapıyı çevrenin işlevsizlik, bakımsızlık ya da yeni kentsel dönüşüm planlarına yönelik uygulamalar sebebiyle zarar görmesinin ya da yıkılmasının karşısında mevcut olanı koruyarak yaşatmaya yönelik olarak ortaya konan işgal biçimidir. Hans Pruijt tarafından tanımlanan ve korumacı işgal olarak bilinen bu tip işgalde eylemin öncelikli amacı kentsel mekanın ya da kentsel peyzajın korunmasını sağlamaktır. Pruijt (2004)'e göre aynı zamanda bu işgaller geniş yolların inşası ya da ofis blokları gibi yeni kullanımlara yönelik olarak mevcut binaların yıkılması üzerine kurgulanan proje uygulamalarının karşısında kent peyzajını oluşturan ancak artık kullanılmayan bu binaların ve mekanların yeniden kullanılmasına dair bir kentsel mekan talebidir.

Bununla birlikte işgal eylemi arazide kullanım değişimini ya da binalarda işlev değişimini öngören planlamaların karşısında kentsel peyzajın ve mevcut yapı çevrenin korunması gerektiğine dair korumacı yaklaşımla doğrudan ilişkilendirilmektedir. Bütün bir mahallenin ya da kısmi bir yapı bloğunun yıkılarak tasfiye edilmesini öngören dönüşüm projelerine karşı diğer tip işgallerin yanısıra korumacı işgal hareketlerinin ortaya konduğu işgal eylemleri oldukça fazladır. Bunlar arasında 70'lerde İngiltere Camden bölgesinde yer alan Tolmers Meydanı'ndaki tarihi yapıların yerine yeni ofis bloklarının yapımını gündeme getiren projelere karşı gerçekleşen işgal eylemleri Avrupa'da korumacı yaklaşımla ortaya konan işgal eylemleri arasında önemli bir yere sahiptir.

Berlin Kreuzberg'de de 1979'da S036 adlı aktivist toplumsal hareket, kullanılmayan bir yangın istasyonunu yıkılmasını önlemek amacıyla gerçekleşen işgal de mevcut yapı çevreyi korumaya yönelik olarak ortaya konmuş işgal biçimidir. Bu işgalde işgalciler aynı zamanda kullanılabilir durumdaki konutları da işgal ederek bölgenin karakteristiğini oluşturan yapıların yerle bir edilmesine engel oldular. Yine Berlin'de Friedrichshain adlı bölgede 1990 yılında bir grup işgalci Mainzer Strasse'de yer alan boş binaları yıkılmalarını önlemek amacıyla işgal ettiler (Şekil 4.4.). Bu hareket 11 adet binanın 250 işgalci tarafından işgal edildiği büyük çaplı bir işgal hareketi olarak işgal eylemleri içinde önemli bir yere sahiptir (Holm ve Kuhn, 2011).



**Şekil 4.4 :** Berlin Freidrichshain'de 1990'da işgal edilen binalar (Url-10)

Korumacı işgal, mevcut binaların fiziksel olarak korunmalarının yanında sosyal işlevlerinin de sürdürülmesi gerektiği anlayışı üzerinden mutenalaştırma uygulamalarının da karşısında yer alır. Bu bağlamda işgal eylemleri ve işgal edilen binalar, kentlerin fiziksel ve sosyal peyzajının korunması gerekliliğiyle hareket eden anlayışın hayata geçirilmesi adına kritik bir yöntem teşkil eder.

Öte yandan korumacı işgal eylemlerinin alternatif barınma stratejileri için bir yöntem olarak ortaya konduğu kentsel işgaller de mevcuttur. Örneğin Delft şehrinin Nieuwelaan bölgesinde yer alan 1912 yılında inşa edilmiş sıra evler, binaların yenileme uygulamaları kapsamında yıkılmaları tehlikesine karşı 1982’de işgal edilerek sonraki yıllarda bizzat işgalcilerin öncülük ettiği bazı yenileme ve restorasyon uygulamaları sayesinde konut olarak kullanılması sağlanmıştır (Pruijt,2004).

Korumacı işgale dair bir diğer önemli nokta da bölgenin ya da konutun mevcut sakinlerinin desteğine doğrudan bağlı bir işgal eylemi olduğudur. Dolayısıyla bu eylemlerin kiracılar ya da ilgili diğer gruplar tarafından bir işbirliği içinde olması gereklidir. Öte yandan bu tip bir işbirliği bağlamında aktivistlerin yürütücülüğünde ve kontrolünde uygun evlerin işgal edilmesi eylemlerin sonuca ulaşması adına da son derece önemlidir.

Korumacı işgale dair bir diğer kilit unsur, planlamaların değişikliğine yönelik taleplerini ortaya koymasıdır. Bu amaçla yapıları çevrenin korunmaya değer olup olmadığıyla ilgili her türlü araştırma yapılarak gerekli olan tüm aşamalarla ilgili dikkatli bir çerçeve çizilmesi son derece önemlidir. Eğer mümkünse işgalcilerin yapıya dair tarihsel değeri de ortaya koyacak verilere ulaşması sağlanmalıdır. Bu duruma dair bilinen bir örnek olarak Utrecht şehrinde Achter Clarenburg bölgesinde yer alan bir yapının otoyol inşası planlamaları kapsamında yıkımına karşı bir grup öğrenci tarafından işgali edilir. Ancak aralarından tarih öğrencisi olan bir işgalcinin binanın modern cephesinin arkasında gizli olan başka bir döneme ait bazı izlerden binanın 1330 yılında inşa edildiği bilgisine ulaşması sayesinde binanın, merkezi hükümete bağlı Anıt Koruma Kurulu tarafından tescillenmesi sağlanır (Van den Berg, 2007).

Benzer biçimde Rotterdam’da kentin içinde kalan ve yıkılması planlanan son çiftlik evi 2005 yılında bir grup işgalci tarafından işgal edilerek Hollanda kırsal, kültürel ve

ekolojik tarihini ve alışkanlıklarını yansıtan anıtbina statüsüne kavuşarak korunması sağlanır. Bu bağlamda işgali yapıli çevrenin ve mahalle dokusunun korunması adına önemli bir araç olarak gören mimarlık ve kentsel planlama yaklaşımları son dönemde öne çıkmaktadır (Pruijt, 2004).

#### **4.1.5 Politik İşgal (Political Squatting)**

Pruijt'in işgal sınıflandırmasında yer alan bir diğeri işgal biçimi politik işgal'dir. Politik işgal, aktivist gruplar tarafından kent hakkı talebi doğrultusunda bir itiraz biçimi olarak ortaya konan ve kentin kamusal alanlarının kullanımına yönelik olarak işgal edilen yerin sosyal ve kültürel amaçlı kullanılması gerektiğini öne süren işgal biçimidir. Politik işgal'de işgalciler mevcut sistemi doğrudan eleştirmek ve dikkat çekici olması amacıyla çoğu zaman provokatif eylemler aracılığıyla bina işgalleri gerçekleştirirler. Her ne kadar işgalin diğeri bütün tipleri, karşısında durduğu mevcut sistemin değerlerine bir eleştiri getirmesi açısından politik olarak nitelendirilse de bu sınıflandırmaya giren işgaller doğrudan sisteme bir başkaldırı olduğu ve politik eylemleri temel alması gerekçesiyle ayrı bir kategori altında incelenmiştir

Politik işgalciler açısından diğeri işgal biçimleri 'boş alanların' fethedilip bu alanların güvenilir alanlara dönüştürülmesi açısından klasik reformizm olarak nitelendirilir ve sistemin tam anlamıyla karşısında olmadığı iddia edilir. Bu anlayış, sistemin istikrarını bozmaz zira kapitalizm değişime ayak uydurma konusunda oldukça esnektir; bu alanlar kolayca mevcut sistemin mekansal ihtiyaçlarına evrilir, direnişin gettolarına ya da diğeri bir anlamıyla sistemin yeni oyun alanlarına dönüştürülür (Geronimo, 1995).

|                                                    | <b>Yoksunluğa Bağlı İşgal</b>                                                                                                                                      | <b>Alternatif Konut Stratejisi</b>                                       | <b>Girişimci İşgal</b>                                                                     | <b>Korumacı işgal</b>                                           | <b>Politik işgal</b>                                                                                       |
|----------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>İşgalin amacı</b>                               | İhtiyacı olan bireylere konut sağlamak                                                                                                                             | Uygun fiyatlı konut stoku oluşturmak                                     | Düzen tesis etmek                                                                          | Yapılı çevreyi ve kent peyzajını korumak                        | Devlete karşı bir karşı güç oluşturmak                                                                     |
| <b>İşgali ortaya koyan bireyler (sosyal sınıf)</b> | Orta-sınıf tarafından desteklenen işçi sınıfı işgalciler                                                                                                           | Orta-sınıf işgalciler(ama sadece onlarla sınırlı değil)                  | Orta-sınıf işgalciler(ama sadece onlarla sınırlı değil)                                    | Orta-sınıf işgalciler(ama sadece onlarla sınırlı değil)         | Orta-sınıf işgalciler(ama sadece onlarla sınırlı değil)                                                    |
| <b>Organizasyon modeli</b>                         | Yukarıdan aşağıya, hak sahipleri ve işgalciler arasında bölünme                                                                                                    | Yatay                                                                    | Karma                                                                                      | Karma                                                           | Yukarıdan aşağıya                                                                                          |
| <b>Bina tipleri</b>                                | Düzenli düşük gelir konut stoğunun mazur görülemez biçimde boş kalması                                                                                             | Düşük gelir konut stoğu için çok kötü ya da çok iyi koşullardaki binalar | Konut dışı alanlar                                                                         | Arazideki kullanım değişikliğine bağlı olarak boş kalan binalar | Bazı sınırlandırmalar                                                                                      |
| <b>Talepler</b>                                    | Orta halli, geçici konut ya da alternative konaklama;(daha iyi) bekleme listesinde bulunmak                                                                        | Yalnız bırakılmak                                                        | Yalnız bırakılmak                                                                          | Planlamayı tersine çevirme                                      | Meydan okuma esastır,talepler daha ziyade tamamlayıcıdır                                                   |
| <b>Çerçeve</b>                                     | Açık mesaj: duyarsız bürokratlar evsizlerin ihtiyaçlarını görmezden gelir                                                                                          | Eyleme odaklanmak çerçeve çok önemli değil                               | Düzenlemenin toplumdaki değerli rolü                                                       | Yapılı çevrenin yıkımına ve teknokratik planlamalara karşı      | Sosyal demokratları hain olarak tasvir eder                                                                |
| <b>Kültürel ve politik yeri</b>                    | Bazen radikal politikalarla zayıf bağlantılanma                                                                                                                    | Karşı-kültüre ilişik; diğer hareketlere bağlı                            | Karşı-kültüre ilişik; diğer hareketlere bağlı                                              | Karşı-kültüre ilişik; diğer hareketlere bağlı                   | Marksist kurum ve hareketlerle bağlantılar                                                                 |
| <b>Sonuçlar</b>                                    | Oy birliği ile seçme olası                                                                                                                                         | Bastırma ve yasallaştırma                                                | Bastırma ve yasallaştırma                                                                  | Bastırma ve yasallaştırma                                       | İşgali baskıya karşı en belirgin amaç haline getirir, kısa vadede işgalciler bazı ayrıcalıklar kazanabilir |
| <b>Kendine Özgü Sorunlar</b>                       | Konut ihtiyaçları geniş bir kitlece kabul görmemiş bireyler için işlemez; yukarıdan aşağıya organizasyon limitlerinin hareketi yayılır ve kırılabilirliği artırır. | Sosyal kontrol                                                           | Yasallaştırma sonrası kimliği koruma ; ilgi çekme ve alternatif kimlik arasında ödünleşme. | Yok                                                             | Diğer yapılanmalarda işgalcilerle çatışmalar                                                               |

**Çizelge 4.1 : Türlerine göre işgalin sınıflandırılması (Pruijt,2004)**

## 4.2 Yitik Alanlar Olarak İşgal Evleri

Kent içinde farklı ihtiyaçlar doğrultusunda işgale konu olan alanlar, bu yapıların fiziksel çevreleri içindeki konumları ve işlevleri bakımından da incelenmesi gereken bir konudur. Kentlerin tarihsel dönüşümü sürecinde, kentin peyzajında öngörülemeyen bir hızla değişen, kentin aralıklarında gelişen, halihazırda varolan, nadir bulunan, üretimsiz, işlevini yitirmiş alanlar olarak da tanımlanan metruk, muğlak, üretimsiz bu ‘yitik alanlar’ alanlar kentin düzensizliği, zamana bağlı sosyo-ekonomik değişimine ait gerilimin okunabilirliği ile ilgili farkındalığı artıran mekanlar olarak da tanımlanmaktadır.

Kentin değişen dinamiği içinde kentsel mekanların kullanımı değişime uğrarken, değişime yanıtızsız kalan bazı kentsel mekanlar zaman içinde kent yaşamının dışında kalır. Etkinliğini yitirmiş bu kent mekanlarının taşıdığı potansiyeli ortaya koymak ve onların yeni fonksiyonlarla kent yaşamına katılması yönünde kentlerin dönüşümü açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır (Şekil 4.5).



**Şekil 4.5 :** İşgal evi ve sosyal merkez olarak yeniden işlevlendirilen Can Masdeu cüzzam hastanesi (Url-11)

Avrupa’da işgal evi olarak yeniden işlevlendirilmiş yapılar arasında, ekinliğini kaybetmiş endüstri yapıları, tarihi kent merkezlerinde yer alan sivil mimarlık yapıları, işlevsizleşmiş toplu konut alanları, tamamlanmamış inşaat alanları, işlevsiz ve tanımsız kamusal alanlar, işlevini yitirmiş kültür sanat yapıları, boşaltılmış tarım

arazileri, askeri üsler gibi yapılar yer almaktadır (Martinez ve Cattaneo, 2011). Kentsel yenilemelerle dönüştürülmesi ya da yıkılması düşünülen bu yapıların bazıları aynı zamanda kentin belleğinde yer etmiş ve kentte yaşayanlar için korunması gereken birer miras olmakla beraber kimileri sadece konut sıkıntısına bağlı olarak boş binaların kullanımına yönelik olarak işgal edilmiştir.

Kamusal ihtiyaca yönelik olarak işgal edilen binalarda bölgenin ve kentlinin sosyal ve kültürel alışkanlıklarına yönelik birimler, atölyeler ve etkinlik alanlarının yanı sıra çocuk ve kadınlara yönelik sosyal hizmet birimleri de yer alır. Öte yandan bazı işgal evi örneklerinde kullanılmayan, tanımsız açık alanlar tarımsal ve ekolojik sürdürülebilirlik ilkesiyle üretimin yapıldığı alanlar olarak da işlevlendirilmektedir (Şekil 4.6).



**Şekil 4.6 :** Ekolojik tarımsal üretim yapan İngiltere’deki Grow-Heatrow (Url-12)

### 4.3 İşgal Evlerinin Kentsel Dönüşüme Etkileri

İşgal evleri, işgalin amacına bağlı olarak bazı mekansal işlevler doğrultusunda yeniden işlevlendirilirler. Yeniden kullanıma yönelik olan işlevler, gerek kamusal ihtiyaçlar için gerekse konaklama için gerekli olan mekansal organizasyonları içermektedir. Ancak söz konusu mekansal müdahaleler yapının geçici konaklayıcısı olan işgalciler için optimum düzeyde öncelikle yapıya ait temel bazı bakım ve onarımların temin edilmesiyle sağlanmaktadır. Bu onarımların temini bizzat işgalciler tarafından ortak bazı ilkeler doğrultusunda hazırlanan onarım kılavuzlarına bağlı olarak, öncelikli olarak varsa çatıdaki sızıntıların giderilmesi, su tesisatına ait sorunların giderilmesi, pencere ve doğramalardaki sorunların giderilmesi gerekirse bunların değiştirilmesi gibi yapıya ait temel yapısal elemanların ve sistemlerin basit onarımlarını içermektedir.

Bir karşı kültür hareketi eylemi olarak işgal evlerinin mekan stratejisinin, muhalif yapısına uygun olarak ortaya konması beklenir. Dolayısıyla bir işgal eviyle ilgili ortaya konacak mekansal dönüşümler eylemin politik perspektifiyle çelişmeyecek mekansal öneriler sunmalıdır (Çizelge 4.2). Bu bağlamda, sosyal organizasyon yapısının gereği olarak ekolojik ve çevresel duyarlılığı olan, daha az su tüketen ve daha az çevresel atık üreten, geri dönüşüm kültürünü benimseyen yapı malzemeleri kullanılan mekanları oluşturmalıdır. Zira, 'otonom ruh', otonom mekanlarda içkindir (Cattaneo, 2013).



**Şekil 4.7 :** Amsterdam'da işgal evi ve sosyal merkezlerini gösteren bir bilgilendirme haritası. (Url-13)

| Yaşamsal<br>Öğeler | Sürdürülebilir Topluluklar                                                                                                 | Petrol Bazlı Topluluklar                                                                                                                        |
|--------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>Su</b>          | Kendi kendine inşa edilebilir ve yenilenebilir yağmur suyu kolektör sistemi. Gri suların arıtılması. Kirli su üretimi yok. | Büyük altyapı ve nehir kanalizasyonu. Tuzdan arındırılmış deniz suyu. Baraj ve su depoları. Gri ve siyah suların kimyasal ve organik temizliği. |
| <b>Barınma</b>     | Zararsız malzemelerle biyolojik üretim. Eski binaların onarılması.                                                         | Büyük emlak yatırımları. Çevreye zararlı ve kirlilik yaratan malzemelerle inşaat (çimento, petrol metaller, sentetik elyaf). Yüksek maliyet.    |
| <b>Isınma</b>      | Yerel ağaçlardan üretilen ahşap ocaklar. Pasif güneş enerjili ısıtma.                                                      | Termal ve nükleer enerji kaynaklı çalışan Petrol ve türevleri ısıtma sistemleri.                                                                |
| <b>Elektrik</b>    | PV paneller, ev yapımı rüzgar jeneratörü.                                                                                  | Termal ve nükleer enerji kaynaklı çalışan Petrol ve türevleri ısıtma sistemleri. Büyük ölçekli rüzgar türbinleri.                               |
| <b>Beslenme</b>    | Organik bahçeler, ve topraktan yeniden elde edilen ürünler. Değiş-tokuş. İşbirliği içinde tüketim anlayışı.                | Endüstriyel gıda ve düşük besin kalitesi. Büyük süpermarketler. Dondurulmuş ve işlenmiş gıdalar.                                                |

**Çizelge 4.2 :** Sürdürülebilir ve petrol bazlı üretim yapan toplulukların yaşamsal elemanlar açısından karşılaştırılması (Kaynak: Cattaneo ve Gavalda, 2010).

Avrupa’da farklı ülkelerde ortaya çıkan işgal evi eylemlerinin birçoğu kentsel neoliberal politikaların neden olduğu konut sorunu ve kentsel kamusal alanların azlığına tepki olarak ve bir çözüm üretmek amacıyla ortaya çıkmışlardır. 60’lardan sonra kentlerin yenilenmesi ve yeniden yapılandırılması ekseninde yalnızca fiziksel çevrenin değil sosyal yapının da yenilenmesi anlayışıyla hareket eden yenileme yaklaşımları sonucunda sosyo kültürel ilişkileri de dönüşüme uğratmıştır. Sosyal yapıdaki bu değişimler kente dair farklı bir bilincin gelişmesine ve kent hakkı üzerinde kentlinin fikir üretebildiği mecraların da oluşmasına katkı sağlamıştır.

Günümüz kentlerinde kentlinin, kentlerin biçimlenmesine olan katkıları düşünüldüğünde yurttaş katılımı ve toplumsal örgütlenmeler açısından kentlerin

iletişimsel boyutunun nasıl olması gerektiğine dair G. Gumbert ve S. J. Drucker (Gumbert ve Drucker 2008: 199)'ın belirttiği fikirler yol göstericidir.

- Toplumsal gösteriler ve protestolar için yer açması,
- Yurttaşların dayanışmayla bir araya gelmelerine yer açması
- Yurttaş katılımını ve erişimini sağlayacak alanlar açması
- Şeffaflık sağlaması
- Yerel demokrasinin işlemesi
- Tüm kültürel grupların şehir yönetiminde temsil edilebilmesi
- Çeşitli kamusal diyalog alanlarının açılması
- Erişim ve katılım için geniş olanakların açılması
- Çeşitliliğe, farklılığa ve mahremiyete saygı duyan bir güvenlik alanının oluşturulması
- Medya topografyasının farklılığı ve çeşitliliğe dayanan bir görünümü olması
- Güçlü bir sivil toplum
- Birliktelik için politik ve kültürel yurttaş alanların/mekânların kendi örgütlenmelerine izin vermek
- İletişim anlamında merkezsizleşmenin gerekliliği

İşgal evleri, mevcut sistemin üretim ve ekonomik ilişkilerine karşı farklı yaşam örgütlenmelerini ve alternatif yaşam biçimlerini hayata geçirmeyi hedefler. Bu eylemlerin neredeyse tamamında işgalciler, mevcut yapıyı çevrenin korunarak yaşatılması ve kentsel yenilemenin mevcut mülkiyet ilişkilerinden bağımsız olarak da uygulanabileceğini göstermek adına hareket ederler (Şekil 4.7). Bu bağlamda değerlendirildiğinde işgal evlerinin mevcut kentsel yenileme pratikleri karşısında katılımcılık anlayışıyla ortaya koyduğu kentsel mekanın kullanımına ve dönüştürülmesine dair alternatif fikirler, yeni bir kent dinamiği oluşturur.

## **5. AVRUPA'DA İŞGAL EVLERİ**

Bu bölümde, çoğunluğu Batı'da Avrupa Coğrafyası'nda yeni toplumsal hareketlerin dinamikleriyle ve kentsel politikalarla şekillenen işgal evlerinden örnekler incelenecektir.

Avrupa'da özellikle 80'lerden sonraki kentsel politikalar ve kentsel hareketler buradaki işgal evlerinin ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur. Avrupa'daki işgal evleri, aynı dönemlerde Asya, Latin Amerika, Kuzey Amerika gibi farklı coğrafyalarda ortaya çıkan işgallerden farklı olarak, bu harekete neden olan toplumsal dinamiklerdeki değişimlerin yanısıra, bireylerin bulunduğu sosyo ekonomik düzey ve işgalin biçimleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, diğerlerinden farklı bir noktada duran Avrupa'daki işgal evlerinin, barınma amaçlı ve temel hak talebi üzerinden ortaya konan diğer işgal biçimlerinden farklı yönleri, bu işgali ortaya koyan aktörler ve işgallerin ortaya konma biçimleri detaylı incelenecektir.

Avrupa'da işgal evleri, batıda kentsel hak mücadeleleriyle ortaya çıkan ve alternatif kentsel yapılanmalar arayışındaki kentli bireylerin oluşturdukları eylemler sonucunda farklı işlevlerle dönüştürülen 'sosyal merkez' olarak da tanımlanan yeni tip kentsel mekansal oluşumların zeminini hazırlamış bu sayede toplumsal ve politik düzlemde belirli ölçülerde kabul edilebilirlik sağlanmıştır.

### **5.1 Avrupa'da İşgal Evlerinin Tarihi**

Avrupa ülkelerinde bir kent hareketi olarak işgal evlerinin ortaya çıkışı ilk olarak 1960'ların sonu ve 1970'lerin başından itibaren Hollanda, Almanya, İngiltere, Fransa, İsviçre ve İtalya gibi ülkelerde görülmeye başlanmıştır. 80'lerden sonra ise Danimarka, İspanya, Yunanistan ve Polonya gibi diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Bu dönemdeki hareketlerin ortaya çıkmasına neden olan kentsel sorunların başında yer alan ve Avrupa'nın genelinde 80'lerden sonra gelişen neoliberal kentsel planlamalar ve büyük ölçekli mekansal dönüşümler, kentsel mekanın yeniden üretilmesinde salt fiziksel mekanın iyileştirilmesine odaklanan

yaklaşımlarıyla yeni toplumsal ilişkilerin üretilmesinde ve kentlinin kentsel mekanı doğrudan öznesi olduğu bütüncül yaklaşımları çoklukla gözardı etmişlerdir. Öte yandan mekanı üreten pratikler ve mevcut planlamalar, sistemin kendi temsilini bu mekanlar üzerinde inşa etmesini sağlayan araçlar haline gelmişlerdir. Lefebvre, mekansal bir oluşumun, bu mekanı kullanan insanları, belki de bu mekanın biçimine ya da işlevine karşı durmuş insanları dikkate alan bir bilimsel çalışma alanı olması gerektiğini vurgular (Lefebvre, 1976). İşgal evleri eylemleri bu bağlamda değerlendirildiğinde, mekanın kullanımı ya da inşası üzerine mekanın kullanıcısı olan bireylerin doğrudan söz sahibi oldukları bilincinden hareketle ortaya koydukları eylemlerdir.

80’li yıllarda iletişim anlamında yaşanan gelişmelerle beraber farklı ülkelerde harekete geçen işgal evi oluşumları birbirleriyle etkileşerek bazı platformlar etrafında biraraya gelmişlerdir.

Öte yandan kent mekanı aynı zamanda kapitalist toplumsal ilişkilere bağlı ve bu etkileşimin içinde yapılı çevrenin tüketim ve bunlar etrafında oluşan kullanım ve değişim değerinin nasıl paylaşılacağına dair özgün bir siyasal mücadele alanı da üretir (Lefebvre,1976). İşgal evleri bütün bu mevcut üretim ilişkilerinin karşısında kapitalizmin mekana yerleşen yöntemlerinin karşısında mekanı bu ilişkilerden bağımsız bir biçimde üretme isteğinin bir örgütlenmesidir. Bununla birlikte kentte yaşayan bireylerin mevcut kentsel düzene dair alışkanlıklarını da göz önünde tutan ve mekanı bu ihtiyaçlar gözeterek organize etme arayışında olan alternatif bir kamusal mekan üretme deneyimi sunar.

Bu bağlamda kenti kentlinin gerçekleştirebileceği bir alan olarak gören ve bu anlayış çerçevesinde ortaya konan işgal evi oluşumları, kentsel mekanın biçimlenişi ve onun kullanımı üzerine bir hak talebi olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir deyişle işgal evleri, kentsel mekanın biçimlenişinde bireylerin doğrudan kendi isteklerince verilen kararlara müdahale ettiği ve mekanın hem biçimlenişine ama özellikle de kullanımına dair yeni fikirler ürettiği yeni bir kentsel alan oluşturur.

Dolayısıyla kentsel mekan artık bugünün dinamikleri çerçevesinde düşünüldüğünde bireylerin isteklerinden ve mekanı kullanma amaçlarından bağımsız olarak yeniden var edilemez, aksine kentli birey artık kent mekanının kullanımını doğrudan belirleyen bir unsur olarak bu mekanın biçimlenişinde doğrudan söz sahibidir.

## 5.2 İşgal Evlerine Dair Yasal Düzenlemeler ve Uygulamalar

Modern kentlerde hızla değişen kentsel paradigmlar, işgalin öznesi olan bireyler açısından da dönüşüme uğramaktadır. Örneğin kentlerin bilinen işgalcileri olarak kabul gören bireylerin ortaya koyduğu gecekondu işgalleri bugün artık kentsel haklar çerçevesinde yeniden değerlendirilerek gerçekte işgal edilenin bireylerin en temel barınma hakkı ve bir kentli olarak kent hakkı olduğuna dair olgular da tartışılır hale gelmektedir.

İşgal evlerinin ortaya çıktığı dönemden bugüne bu eylemlerin bir mülkiyet hakkı ihlali olup olmadığı ve suç teşkil edip etmediğiyle ilgili ortaya konan yasal düzenlemeler toplumdan topluma değişiklik göstermiştir. Değişen yasalar ve uygulamalar bağlamında işgal evlerinin zaman içinde bir demokratik hak olarak kabul gördüğü örnekler de vardır. Bazı ülkelerde işgal kendi başına suç teşkil ederken, bazılarında mülk sahibi ve işgalci arasında gerçekleşen sivil bir çatışma olarak görülmektedir. Örneğin Hollanda'da -2010 yılında işgalin suç sayılması yasalaştırmadan öncesine kadar- yasalara göre mülk sahibi yapıya dair kullanım önerisini gerekli kılan planları devlete sunmadan işgalcileri binalardan çıkarma hakkına sahip değildi (Martinez ve Cattaneo, 2011).

Bununla birlikte işgalin gerçekleştiği Batı'lı ülkelerin çoğunda mülki kanunlar ve devlet, geleneksel olarak mülk sahibinin ayrıcalığından yanadır. Öte yandan, işgalcinin bilfiil mülk sahibi haline geldiği bazı durumlarda kanunlar işgalcinin yasal konumunu yeniden belirlemek üzere değiştirilmiştir. İşgalci işgal etmiş olduğu mekan üzerinde bu işgalden doğan bir hak elde eder; bu bağlamda işgal herhangi bir yasal sıfatı olmayan konutun malikini nihayetinde mülkün yasal maliki haline getirebilir olmasıyla mülkiyet aleyhinde bir durum teşkil eder (Communities & Practices, 2014).

İngiltere ve Galler'de 2012'de ortaya konan yasal düzenlemelerle işgal eylemini gerçekleştirenlere £5,000 para cezasının yanı sıra 6 ay hapis cezasına varan ağır yaptırımlar getirilmiştir. İtalya'da 1887'de meydana gelen büyük deprem sonrası terk edilmiş halde duran hayalet kent Liguria 1960'lara gelindiğinde Avrupa'da yayılan hareketlerinin de etkisiyle işgal edildi. Fransa'da aktivist eylemciler tarafından işgal

edilen Collectif la Vieille Valette kenti, kendi üretimini yapan bir kent olarak 1991'den beri varlığını sürdürmektedir (Communities & Practices, 2014).

Hollanda, işgal tarihinde, işgal eylemini kentin geleneği haline dönüştürmesi ve kenti gerçek-yaşayan bir deney alanı haline getirmesi bakımından önemli bir örnektir. Öyle ki süregelen konut sıkıntısı nedeniyle 1971 ve 2010 yılları arasında yasaları ihlal etmiş olmadan bir yeri işgal etmek mümkün sayılıyordu (Pruijt, 2011).

İşgal evi hareketlerinin hukuksal çerçevesi ve temel hak ve özgürlüklerle olan ilişkisi çoğunlukla mülkiyet ilişkilerinin lehine olacak biçimde belirlenmektedir. Mülkiyet açısından bakıldığında işgale konu olan alanlar ve yapılar devlete ait olan ve özel mülkiyet olmak üzere iki ayrı grupta yer almaktadır.

Avrupa'da 2000'li yıllara kadar yönetimlerle çoğunlukla çatışma halinde olan ve yasal olarak kabul görmeyen işgal evlerinin bir çoğu 1998 yılından sonra mekan sahibi olan özel şahıs veya resmi kurumlarla bir anlaşmaya vararak kısmen de olsa resmi bir statü kazanmıştır. Örneğin İtalya'da, yasallaşan işgal evleri 'CSOA' - Centro Sociale Occupato Autogestito -işgal edilmiş özyönetim esaslı sosyal merkez- ifadesini bırakıp 'CSA' -Centro Sociale Autogestito- özyönetim esaslı sosyal merkez veya -Spazio Pubblico Autogestito- özyönetim esaslı kamusal alan ifadesini kullanmaya başlamışlardır (Mudu, 2004).

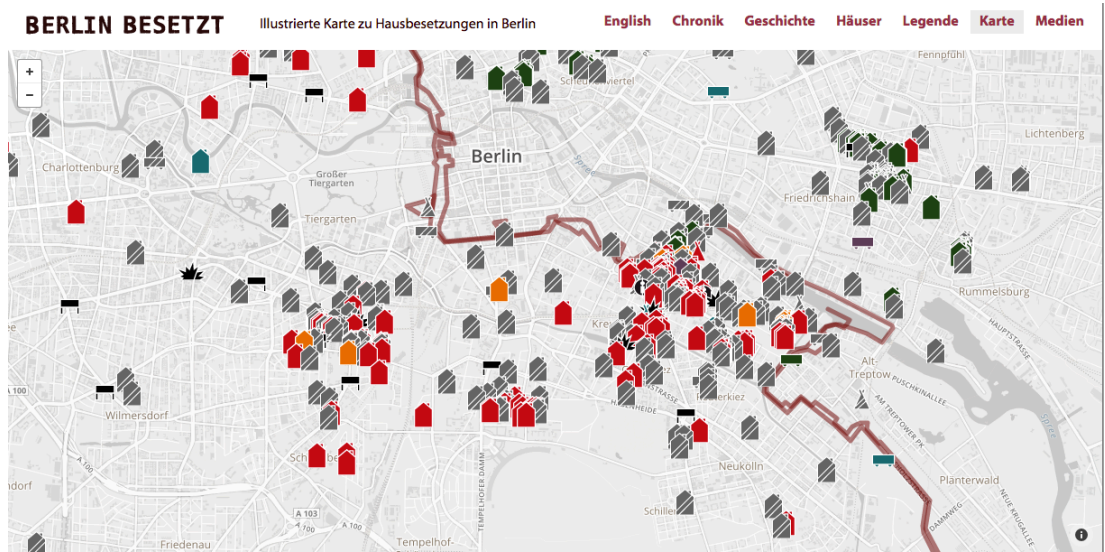
Avrupa'da işgal evleri geçirdiği kırk yıllık süreçte bazı ülkelerde işgal eylemcilerine işgal eylemleriyle ilgili çeşitli gönüllü danışmanlık hizmetinleri veren kurumlar da oluşturulmuştur. Sayısız işgal mekanına ev sahipliği yapan Londra'da sadece işgalcilere yardım etmek ve yasal danışmanlık sunmak için kurulan ASS (İşgalciler için Danışma Hizmeti) adlı grup yine işgal ettikleri bir ofis binasında, hazırladıkları kitapçılar ve internet siteleri aracılığıyla işgalcileri bilgilendirerek destek vermektedir (ASS, 1996). İşgal danışma merkezleri Amsterdam'ın bölgesel olarak doğu, batı, kuzey, merkez ve güneyindeki en aktif sosyal merkez/işgal evlerinde haftanın değişik günlerinde 2-4 saat süreli danışma saatleridir. Bu danışma saatlerindeki gönüllüler sadece işgal eylemini politik bir eylem olarak gören, işgal edilecek ev hakkında bütün bilgileri toplayan ve bu konuda aktif olarak çalışan kimselere yardımcı olmak amacıyla hizmet vermektedir.

Sadece Avrupa'da değil Amerika'da da işgalciler için kılavuz niteliğinde gönüllü oluşumlar ortaya çıkmıştır. New York'da kurulan MoRUS İşgal Evi Kolektifi hem

işgal evi gönüllülerine yol göstermesi amacıyla hem de aktivist taban hareketlerinin tarihiyle ilgili bilgilendirici bir müze ve kar amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olarak ortaya çıkmıştır. Burada çoğunlukla toplum-odaklı kentsel ekolojilerle (community gardens), aktivist hareketlerin tarihi (community and culture) ve işgal evleriyle (squats) ilgili çeşitli çalışmalar yürütülmektedir. Bununla birlikte Kolektif bünyesinde, hukuki destek veren bir ekiple beraber gönüllülerce oluşturulan ve işgal evlerinin faaliyete geçmesi amacıyla gerekli olan elektrik ve su tesisatı, duvar örümü, tavan ve döşeme inşası gibi mekansal-teknik destekler veren profesyonel bir komite de yer almaktadır.

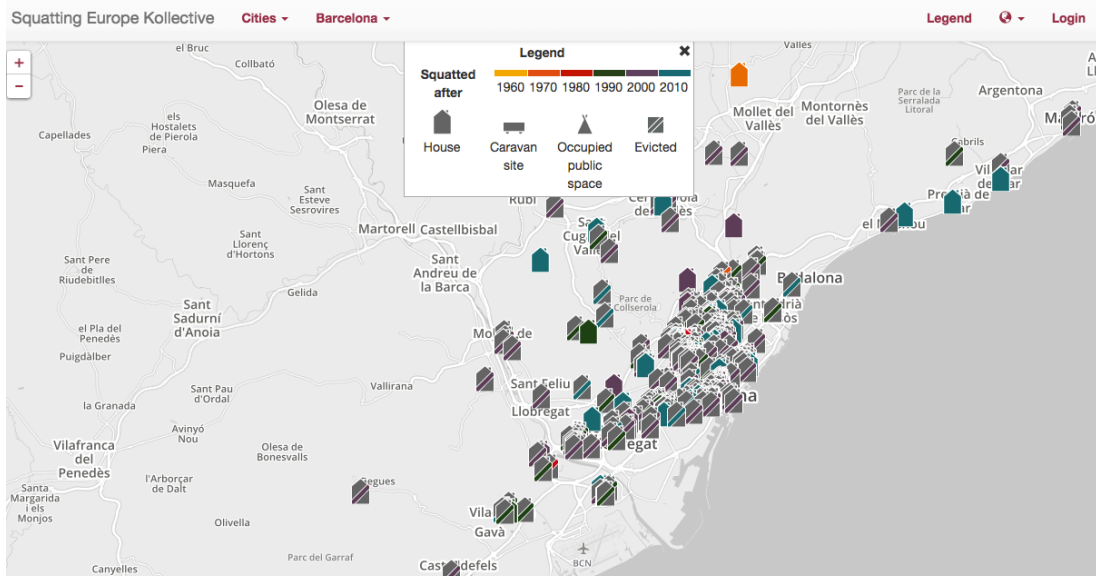
### 5.3 Avrupa İşgal Evleri Kolektifi (SqEK)

SqEK<sup>8</sup> işgal evleri üzerine araştırmalar ortaya koyan, amacı işgal hareketleri ile ilgili güvenilir ve ayrıntılı bir biçimde ortaya konmuş tüm bilgileri işgalcilere ve aktivistlere aktarmak olan, aynı zamanda kamusal bir bilgi erişim kaynağı olarak hizmet veren bir kolektiftir. İşgal Evleri Kolektifi olarak bilinen oluşum, Avrupa'daki işgal evlerini ortak bir zemin altında buluşturmaya hedeflemektedir.

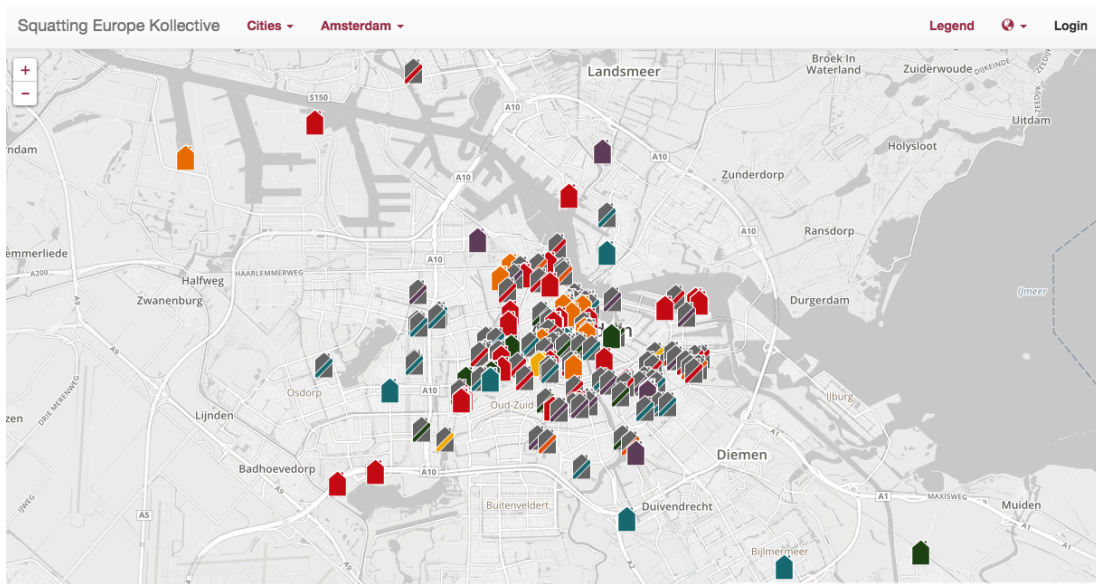


**Şekil 5.1 :** Berlin'de yer alan işgal evlerini gösteren bilgilendirici harita (Kaynak: SqEK)

<sup>8</sup> SQEK (Squatting Europe Collective)



**Şekil 5.2 :** Barcelona’da yer alan işgal evlerini gösteren bilgilendirici harita (Kaynak: SqEK)



**Şekil 5.3 :** Amsterdam'da yer alan işgal evlerini gösteren bilgilendirici harita (Kaynak: SqEK)

Tarihsel süreç içinde işgal eylemleri, kentsel gelişim ve yenileme, konut politikaları ve mekansal düzenlemeler gibi politikler bağlamında yeniden ele alınmış ve yön değiştirmiştir. SqEK’e göre bu eylemler salt konut ya da sosyal-kamusal alan gerekliliğine bir yanıt olarak ortaya konmuş eylemler değil, aynı zamanda hiyerarşik olmayan ve katılımcı bir organizasyon modelini kentsel anlamda ortaya koyma girişimidir (Şekil 5.1, Şekil 5.2, Şekil 5.3).

## 5.4 Avrupa'dan Örnekler

İşgal evlerine dair alan örnekleri seçilirken Avrupa'da 60'larda başlayıp günümüze gelen ve farklı ülkelerde ortaya çıkan işgal evleri, çalışma konusu olarak belirlenmiştir.

Bu örneklerin seçilmesindeki amaç, farklı dönemlerde, farklı yaklaşımlar çerçevesinde ortaya konan işgal evlerinin yapıları çevreye ve kentsel mekana katkılarını kentsel yenileme ve mekansal dönüşümler bağlamında incelemektir.

Bu bölümde ayrıca Avrupa'da farklı ülkelerde ortaya çıkan işgal evleri değişen kentsel dinamikler çerçevesinde incelencektir. Bununla birlikte farklı ülkelerdeki işgal evlerine dair uygulanan hukuki süreçler bir önceki bölümdeki hukuksal uygulamalar çerçevesinde incelenerek, değişen işgal evi hukuki uygulamaları değerlendirilmesi yapılacaktır.

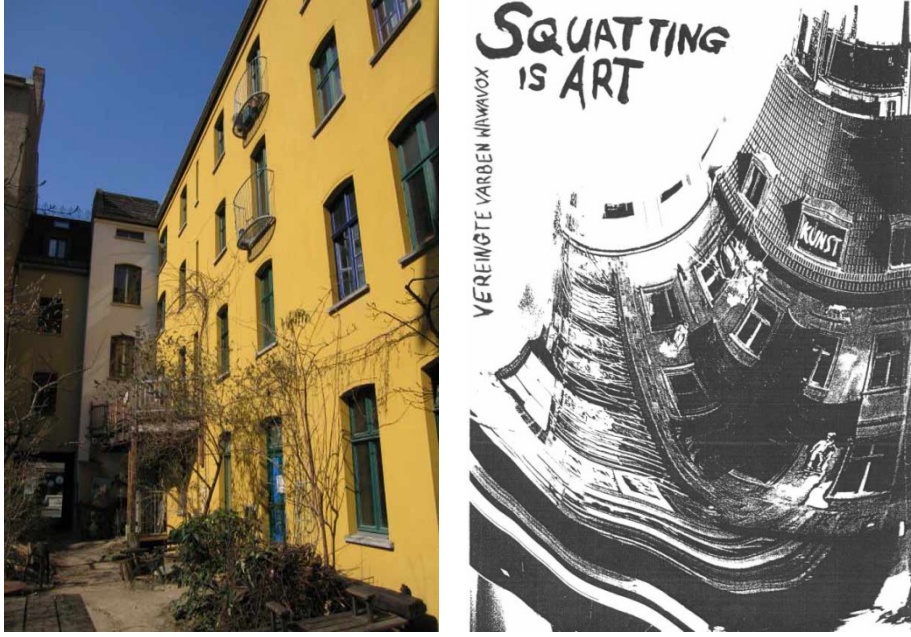
### 5.4.1 Berlin (K77 Hareketi)

Almanya işgal geleneğinde önemli yeri olan Avrupa ülkelerinin başında gelmektedir. Mevcut yapıları çevrenin korunması ilkesi ile hareket eden işgal hareketleri için kullanılan *instandbesetzen*, *instandsetzen* (renovating) ve *besetzen* (occupying) kelimelerinin birleşmesiyle oluşturulan 'yenileyerek işgal et' anlamını taşımaktadır (Communities & Practices, 2014).

Doğu ve Batı Berlin'i ayıran Berlin duvarı 1989 yılında yıkıldıktan sonra özellikle Batı Berlin'de şehir merkezinde boş kalan yapıların işgal edilmesiyle kentte yeni bir işgal hareketleri dalgası başladı. K77<sup>9</sup> İşgali, öncelikli olarak bu yapıların korunması ve yaşatılması gerekliliği ilkesi ile hareket eden bir yaklaşıma sahipti. Bununla birlikte barınma sorununa çözüm getirmek ve kolektif yaşam alanları gerekliliği mottosu ile hareket ediyordu. Bu amaçla Berlin'de Friedrichshain adlı bölgede 1990 yılında bir grup işgalci Mainzer Strasse'de yer alan boş binaları yıkılmalarını önlemek amacıyla işgal ettiler. Bu hareket 11 adet binanın 250 işgalci tarafından işgal edildiği büyük çaplı bir işgal hareketi olarak işgal eylemleri içinde önemli bir yere sahiptir (Şekil 5.4).

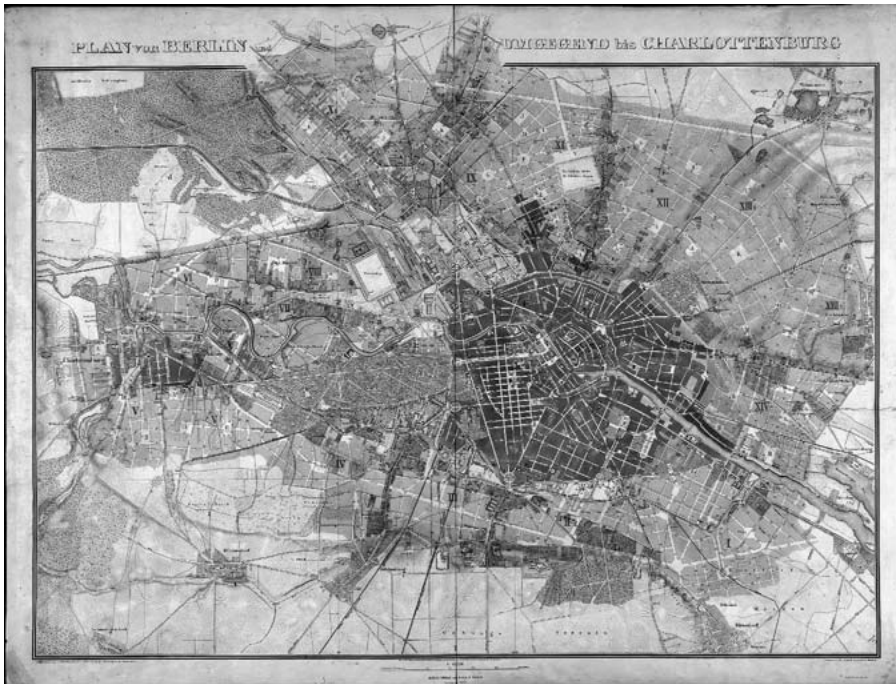
---

<sup>9</sup> Kastanianelle 77



**Şekil 5.4 :** 2009 yılında K77 işgal evinin durumu ve 1990'da K77 hareketi tarafından üretilen 'İşgal Bir Sanat' adlı kitapçık. (Kaynak: Alex Vasudevan)

1990 yılında işgalciler tarafından ortaya konan K77 işgaline konu olan binanın ilk inşa tarihi 1848 olup özgün durumunda 3 katlı blok olarak Hobrecht planına göre inşa edilmiştir. 1862 yılında ortaya konan Hobrecht planı toplu yaşam alanlarının mekansal organizasyonunun yasalarla tanımlandığı ilk modern toplu konut örneklerinden olarak kabul edilmiştir (Şekil 5.5).



**Şekil 5.5 :** Hobrecht Plan,1862 (Kaynak: Claus Bernet)

3 ayrı birimden oluşan ve her biri 10x100 m’lik birimler olarak tasarlanan bloklar, bir ortak avlu etrafında şekillenmiştir. Bununla birlikte konut planları yangın yönetmelikleri ve ışık iklimlendirme gibi veriler esas alınarak tanımlanmıştır. Konut olarak tasarlanan bu yapılar, 1989 yılında duvarın yıkılmasıyla birlikte terkedilerek atıl durumda kalmıştır. 1990 yılında yapıların işgal edilmesiyle yeniden işlevlendirilerek sanatçıların inisiyatifinde alternatif kültür ve sanat etkinlikleri amacıyla dönüştürülerek kullanılmıştır. Öncelikli olarak kentin tarihinde ve kimliğinde yeri olan nitelikli binaların korunması ilkesi ile hareket ederek, sürdürülebilir planlama ilkelerine uygun, geri dönüşümlü malzemeler kullanılarak ve koruma kanunlarına uygun olarak binaların restorasyonunu gerçekleştirilmiştir. Mekansal birimlerin bir kısmı konut ihtiyacına yönelik olarak kullanılırken daha büyük bir kısmında ise ücretsiz sinema, seramik atölyeleri , stüdyo mekanları ve homeopati kliniği olarak hizmet veren birimler yer almaktadır. K77 İşgal Evi, mevcut nitelikli binaların korunmasına yönelik tavrıyla korumacı işgal sınıfında yer almakla beraber konut olarak işlev gören bazı mekansal ihtiyaçlara yönelik işlevlendirmeler bakımından alternatif barınma işgali olarak da adlandırılabilir.

K77 İşgal Evi, ilk işgal edildiğinden bu güne çok sayıda insanın kullanımına hizmet edecek şekilde mekansal organizasyonu ve işlevsel dönüşümü gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte sosyal ve kültürel hizmetlerle işlev veren yapı, kentin kamusal mekan ihtiyacını da karşılayan önemli bir birim olarak hizmet vermektedir. K77 işgal evinin ilk işgalcilerinden olan Mathias Heyden, projeyi politik sosyal ve kültürel müzakere ortamında, tasarım hakkı ve alan kullanımı sorularına yanıt arayan ortak yönetim anlayışıyla hareket edebilen bir mimarlık anlayışı olarak tanımlamıştır. Bubağlamda K77 işgal hareketi, katılım odaklı ve öz yönetimci bir mimarlık laboratuvarı olarak kentin geçirdiği değişimler ekseninde kentsel mekanın yeniden üretimine dair alternatif bir kentsel dinamik oluşturmuştur.

K77 işgal evi hareketi, deneysel olarak ortaya konmakla beraber kısa sürede uygulamacı bir anlayışla yol alan bir harekete evrilmiştir. Herhangi bir mali ya da yasal destek olmadan hareket eden işgalciler, kalıcı konut edinme isteğinin yasallaşması amacıyla ortaya koydukları mücadele sonunda 1994 yılında bazı yasal kazanımlar elde etmişlerdir. Buna göre, 50 yıllık kiralama anlaşmasıyla birlikte müşterek, mülkiyet odaklı olmayan bir yasal anlaşmakarara bağlanmıştır. Öte yandan, K77 kurumu oluşturularak, elde edilecek gelirin aynı anlayış bağlamında

ortaya konacak sosyalprojelere aktarılması ve yapısındaki 'imece insiyatifi' aracılığıyla da bu fonların güvenceye alınması sağlanmıştır (Heyden, 2008).

#### 5.4.2 Leipzig (Haushalten Projesi)

Almanya'nın önemli ticaret şehirlerinden biri olan Leipzig şehri, 1989 yılında Doğu Almanya'nın sona ermesiyle birlikte diğer Alman şehirlerinde ortaya çıkan işgal evi hareketlerinden etkilenmiştir. 90'lardan sonra kentte yaşayan 100.000'den fazla nüfusun neredeyse yarısının banliyöleşme ile şehir dışına kaydırılması kentin gelişimi açısından oldukça sıkıntılı sonuçlar doğurmuştur. 2001 yılına kadar gerçekleşen kentsel büyümeye rağmen bugün hala 45.000 apartman atıl durumda ve kullanılamamaktadır. 19.yy'a tarihlenen tarihi bina stoğu ve kentin mimari kimliği ve dokusunda önemli bir yer oluşturmaktadır. Bu bağlamda 2004 yılında, kentin tarihi ve kültürel mirasını oluşturan bu binaların korunarak yaşatılması ve konut ve sosyal hizmetlerle işlevlendirilerek kullanılması ilkesiyle hareket eden Wächterhäuser (Hause Guardian) Leipzig HausHalten kurumu, bir işgal evi insiyatifi olarak ortaya çıkmıştır (Şekil 5.6).



**Şekil 5.6 :** HausHalten işgal evi insiyatifi logosu. (Url-14)

HausHalten işgal evi insiyatifi, kuruluş amacı bağlamında tarihi çevrenin ve tarihi mirasın korunmasına yönelik olan Pruijt'in korumacı işgal olarak tanımladığı işgal biçimidir. İşgal eylemi burada mevcut yapıyı çevrenin korunması ve yaşatılması amacıyla mevcut mülkiyet ilişkileri ile uzlaşarak sağlanarak ortaya konan bir model olarak benimsenmiştir.

Projenin bu ilkeler doğrultusunda yenilediği ve kullanıma açtığı pilot proje, MoKo Blok olarak bilinen ilk işgal evi binasıdır (Şekil 5.7). Yıllardır boş durumda olan ve 19 yy'a ait tescilli bir eski eser olan bina işgal edilerek öncelikle binayı oluşturan temel altsisteme ait bileşenlerin (elektrik, su, ısıtma) onarılarak yenilenmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte binanın yapısal elemanlarında zaman içinde oluşan çürüme ve bozulmalar onarılarak tadilatları yapılmıştır.

HausHalten işgal evi inisiyatifi, boş binaların sayısının çokluğu nedeniyle hem daha maliyetli hem de pratik olmayan tarihi binaların korunması ve restore edilmesini gerekli kılan klasik yenileme yöntemleri yerine yaratıcı ve pratik basit onarımlara odaklanan bir yaklaşım benimseyerek binaların yenilenmesini sağladılar. Buna göre, alternatif yaşam biçimlerine odaklanan işgalcilerin inisiyatifinde işgalcilerin binaların bizzat koruyucusu olduğu bir yenileme yaklaşımıyla hareket edilmiştir.



**Şekil 5.7 :** HausHalten projesi kapsamında işgal edilen ilk işgal evi MoKo. (Url-15)

Bu sayede binaların vandalizmden korunması, olası hasarların önlenmesi, ve binanın genel bakımlarının yapılması sağlanmıştır. Bütün bu onarımlar ve yenilemelerin sorumluluğu binanın kullanıcısı da olan işgalcilerin sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir. İşgalcilerin binayı yenilemeye yönelik olan bütün pratikleri kendi becerileri ve yetenekleri ölçüsünde gerçekleştirmeleri projenin diğer ilgi çekici taraflarındandır. Projenin temel amacı, yapılı çevrenin yenilenmesinde devlet eliyle ortaya konan rant odaklı yenileme projelerine karşı katılımcı, alternatif sosyal-

kültürel ihtiyaçlara yönelik işlevleri, mülk sahibi ve yerel otoriteyle uzlaşmacı bir biçimde hayata geçirmektir.

HausHalten projesi ile işgalciler ve mülk sahipleri arasında kullanım anlaşmasına bağlı bir uzlaşma sağlanmıştır. Bu sayede işgalciler, yapının koruyucusu olarak yasal bir statü elde ederek ve herhangi bir kira bedeli ödemediği süreliliğine binanın kullanım hakkını elde etmişlerdir.

#### 5.4.3 Hollanda (OT301 projesi)

Hollanda kentsel işgal hareketlerinde köklü bir geleneğe sahip olan ve aynı zamanda işgalin farklı biçimlerine dair örneklerle sahip olan önemli Avrupa ülkelerinden birisidir. En bilinen bina işgallerinden biri, Amsterdam'da yer alan ve eskiden sinema olarak hizmet veren binanın işgalidir. (Şekil 5.8).



**Şekil 5.8 :** OT301 Amsterdam İşgal Evi (Url-16)

1984'ten itibaren işlevsiz bırakılan yapı, 1999 yılında bir grup radikal ve aktivist sanatçı tarafından işgal edilir. Bu işgale sebep olan kentsel yenileme projesine göre Belediye Meclisi tarafından uzun zamandır kullanılmayan ve metruk halde olan yapının yıkılarak yerine 50 metrelik bisiklet yolu inşa edilmesine karar verilir. İnşası için belirlenen bütçe yaklaşık 8 milyon euro civarında olan bu yeni öneri proje, bölge halkının tepkisiyle karşılaşır. Bu projeye tepki olarak binanın korunarak

yaşatılmasını ve işlevlendirilmesini öneren bir başka alternatif proje önerisi yine bu sanatçıların öncülüğünde OT301<sup>10</sup> adıyla ortaya konmuştur.

Önerilen bu yeni proje için kentteki farklı inisiyatiflerin desteğiyle çeşitli fonlardan gelen 770.000 euro'luk yardımlar sayesinde binaya ait tesisat donanımları ve temel yapısal elemanların onarımlarını gerçekleştirilmiştir (Owens, 2009).

İlk inşa edildiğinde Sinema Akademisi olarak tasarlanan bina, kentin kimliğinde yeri olan aynı zamanda sosyal ihtiyaçlara cevap verebilen önemli bir yapı görünümündeydi. Bu işlevler arasında gönüllü düzenlenen konserler, film ve tiyatro gösterimleri gibi gösteri amaçlı işlevler yer alıyordu. İşgal sonrası gerçekleşen yenilemeyle birlikte bu işlevlere ek olarak restoran, kütüphane, çocuk tiyatrosu, bisiklet atölyesi, dans ve prova stüdyoları gibi mekanları içeren çok işlevli bir multimedya ve alternatif kültür merkezi olarak işlevlendirilmiştir.

Ayrıca geniş bir orta avlu ve bahçeye sahip olan yapının özgün mekansal biçimlenişinin, kentin kimliğine ait bir öge olarak önemli bir yeri vardır. Bu nedenle 1999 yılında OT301 inisiyatifi tarafından gerçekleşen, yapıyı çevrenin ve bu çevreye ait karakteristiğın korunması gerekliliğinden hareket eden eylem, ortaya konma amacı bağlamında Pruitt'in 'korumacı işgal' olarak tanımladığı işgal türüdür. Buna göre korumacı işgal eyleminin öngördüğü anlayış, yapıya ait tarihsel niteliğinin korunması ve yaşatılması gerekliliği çerçevesinde şekillenir.

Kentin kimliğinde önemli bir yere sahip olan yapı aynı zamanda bölgenin kültürel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap veren önemli bir işlevi karşılıyordu. Kentin kullanıcıları yapıya ait ve yapının çevresine kattığı değerlere sahip çıkarak hem fiziksel varlığını sürdürmesini hem de güncel işlevlerin de mevcut yapıya eklemlendirerek binanın yaşatılmasını sağlamışlardır (Şekil 5.9).

Bununla birlikte OT301 işgali, kamusal alanların işlevinin artırılması, kentin değerlerinin öncelikle kentli ile paylaşılması demokrasi ve katılım öncelikli bir yenileme anlayışını ortaya koymuştur. Kentliler karar sürecine dahil edilmiştir. Öte yandan işgal, bir kentsel yenileme dinamiği olarak kentteki gelişmeler, mekânsal iyileştirmeler ve kamusal alanlar için işbirlikleri oluşturarak, sivil inisiyatifin

---

<sup>10</sup> OT301 işgal evi olan Bina, Amsterdam'da Overtoom Caddesi 301 numarada yer aldığından hareket bu isimle adlandırılmıştır.

planlama ve uygulama süreçlerine doğrudan katılım sağladığı bir süreci de hayata geçirmiştir.



**Şekil 5.9 : OT301 işgal evi ve çevresi (Url-17)**

Yerel yönetimler ve sivil inisiyatiflerin işbirliğiyle ilerleyen süreç bazı hukuki kazanımlar elde edildiği bir yasal OT310 sivil inisiyatifi, gerçekleştirdiği bu işgal eylemi ve önerdiği alternatif proje sayesinde işgalci sıfatından yapının yasal varisi statüsüne geçerek belediye tarafından dört seneliğine kiracısı olma yasal hakkını elde etmiştir. Daha sonrasında binanın mülkiyeti de OT301 sivil inisiyatifine geçmiştir.

#### **5.4.4 Atina (Villa Amalia İşgalleri)**

Yunanistan, işgal evi hareketleri 90'lı yılların ortalarında ortaya çıkmasına rağmen bugün yerleşmiş bir işgal evi geleneğine sahip Avrupa ülkelerinin başında gelmektedir. 90'lardan sonra Avrupa'da olduğu gibi Yunanistan'da da neoliberal kentsel yeniden yapılandırmalar ekseninde gerçekleşen dönüşümler ve kentin çeperlere genişlemesiyle kent merkezinde yer alan bazı kamu yapıları işlevsiz bırakılmıştır (Petropoulou, 2008). Kentsel dokuda meydana gelen dönüşümlerin mekansal ifadesi olarak 90'larda kentte yeni eğilimler görünür hale gelmiştir. Bunlardan ilki kentsel planlama anlayışının terk edilerek simgesel mimarlık anlayışının hakim olmasıyken diğeri kentsel kamusal alanların özelleştirmeler sonucu tasviye edilmesi olmuştur. Bu yeni kentsel pratiklerin sonucu olarak kentteki eğitim, sağlık gibi hizmetlere ait yapılar ve bazı kentsel kamusal alanlar tasviye

edilmiştir. Bu politikalar bağlamında gerçekleşen özelleştirilmeler sonucu 1973'ten 1990 yılına kadar atıl durumda kalan eski bir eğitim yapısı olan Villa Amalia işgal evi, işgal edilerek alternatif bir kültür ve sosyal merkez olarak işlevlendirilmiştir (Şekil 5.10).



**Şekil 5.10 :** Villa Amalia işgal evi (Url-18)

Yunanistan'daki işgaller, devlete ait ticari işlevlerinin doğrudan demokrasi aracılığıyla halkın kullanımına iade edilerek, sosyo-politik ve kültürel bir etki yaratmak amacıyla müşterek alanlar yaratılması ilkesine dayanır. Atina'daki Villa Amalia İşgalleri Yunanistan'da ortaya çıkan ilk işgal evi hareketi olması bakımından ülkenin işgal evi geleneğinde önemli bir yere sahiptir. 1990 yılında işgal edilen bina, 2013 yılına kadar politik kültürel ve sosyal bir merkez olmasının yanı sıra bir konut kolektifi olarak da hizmet etmiştir.

Villa Amalia işgal evi, Atina'da yer alan ve 1862'de inşa edilen eski bir lise binasının işgal edilmesiyle ortaya konan ilk ve bilinen en önemli işgal evlerindendir. 1973 yılından beri atıl durumda olan bina 1990 yılında bazı otonom aktivist gruplar öncülüğünde sosyal kültürel ihtiyaçlar doğrultusunda işlevlendirilmiştir.

İşgal, yapılış amacı bağlamında Pruijt'in 'korumacı işgal' olarak tanımladığı mevcut yapılı çevrenin ve binanın korunarak yaşatılmasına yönelik olan işgal biçimidir. Öte yandan mevcut sistemin ve yapılı çevreye dair mevcut önerinin karşısında bir tavır

sergileyerek alternatif ve müşterek bir mekan pratiği ortaya koyması bakımından politik işgal olarak da adlandırılabilir.

1990 yılında işgal edilen bina 2013 yılına kadar konserler, tiyatro gösterileri , müzik stüdyosu, cam atölyesi, çocuklar için eğitim, dans, yabancı dil eğitimi, ödünç kütüphane hizmetleri gibi çeşitli aktivitelerin de sergilendiği bir mekan olarak hizmet vermiştir. Bunlara ek olarak farklı grupların iştirak ettiği mahalle meclisleri kurularak politik ve kültürel çeşitlilikte etkinlikler düzenlenmiştir. Kentsel mekana dair üretilen her türden kar odaklı dönüşüm anlayışına ve mülkiyete karşı alternatif bir yaşam tahayyülü üzerinden müşterek alanlar yaratma fikri ortaya koymak işgal evi eyleminin en önemli amacıdır. Öte yandan bu mekanlar krizle birlikte ortaya çıkan eşitsizliklere ve sosyal sorunlara karşı alternatif kültür ve yaşamın gelişeceği kentsel mekanlar olmalarının yanı sıra ideolojik değişim ve dönüşümün gerçekleşeceği alanlar olma dinamiğini de taşımaktadır (Arampatzi & Nicholls, 2012). Kentsel kamusal alanların, binaların, sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi sonucu ortaya çıkan atıl durumdaki alan ve yapı stoğu doğal kaynakların ve alanların ekolojik önemini tehdit etmektedir. Bu bağlamda ortaya konan yerel ölçekteki kent hareketlerinden biri olan işgal evleri hareketleri, mevcut atıl alan rezervinin ve kentsel kamusal alanların korunması için verdiği mücadele bakımından önemli bir kentsel dinamik yaratmaktadır.

Yunanistan'da özellikle kriz sonrasındaki kentsel dönüşümler, kamu alanlarının özelleştirilmesiyle ortaya konmuştur. Villa Amalia işgal evinin mülkiyetini elinde bulunduran ve binanın yasal varisi olan Atina Belediyesi, yine aynı bölgede yer alan tescilli bazı sağlık ve eğitim yapılarının kamulaştırması ile sonuçlanan çok sayıda dönüşüm gerçekleştirmiştir. Villa Amalia işgaline konu olan bina, 1990 yılında işgal edildiğini günden 2012 yılına kadar 22 sene boyunca işgalcilerin yardımları ve finansal destekleriyle varlığını sürdürebilmiştir.

2012 yılında Villa Amalia ile birlikte Yunanistan'daki 40 işgal evi ve bu işgal evlerinde yaşayan yaklaşık 150 işgalci ve aktivistin zorla çıkarılması sonucu bu mekanlar yeniden atıl durumda kalmıştır (Şekil 5.11). Belediye yönetimi, bu yasal olmayan sosyo-kültürel hareketi tasviye ederek binanın yasalara uygun bir biçimde eski işlevine uygun olarak okul ya da kültür merkezi olarak halkın kullanımına açılacağını duyurmuştur.



**Şekil 5.11 : Villa Amalia İşgal Evi açık alan kullanımı (Url-19)**

#### **5.4.5 Barselona ( La Kasa De La Muntanya)**

Barselona, özellikle politik işgal biçiminde gerçekleştirilen işgal evi hareketlerinin en bilinen örneklerini barındıran ve köklü bir işgal evi kültürüne sahip Avrupa kentlerindendir. İspanyolca *okupa* olarak bilinen işgal evlerinin birçoğu, konut (*vivenda*) ya da ‘özgür mekanlar’ olarak adlandırılan sosyal merkez (*espai aliberat*) işlevleriyle kullanılmaktadır (Şekil 5.12). Barselona’nın en eski işgal evlerinden biri olan Kasa de la Muntanya işgal evi, 1989 yılında işgal edilmiştir. 1909’da inşa edilen ve Park Güell’de yer alan Kasa de La muntanya binası, mülkiyeti Güell ailesinde ait olup bir kültür mirası niteliği taşımaktadır (Url 30). 1982’ye kadar Sivil Muhafızlar olarak bilinen *Guardia Civil* tarafından askeri kışla olarak kullanılan bina bu tarihte terk edilerek işlevsiz durumda bırakılmıştır. 1989’da 20 kişilik bir işgalci grubu tarafından öz yönetimci bir örgütlenme biçimini hayata geçirmek için işgal edilen binada işgalciler, bugün hala alternatif sosyal kültürel bir yaşantı sürdürmektedirler.

Kasa de la Muntanya işgal evi bununla birlikte otonom ve anti otoriter politik hareketleri teşvik ederek sonrasında ortaya çıkan diğer politik işgal evlerine de öncülük etmiş bir işgal evi hareketidir. Ortaya çıktığı dönemde diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi neoliberal kentsel politikalar ekseninde kent mekanını

dönüştüren ve tasviye eden anlayışın karşısında alternatif yaşam ve kullanım biçimleri arayan, yenilikçi bir kent dinamiği ortaya koymuştur.



**Şekil 5.12 :** Kasa de la Muntanya işgal evi *okupa y resiste* ( işgal et ve diren) (Url-20)

Kasa de la Muntanya işgal evi hareketi, tarihi nitelikte bir yapının korunarak yaşatılması ilkesinden hareketle ortaya konması bakımından Pruijt'in korumacı işgal olarak tanımladığı işgal olarak sınıflandırılabilir. Öte yandan kentsel kamusal alanların kentin kullanıcıları lehine sosyo-kültürel olarak dönüştürülmesi gerekliliğini savunan anlayış çerçevesinde politik bir işgal biçimidir. Bununla birlikte terkedilmiş mekanların yapısal-fiziksel dönüşümü, tüketim karşıtlığı ve sürdürülebilirlik bağlamında, geri dönüştürülebilir malzemeler kullanılarak ve pasif iklimlendirme sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda yağmur suyu toplama sistemi, kendi ürününü yetiştirme gibi ekolojik donanımlar mevcut binaya entegre edilmiştir.

Kasa de la Muntanya işgal evi, bulunduğu kentsel çevrede alternatif kültürel ve politik bir kentsel kullanım hakkı talebi ve sosyal ekolojik bir anlayış yaratarak alternatif bir kent dinamiği oluşturmuştur. Bu bağlamda, mevcut piyasa ilişkilerinden bağımsız, çevreci bir anlayışla kendi kendini finanse eden bir ekonomik bir organizasyon modeli çevresinde örgütlenmiştir. Binanın işgal edilmesinden sonra

‘*Association of the Friends of Recycling*’ adıyla kurulan geri dönüşümcüler derneği, işgal evi bünyesinde çeşitli etkinlik ve organizasyonlar düzenlemişlerdir. Bununla birlikte işgalcilerin *Cenador* adıyla kurdukları sembolik fiyatlarla hizmet veren kafe-restoran, işgal evinin ihtiyaçlarını gidermek üzere ve kısmen de olsa finansal destek vermek amacıyla işgal evi bünyesinde hizmet vermiştir. Kasa de la Muntanya işgal evi, radikal otonominin politik mekanı olma mottosuyla Barselona’nın muhalif tarihsel kimliğini yaşatmak üzere 14 yıldır Gracia mahallesinde alternatif sosyal ve kültürel bir kent dinamik olarak aktif bir şekilde faaliyet göstermektedir. Öte yandan bugün Kasa de la Muntanya işgal evi, kentin muhalif kimliğinin önemli bir simgesi durumundadır.

İşgal eylemleri, 1995’ten beri İspanya kanunlarına göre yasal olmayan bir eylem olarak cezai suç kapsamına girmektedir. Mevcut iktidar ilişkilerine karşı uzlaşmacı olmayan tavırla herhangi bir mülkiyet hakkı talebinde bulunmayan Kasa de la Muntanya işgal evi hareketi, 2003 yılında işgal evinin tasviyesi amacıyla gerçekleşen polis baskınlarıyla karşılaşmıştır. Ancak hem İspanya’dan hem de diğer Avrupa ülkelerinden gelen dayanışmalar sayesinde bir kamuoyu yaratılarak bu kararlar engellenmiş ve binanın işgal evi olarak kullanılmasına devam edilmiştir.

#### **5.4.6 Hamburg (Rote Flora)**

Hamburg’da 1989 yılında esk bir tiyatro binasının işgal edilmesiyle ortaya konan işgal Avrupa’nın en önemli işgal evlerinden biri olarak kabul edilmektedir. 1888’de inşa edilen ve *Tivoli-Theater* olarak da bilinen Rote flora işgal evi, 19 yy. sonlarına kadar kentin en önemli kültür yapılarından biri olarak işlev görmüştür (Şekil 5.13).

Sonraları *Concerthaus Flora* ve son olarak *Flora-Theather* isimlerini alan binada uzun yıllar önemli gösteriler, müzikal ve konserler gerçekleşmiş, bina kentin simge yapılarından biri haline gelmiştir. 2. Dünya savaşı sırasında zarar görmeyen az sayıda tiyatro binasından biri olan Flora-Theater 1943 yılına kadar aktif olarak kullanılmıştır. Savaşın son yıllarında kapatılarak depo olarak kullanılan bina, 1949 yılından sonra gerçekleştirilen tadilatlarla yenilenerek yeniden kullanıma açılmıştır. 1953-1964 yılları arasında 800 seyirci kapasiteli bir gösteri salonu olarak kullanılmış olup, 1987 yılına kadar 1000 mağazalık bir alışveriş merkezi olarak hizmet vermiştir.



**Şekil 5.13 : 1910’da Rote Flora tiyatrosu (Url-21)**

Rote Flore binası 1987 yılında işlevine son verilerek kapatıldıktan sonrasında müzik prodüktörü Friedrich Kurz tarafından yeniden müzikal tiyatro olarak kullanılmak üzere dönüştürülmesi gündeme gelmiştir. Fakat mahalleliler, dükkan sahipleri ve otonom gruplar bu projeye karşı çıkarak büyük bir tepki oluşturmuşlardır.

Kent için önemi olan tarihi eski eser bir yapının korunması amacıyla projeye karşı çıkan işgalcilerin ortaya koyduğu işgal eylemi, yine işgalin koruma eylemine araç olduğu ‘korumacı işgal’ sınıfında yer almaktadır. 1989 yılında işgal edilen Rote Flora işgal evi kültürel ve politik etkinliklerin yapıldığı alternatif bir kentsel kamusal alan olarak işlevlendirilmiştir. Özel teşviklerle finanse edilen işgal evinin yönetsel anlayışı bağımsız bir idari örgütlenme biçiminde oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra işgal evi, haftalık düzenlenen bit pazarları, göçmenler için bilgilendirme ve yardım irtibat büroları, alternatif müzik dinletileri ve gösteriler, atölye çalışmaları, dünyanın çeşitli bölgelerinden gelen sanatçıların gerçekleştirdiği sergiler gibi çok çeşitli etkinlikler için de hizmet vermektedir.

Rote Flora işgal evi, kente kattığı dinamikler ve işgal evi hareketine katkısı bağlamında önemli işgal evi hareketlerinden kabul edilir. İşgal hareketinin ortaya çıkmasına neden olan ana düşünce, kamusal mekanların özelleştirilmesiyle ortaya konan projelerin karşısında kolektif üretim yapan, alternatif kültür ve yaşantının gelişeceği, bununla birlikte ideolojik dönüşümün de yaşanacağı kentsel kamusal mekanlar yaratmaktır. Öte yandan diğer tüm işgal evlerinde olduğu gibi yalnızca

kentsel alanların korunması ve dönüştürülmesi bağlamında değil aynı zamanda politik olarak da mevcut üretim ilişkilerinden bağımsız, insan odaklı bir kentsel yenileme ve yeniden kullanım dinamiği oluşturmayı hedefler (Şekil 5.14).



**Şekil 5.14 : Rote Flora işgal evi. (Url-22)**

1988 yılında tarihi binanın, henüz bu protestolar devam ederken yeni projenin inşası için yıkımlara başlanmıştır. Bu olayın binaya verdiği zarar gözönüne alınarak yatırımcılar medya aracılığıyla tepkilerle karşılaşmış, yasal olarak söz konusu projeyi uygulamaya dair haklarını da kaybetmişlerdir. Ağustos 1989’da binayı işgal eden işgalciler uzun zamandır kullanılmamaktan ve yıkımlardan dolayı zarar görmüş binayı onararak kısa zamanda yeniden kullanılabilir hale getirmişlerdir. Bunun üzerine Belediye yönetiminin işgalci gruba verdiği binanın 6 aylık kira sözleşmesi ile Rote Flore binası bu kez yasal bir biçimde 1989’da yeniden halkın kullanımına açılmıştır. Kira sözleşmesinin süresi dolduktan sonra bina yeniden işgal evi durumuna geçmiştir.

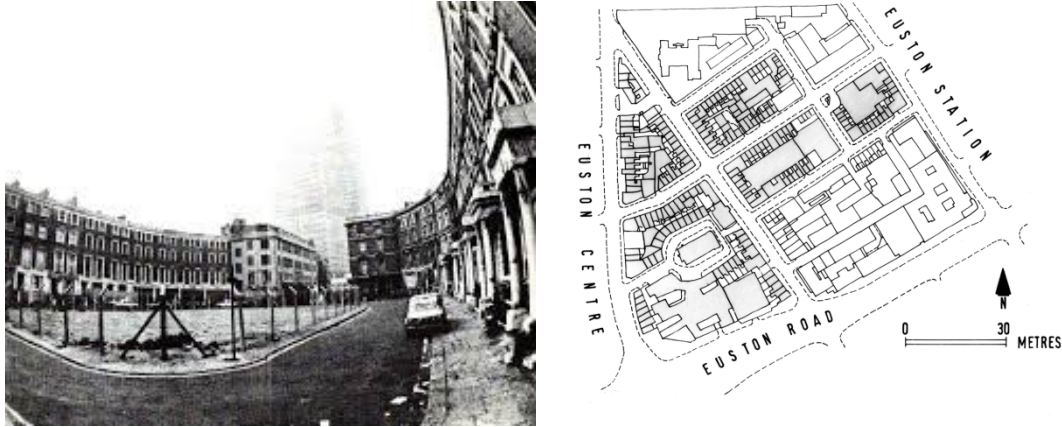
1990-1991 yılları arasında Rote Flore işgal evi öncesinde inşaat alan olan terkedilmiş bir park görünümündeydi. Ağustos 1992’deki kentsel gelişim kararları doğrultusunda yasal bir kira sözleşmesi anlaşması uygulamaya konuldu. Aksi takdirde mahkeme kararıyla işgal evinin tahliye edilmesi gündeme gelmesi söz konusuydu. İşgalciler ve

yasal gözlemciler arasında uzlaşmaya varılması neticesinde Rote Flore'nın işgal evi olarak kalmasına karar verildi.

#### 5.4.7 İngiltere (Tolmers Tale)

Tolmer Meydanı eylemleri 1973 ve 1979 yılları arasında şehirdeki mimarlık öğrencilerinin harekete geçirdiği eylemler olarak bilinmektedir. Bölgenin sorunlarını ve kimliğini alan çalışması olarak ele aldıkları dönem projesi sırasında öğrenciler bu bölgede yaşayanların katılımı olmadan verilen kararlara bağlı olarak ortaya konan planlama ve gelişim projelerine eleştiri olarak bu işgal eylemlerinde son derece önemli bir rol almışlardır (Wates, 1976).

Camden meclisi kararıyla uygulamaya konan kentsel dönüşüm projesine göre mevcut tarihi dokunun yıkılarak yerlerine inşa edilecek ofis blokları ile bölgenin gelişmesi öngörülüyordu (Şekil 5.15). Bu projeye karşı harekete geçen işgalciler, alternatif olarak geliştirdikleri öneri projelerin yanısıra yerel kalkın katılımını da sürece dahil ettikleri '*Tolmers Village Association*' adıyla kurulan bir mahalli derneğin hayata geçirilmesinde de etkili olmuşlardır. Bununla birlikte işgalciler için bilgilendirme amacı taşıyan bir bilgi sistemi de oluşturulmuştur.



Şekil 5.15 : Tolmer Meydanı (Url-23)

1970'lerin başında Tolmer bölgesi Camden'de yer alan işgal eylemleri İngiltere işgal tarihinde kentin aktörlerinin mevcut kentsel dönüşüm projelerine alternatif bir kentsel dinamiği kendi inisiyatifleriyle harekete geçirebildiği dikkate değer bir işgal hareketidir. Öte yandan önerilen projeye yıkılması öngörülen yapıları mevcut sosyal dokuyu da muhafaza etmeye yönelik bir anlayışı ortaya koyması bakımından 'korumacı işgal' olarak sınıflandırılır (Pruijt, 2004). Tolmers meydanı dönüşümü için

ortaya konan işgal hareketi mevcut tarihi dokunun korunması anlamında hedeflediği noktaya ulaşamamış olsa da Georgian Caddelerinden oluşan yakın mahallerin bu projeye dahil edilmesi ve burada yer alan yapıların yıkılmasına engel olunabilmiştir. Bu sayede söz konusu dönüşüm planının kısmen de olsa genişletilerek uygulanması engellenmiştir.

#### 5.4.8 Milano (Leoncavallo İşgal Evi)

İtalya, Avrupa’da en eski sosyal merkezlerin yer aldığı ülkelerden biri olarak işgal evi hareketleri arasında önemli bir yere sahiptir. İtalya’da 1980 ve 1990 yılları arasında Self Managed Social Centers (CSAs) adı altında toplanan ve sosyo politik mekansal örgütlenmeler olarak ortaya çıkan sosyal merkezlerin sayısı o dönemde 200’e ulaşmıştır (Mudu, 2004). 1970’lerden sonra çoğu Avrupa ülkesinde olduğu gibi Kuzey İtalya’da da sanayisizleşme sonucu boş kalan sanayi alanları ve fabrikalar çevresindeki konut alanları ile beraber çok sayıda insanın işsiz kalmasına neden olmuştur. Söz konusu atıl kalmış, kullanılmayan alanlarda harekete geçen çoğunluğu işçiler ve öğrencilerden oluşan gruplar Kuzey İtalya’daki işgal evi oluşumlarını harekete geçirmişlerdir.



**Şekil 5.16 :** Leoncavallo İşgal evinden bir görünüm (Kişisel arşiv)

Bunlar arasında önemli bir yere sahip ve günümüzde hala işlevini sürdüren Leoncavallo İşgal Evi, 1975 yılında Milan Kenti’nde eski bir fabrika binası işgal edilerek ortaya çıkmıştır. 1989 yılında yönetimle yaşadıkları sorunlar ve çatışmalar dolayısıyla tahliye edilerek mekan değiştirmek zorunda kalan işgalciler bugün hala

Milan’da belediye tarafından varlığı kabul edilmiş ve kısmen de olsa yasallaşmış biçimde sosyal merkez olarak faaliyet göstermektedir (Şekil 5.16).



**Şekil 5.17 :** Leoncavallo İşgal Evi, Milano (Url-24)

Leoncavallo işgal evi, çok sayıda etkinliğin birarada yapılmasına imkan veren geniş bir alana yayılmış farklı mekanlardan oluşacak biçimde işlevlendirilmiştir. Alanda yer alan ana binada restoran-café ile beaber bisiklet parkuru olarak da kullanılan bir spor alanı ve kapalı bir konser alanı yer almaktadır. Geniş bir avlunun etrafında yer alan ek binalarda ise canlı müzik dinletilerinin ve söyleşilerin yapıldığı kapalı bir mekan ve oyun atölyesi olarak kullanılan bir alan ayrı ayrı birimler olarak yer almaktadır. Diğer birimlerde ayrıca göçmenler için italyanca ve ingilizce dil kursları, fotoğraf atölyesi, tiyatro laboratuvarı gibi farklı etkinlikler sürekli olarak yer almaktadır. Bu alanlar düzenlenen etkinlikler doğrultusunda haftalık olarak değiştirilmekte, farklı işlevlere uygun olarak düzenlenmektedir (Şekil 5.17).

## **6. TÜRKİYE’DE KENTSEL HAREKETLER VE KENTLERİN**

Avrupa’da 40 yıllık bir geleneği olan ve kentsel sorunların neden olduğu krizlerle tepki, aynı zamanda çözüm olarak ortaya çıkan kentsel hareketler, Türkiye’de daha ağırlıklı olarak politik zeminin dinamikleriyle şekillenen yeni bir kent hareketidir. Bununla beraber Türkiye’de kentsel hareketler, neoliberal kentsel politikaların belirlediği kentsel alanların yeniden üretimi problematiği bağlamında özellikle kentin kamusal-sosyal alanlarının merkeziyetçi bir anlayışla biçimlendirilmesinin karşısında politik bir karşı söylem ortaya koyar. Bu nedenledir ki tıpkı Batılı örnekleri’nde tarihsel süreçte görüldüğü gibi özellikle kenti ve kentliyi doğrudan ilgilendiren temel bazı ortak sorunlara tepki olarak ortaya çıkmıştır. Öte yandan kentin yeniden biçimlendirilmesi ve kentlinin ihtiyaçları bağlamında da bireyin doğrudan katılımının sağlandığı bir model ortaya koyması beklenmektedir.

### **6.1. Türkiye’de Kentsel Hareketler**

Modernite projesi kavramı teorik olarak Avrupa’da ortaya çıkmış ve ilerlemiş ancak Sanayi Devrimi’nden sonra evrensel bir karakter kazanmış ve 19’uncu yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı ekonomisini ve kurumsal yapısını etkilemeye başlamıştır. 19’uncu yüzyılda başlayan batılılaşma ve modernleşme süreci kentin sosyal, ekonomik ve nüfus yapısında ilginç dönüşümlere yol açarken fiziksel çevreyi de yeniden kurgulamış, düzenlemiştir.

Kentsel hareketlerin kentsel dönüşüme olan etkileri değerlendirilirken Türkiye’de kentsel dönüşümün tarihsel süreci ve bu süreçte mekansal politikaların değişiminini de incelemek gerekmektedir. Bu bağlamda 20. Yüzyılın başında kentsel dönüşüm kentlere fiziksel bir müdahale aracıyken 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren sosyal ve ekonomik dönüşümün en önemli aracı haline geldiğini dolayısıyla üretim biçimlerinin buna göre şekillendirildiğini görmekteyiz. Buna göre Türkiye’de kentsel dönüşüm üç farklı döneme göre farklılaşma geçirmiştir.

Türkiye’de 1950’lerdeki kentsel göçlerin etkisiyle ortaya çıkan yeni konut alanları/gecekondulaşma kentlerin dönüşüm süreci içinde önemli bir yere sahiptir. Bu dönemde küreselleşme ve neoliberalizm yükselmeye başlamış, bu sürecin etkisiyle kent dışında yerleşim alanları oluşturularak fiziksel ayrışmayla birlikte sosyal kopuş da hızlanmıştır. Bu dönemde kentleşme sorununa çözüm arayışının bir sonucu olarak ortaya konan yeni planlama anlayışları ve bu ekseninde şekillenen yeni paradigmlar, değişim dinamiklerini anlayarak bunlara çözüm üretmek yerine, planlama süreçlerini ağırlaştıran, hızlı ve parçacı müdahalelere olanak veremeyen esneklikten uzak bir görünüm sergilemektedir (Tekeli, 2009). Örneğin bu dönemde kentsel dönüşüm olarak adlandırılan müdahaleler, gecekondu mahallelerinin sağlıklaştırılması, mevcut nüfusun yerine farklı tüketim alışkanlıkları olan nüfusların yaşayacağı yeni tip apartmanlaşmalar gibi değişimler gerçekleştirilmiştir. Bu dönem başka bir ifadeyle , Batı’daki gibi kentsel dönüşüm geçmişine sahip olmayan Türkiye açısından pratik anlamda bu dönüşümün neye işaret ettiğini anlama dönemi olarak tanımlanabilir.

Türkiye işgal, geçmişte farklı türlerde örnekleri görölmek üzere bir toplumsal eylem biçimi olarak kentsel muhalefet kültüründe önemli bir yere sahiptir. Söz konusu mekansal işgaller gerek bireylerin salt barınma amacıyla ortaya koyduğu işgaller gerekse kentsel politikaların karşısında ortaya konan işgaller bağlamında kentsel muhalefet kavramı çatısı altında değerlendirilecektir. Türkiye’de büyük şehirlerde ve kentsel mekanlarında işgal bağlamında dönem içinde toplumsal siyasal ve mekansal yapılanmalar oluşmuştur.

İstanbul’da politik değişimlerin mekansal yansımaları olarak nitelenecek değişimler farklı dönemlerde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet’in kurulduğu dönemde Lozan Anlaşması’na göre Yunanistan ve Balkanlardan gelen göçmenlerin malları ve iskanına ilişkin olarak çıkartılmış olan kanunlarla “Mübadil” olarak tanımlanan göçmenler Anadolu’dan Yunanistan’a gönderilen Rumların bıraktıkları evlere, ticarethanelere ve topraklara mesleklerine göre yerleştirilmişlerdir (Arı, 1960). Zaman içinde Anadolu’dan gelen göçlerle boş durumdaki konutların da işgal edilmesiyle bu dönemde kentsel ölçekte mekansal işgaller görölmeye başlanmıştır.

1948 yılında İsrail’in bağımsızlığının ilan edilmesiyle, Avrupa ve Müslüman ölkeleriyle beraber Türkiye’den de birçok sayıda Yahudi İsrail’e göç etmiştir. Varlık vergisinin de etkisiyle Yahudiler’in terk ettiğı yerlerden bazıları Anadolu’dan gelen kentsel göç ve işgallere sahne olmuştur.

1950’li yıllarda kırsal alandan göçle gelen nüfus 6-7 Eylül olayları, 1964 Kararnamesi ve Kıbrıs Harekatı gibi kararlarla ağırlıkla Rumlar ve Yahudilerin bulunduğu İstanbul’da Tarlabası, Fener-Balat gibi kentin önemli merkezlerinde yaşanan terkedilmeler sonucunda bu alanlarda yeni sosyal ve mekansal yapılanmalar oluşturdular. Diğer bir deyişle İstanbul’da kent tarihi merkezinde yer alan formel konut alanlarında yoksullaşmış mülk sahiplerinin ya da Eski İstanbul’lu hayrimüslimlerin geride bıraktıkları, terk ettikleri, mülkiyetleri problemlili, sahipsiz ya da çok malikli binaların yoğunlaştığı alanlarda dönem içinde bu alanların işgal edilmesiyle sonuçlanan yeni mekansal yapılanmalar oluşmuştur (Erder, 2014).

1950’lerde köyden kente zorunlu göçlerle beraber işgal edilen mekanlar 1970’lerde kentsel muhalefetin gelişmesiyle beraber sol hareket içerisinde yaygınlaşan konut ihtiyacının karşılanması düşüncesi pratiğe geçirilerek İstanbul’un birçok yerinde sosyalist grupların önderliğinde “planlanmış” gecekondular inşa edilmiştir. Sonraları çok tartışılacak olan bu mücadele biçimiyle, kentin merkezinde kalan bir dizi “yeni kent” kurulmuştur (Aslan, 2001). Bir diğer deyişle gecekondular bölgeleri, yerel siyasetin çok yarışmacı ve dinamik olduğu kural ile kural dışının iç içe geçtiği, yaratıcı çözümlerin üretildiği dinamik alanlar haline gelmiştir (Erder, 2014).

Bununla beraber Güneydoğu’dan göçle gelen nüfusun ve Afrika’dan gelen göçmenlerin yerleştiği alanlardaki işgaller de ekonomik-politik bağlamda ortaya çıkan mekansal işgallerdendir ve bu işgallerin kentsel ölçekte bugünkü mekansal ayrışmaların oluşmasında son derece etkili olduğu söylenebilir.

Bu işgallerin Avrupa’da kentlerin dönüşümü ile şekillenen ve kent mekanında gerçekleşen işgallerle kent hakkı ve barınma hakkı gibi politik düzlemde benzer şekilde ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak Türkiye’deki kentsel dönüşümlerin tarihsel dinamikleri içinde değerlendirildiğinde kendinden menkul bir kentsel muhalefet dinamiği oluşturduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla tüm bu işgaller, işgali ortaya koyan bireylerin doğrudan gerçekleştirdikleri işgaller olarak ‘işgal evi’ oluşumlarından farklı bir zeminde yer almaktadır.

Türkiye açısından kentlerin dönüşümü bağlamında 80’li yıllar bir kırılma noktası olarak ifade edilir. Bunun temel nedeni , ithal ikameye dayalı sanayileşmeden küresel sermayeyle bütünleşmeyi kolaylaştıran liberal politikalara geçilmiş olması dolayısıyla da kentleşmenin dinamiklerinin de geçirdiği değişimdir. Bu süreçle birlikte devletin kentleşme sürecindeki rolü de değişmekle birlikte özel girişimcilik

desteklenerek ranta dayalı bir kentleşme yükselmeye başlamıştır. Öte yandan ekonomideki yapısal değişimlerin bir sonucu olarak büyük yatırımcılar spekülâtif emlak yatırımlarına ağırlık vermeye başlamış, büyük otelleri alışveriş merkezleri, kapalı yerleşkeler gibi büyük ölçekli projeler inşa edilmeye başlamıştır (Kuyucu,2000). Bu dönemde dönüşüm daha ziyade kent içi konut alanlarının yanı sıra sanayi, merkez ve kıyı alanlarında gerçekleştirilmiştir.

2000’li yıllara gelindiğinde ise küresel kapitalizmin kentlerin biçimlenişi üzerindeki etkisi çok daha kuvvetli olmaya başlamıştır. Aslında kapitalizmin ilk aşamalarından bu yana mekânsal inşa çok önemli olmuştur. Mekânın dolayısıyla da kentin organizasyonu, modern iktidarın toplum üzerindeki kontrolün ve yönlendirmesini kolaylaştırmaktadır. Kentsel dönüşümün, kapitalist toplumun mekânsal inşası olarak ifade edilebilecek olan birinci evresinde de, 20.yy’ın büyük kısmını içeren ikinci evresinde de bu noktayı tespit etmek mümkündür. İkinci evrede sosyal refah devleti anlayışının hâkimiyeti, sınıfların mekânsal rekabetinde emekçi sınıfların da belli ölçüde pay almasını sağlayabilmekle birlikte Lefebvre bu dönem için de, şehir planlamasını “iktidarın soyut mekânını üreterek” kapitalist devletin varlığını güvence altına alan bir işlev gördüğü gerekçesiyle eleştirmektedir (Lefebvre’den aktaran; Kurtuluş, 2008). 1970’lerle birlikte fordist üretimin krize girmesiyle kapitalist devletin politik, ekonomik bütün ölçeklerinde dönüşümler gerçekleşmeye başlamış ve bu süreç “kapitalizmin küresel evresi”ni doğurmuştur. Bu dönemde kentsel dönüşümün üçüncü evresi belirmiş ve Kurtuluş’un ifadesiyle ‘neo-liberal şehircilikle sermayenin mekânsal istilası’ başlamıştır. Bu dönem bir diğer ifadeyle dönüştürülen alandan ekonomik beklenti ve rant elde etme çabasının ve bunun sosyal yapıdaki çıktısının ‘soylulaştırma’ olarak sonuç verdiği bir dönüşüm süreci olarak da tanımlanabilir.

## **6.2. Türkiye’de Yakın Dönem Kentsel Hareketler ve İşgal Evlerinin Ortaya**

### **Çıkışı**

Türkiye’de özellikle 80’lerden sonra ortaya konan neoliberal politikaların bir yansıması olan kentsel dönüşüm pratiklerinin gündelik hayatın biçimlenmesine etkisi sonucu olarak kent hakkı mücadelelerinin ortaya çıktığı dönem olarak ifade edilmektedir. Avrupa’da 70’li yıllarda, yeni alternatif yaşam ve hizmet üretim biçimleri arayan yeni bir kentli sınıfı kent için alternatif üretirken, Türkiye’de de

küresel politik ortamın dinamikleriyle birlikte yeni bir gençlik hareketi ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de kentsel hareketlerin nirengi noktası olarak tanımlanacak dönem 80’lerdeki siyasi ortamdaki dönüşümler ekseninde şekillenmiştir. Siyasi yaşamdaki otoriterleşme dönemi olarak da tanımlanan 80’ler sonrası dönemde sekteye uğratılan sendikal hak mücadeleleri ve diğer politik örgütlenmeler, 80’lerin ikinci yarısında alternatif sivil muhalefet ve temsil biçimlerine evrilmiştir. Feministler, çevreciler, eşcinsel hakları aktivistleri, insan hakları savunucuları gibi bir çok farklı grup demokratik hak ve özgürlük talepleri merkezinde bir politika benimserken yeni toplumsal örgütlenmelerin de yolunu açmıştır (SALT, Nerden Geldik Buraya). Bir başka deyişle, Türkiye’deki kent hakkı mücadelelerinin de içinde yer aldığı kentsel hareketler 80’lerden sonraki dönemde yaşanan değişimler sonucu ortaya çıkmış bir dinamiktir.

Özellikle 2000’li yıllardan sonra girişimci yatırımların kamusal alanlar, devlet arazileri, yıpranmış kent-içi yoksulluk alanları ve enformel konut bölgelerine sıçramaya başlamasıyla beraber muhalif söylemin çerçevesi hatırı sayılır ölçüde genişlemiştir. Buna göre artık yalnızca kentin doğal kaynakları ve tarihi miras varlıkları ile planlama mantığı değil, aynı zamanda kentlinin kente dair çeşitli hakları baskı altına alınmıştır (Candan ve Özbay, 2014).

Bütün bu gelişmeler ve kentsel değişimler kent üzerinde yeni söylemler ve eylemler üretme arayışında muhalif aktör ve örgütlenmelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kent Hareketleri, Emek Mücadelesi, Taksim Dayanışması, İMECE, Dayanışmacı Atölye, Haydarpaşa Dayanışması, Kuzey Ormanları Savunması, Üçüncü Köprü Yerine Yaşam İnsiyatifi gibi yeni örgütlenmelerin ortaya çıkması bu bağlamda gerçekleşmiştir (Ünsal,2014).

Türkiye’de mekansal işgaller söz edildiğinde bilinen anlamıyla belirli işgal biçimleri akla gelmektedir. Özellikle tarihi semtlerde gayrimüslimlerin zorunlu göçleri sonucu boşta kalan mülklerin azımsanmayacak bir kısmına devlet ve bireysel işgaller sonucunda el konulması herkesin bildiği anlamıyla bir mekan işgali olarak tanımlanmaktadır. 1950’lerden sonra kırsaldan büyük şehirlere göç eden yeni kentlilerin gecekondü kavramıyla özdeşleşen yeni bir kent dinamiğini hayata katması yine boş arsaların işgal edilmesiyle oluşturulmuştur. Bu anlamıyla işgal alanları Türkiye için oldukça eski sayılabilecek bir deneyimdir.

İşgal evleri ise Türkiye’de 2013 yılında bir kent hakkı kazanımı mücadelesi sonucu, kurumsal olmayan siyasi eylemler sonucunda ortaya çıkmış bir hareket olarak gündelik hayatın politikasını oluşturmaya yönelik bir dinamik oluşturmuştur. “Gezi Hareketi” olarak gündelik yaşantımıza dahil olan ve bir kentsel muhalefet olarak ortaya çıkan hareketler Türkiye’deki yakın dönem kent hareketleri içinde en fazla etki uyandıran hareketler olarak tanımlanmaktadır. Şüphesiz bu hareketi tetikleyen dinamikler kentsel muhalefetin de ötesinde farklı ölçeklere ihtiyaç duymaktadır. Ancak kentsel muhalefet ve kent hakkı üzerine yarattığı etkiler üzerinde dikkatle tartışmayı gerektirmektedir.

İstanbul’un en önemli kentsel kamusal alanlarından biri olan Gezi Parkı’na alanda daha önceden var olan Taksim Topçu Kışlası’nın yeniden inşasını aracılığıyla ortaya konan kentsel dönüşüm hareketlerine olan tepkinin farklı sivil inisiyatifler ve münferit hareketlerin eylemi olarak tanımlanabilecek hareket, bir kent hakkı eylemi olarak bu denli büyük bir kentsel mekan hakkı hareketi olarak bilinen ilk eylemdir. O döneme kadar henüz gelişmemiş olan kentsel mekana dair hak iddia etme eylemi, bu hareketlerle birlikte yeni bir kentlilik bilinciyle harekete geçen yeni tip birlikteliklerin ortaya çıkmasında son derece etkili olmuştur. Gezi Direnişi öte yandan, modern demokrasilerde anayasal bir hak olan ve yeni yüzyılın yaygın ‘çevreci hareketi’ sınıfında da değerlendirilmektedir. Melucci (2004)’ye göre bu tip kolektif eylemlerin en önemli etkisi siyasal alanda yaşanabilecek reformların yanısıra örgütsel kültürün değişmesi ve toplumsal pratiklerin yeniden tanımlanmasıdır.

Şimdiye kadar kuvvetli bir ‘muhafif cephe’ oluşturmuş olan Türkiye’deki kentsel hareketler, neoliberal dinamiklere karşı güçlü koalisyonlar kurma becerilerini zora sıkan açmazlarla karşı karşıyadır. Ancak açıktır ki, kent hakkı üzerine ortaya koydukları münferit ya da kolektif her türlü eylem kentsel muhalefet kültürümüz açısından son derece etkin bir potansiyel taşımaktadır.

Türkiye bağlamında son dönemde ortaya çıkan işgal evlerine dair değerlendirmelerden önce bu tip eylemlere destekleyici anlamda esin kaynağı olan sivil inisiyatifle dayalı aynı zamanda örgütlü yapıdaki kentsel hareketlerin, kentsel mekana yönelik etkilerine kısaca değinilmiştir.

## **Toplumun Şehircilik Hareketi (İMECE)**

İMECE, kentlerin mevcut sistem ve onun kentsel politikalarının karşısında ona alternatif oluşturabilecek dayanışmacı, demokratik ve eşitlikçi bir zeminde toplumun sorunlarına ve kendi geleceğine dair karar alma inisiyatifi geliştirmesine dair bir kamusal oluşturma niyetiyle biraraya gelmiş sivil bir kentsel oluşum olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda toplumun ve dolayısıyla toplumdaki eşitsiz güç ilişkilerinin normalleştirildiği mekanın planını kendi başlarına üretemeyeceği esastan hareketle; her özgöl koşul içerisinde yeniden üretilebilen, hayata dokunabilen, sorunların gerçek muhataplarının birebir söz/karar sahibi olduğu, farklı sorunların ortaklaştırılabilirdiğı bir şehircilik hareketine olan ihtiyaçla bazı temel ilkeler etrafında yeni fikirler üretmektedir;

1. Şehircilik; sosyal, fiziksel ve ekonomik mekânın organizasyonudur. Bu yüzden tüm halkın katıldığı bir alanı ifade eder.
2. Hareket tüm mevcut siyasi, mesleki ve sivil örgütlenmelerden bağımsızdır. İlkeleri doğrultusunda herkese açıktır.
3. Hareket kente yapılan saldırılar karşısındaki tüm mücadelelerde aktif olarak yer alır ve mücadeleleri bütünleştirici bir zemin olarak eylemliliğı ve üretimi hedefler.
4. Kentler bir grup ve sermayedarın değıl; ırk, din, dil, cinsiyet ve statü farkı gözetmeksizin tüm halkındır.
5. Planlama her bireyin eşit olarak katılması gereken bir süreçtir, sadeceuzmanlara devredilemez. Kentler yaşayanların gereksinimlerine göre yaşayanlarla birlikte şekillendirilir. Her kim tarafından yapılırsa yapılsın, toplum yararını gözetmeyen her türlü plan temelden reddedilir.
6. Bu hareket, kamusal alanı sadece ortak kullanım mekânları olarak değıl tüm doğal ve yapay çevre olarak kabul eder. İktisadi akıl ve iktidar tarafından işgal edilmiş kamusal alanın toplumun karar alma becerisini geliştirmesi yönünde büyütölmesini amaçlar.
7. Kentte ve kırdaki yaşanan problemler siyasi ve ekonomik menfaatler için bilinçli olarak üretilmiş politikaların sonuçlarıdır. Aynı politik anlayışla üretilen projelerle bu yapısal sorunlar çözölmez.

8. Kent ve doğal çevre meta değildir; pazarlanamaz. Mekânın değişim değeri değil kullanım değeri esastır.
9. Hareket, mekânlara kimliğini veren tüm doğal ve kültürel değerlere yapılan saldırıların karşısındadır.
10. Kentlere tepeden inme kimlikler biçilemez. Mekâna anlamını üretim ilişkileri, tarihsel süreç içerisindeki gelişimi ve doğal yapısı verir. Kentler yapay kimlikler biçilerek birbirleriyle yarıştıramaz, kendi öz kimlikleriyle birbirlerini tamamlarlar.
11. Yaşama, barınma ve çalışma hakları temeldir. Hareket, bu hakların mülkiyet ilişkisinden kaynaklanan sınıfsal ayrımı ve ayrımcılığını reddeder.
12. Hareket, yurttaşları müşteri olarak gören tüm merkezi ve yerel yönetim reddeder. Kamusal hizmetlerin sunumu özel sektöre devredilemez.
13. İmece, bilginin akademik ve kurumsal mülkiyetini reddeder. Bilginin toplumsal bir olgu olarak, toplumla beraber üretilip paylaştırılmasını amaçlar
14. Hareket, akademik terimlerle yüklü hantal ve topluma uzak bir dil yerine canlı ve yaşayan bir dil kullanmayı savunur.
15. Hareket mevcut sistem karşısında savunmacı değil, kendi kendisini kuran; başta yoksul, yok sayılan ve emekçi kesimler olmak üzere herkesi kapsayan bir alternatif olmayı amaçlar.
16. Bu ilkeler süreç içerisinde, içerikleri ve temel fikirleri doğrultusunda geliştirilebilir, değiştirilebilir ve bu ilkelere yenileri eklenebilir. (İMECE,2011)

#### **Sınır Tanımayan Otonom Plancılar (STOP)**

Sınır Tanımayan Otonom Plancılar (STOP), Sulukule Kentsel Yenileme Projesi'nin karşısında insani bir alternatif bir plan üretmek için gönüllülük esasıyla çalışmalar yürüten, Türkiye'nin toplumsal muhalefet geleneğinde önemli bir kentsel deneyimdir. Çeşitli disiplinlerden öğretim üyeleri, uzmanlar, aktivistler, öğrencilerden oluşan ve Sulukule'de başka bir çözümün mümkün olduğuna dair alternatif fikirler üreten bir oluşumdur. Alternatif plan kapsamında tarihî dokuyu koruyan, yerel halkı yerinden etmeyen, mağdur etmeyen, toplumsal gelişmeyi sağlayan, ekonomik canlandırmayı gerçekleştiren, fiziki yapıyı sağlıklılaştıran bir anlayışla Sulukule'nin canlandırılabilceğini fikrini ortaya koymuşlardır (Url-29)

### **Kent Hareketleri (Dayanışmacı Atölye)**

Dayanışmacı Atölye, 2004 yılından itibaren kentsel politikalar ve bunların sonucu olarak ortaya konan kentsel müdahalelerle dönüşen mahallelerde karşılıklı öğrenme süreçleri üzerinden mahallelinin kendi sözünü üretmesine destek olma amacıyla biraraya gelen sivil bir oluşumdur. Bu bağlamda üniversite temelli alternative planlama çalışmaları yaparak, kentsel meselelere dair eleştirel yayınlar üreterek öğrenci ve akademisyenlerin inisiyatifi ile kurulmuş, kentsel muhalif bir oluşumdur. Bu bağlamda mahallelerde gönüllü çalışmalar yaparak mahallelilerle beraber mahallenin ihtiyacı olan fikirleri üretmek amacıyla biraraya gelen sivil bir örgütlenme biçimi oluşturulmuştur.

### **Sokak Bizim**

Şehir yaşantısının önemli bir parçası ve ortak kullanım alanı olan sokaklara insanlar yerine otomobillerin hakim olmasının bir sonucu olarak sokakların gün geçtikçe insan odaklı olmaktan uzaklaşmasının ve bu nedenle de sokakların asıl işlevi olan insan etkileşim alanları olmaktan çıktığı gözlemlenmektedir. Sokak Bizim hareketi, bu probleme dikkat çekmek, bu konularda toplumsal bir farkındalık yaratmak ve sivil toplum örgütlerinin de desteğini alarak alternatif çözümler üretmek ve sokakları şehir yaşantısına geri kazandırılmak amacı ile kurulmuş bir sivil inisiyatiftir.

1. Sokak kültürünü ve yaşamını geliştirici projeler üretmek.
2. İnsan ölçeğine uygun alternatif ulaşım kapsamında yaya ve bisiklet öncelikli etkinlik oluşturmak ve proje geliştirmek.
3. Tüm bu sayılan etkinlik ve projeler kapsamında duyarlılık sağlayarak farkındalık oluşturmak ve bilinci geliştirmek.
4. Her yaş grubundan yayalara ve engellilere yönelik sorunlara alternatif çözüm üretmeyi sağlayan etkinlikler düzenlemek.
5. Trafik kültürünü oluşturmak ve geliştirmek üzere etkinlik ve projeler üretmek.
6. Kültürler arası diyalogu geliştirici projeler oluşturmak.
7. Amaç ve hedefler doğrultusunda kamusal açık alan etkinliklerini ve sanatını teşvik etmek (Url-28 )

### 6.3.Türkiye’deki İşgal Evi Oluşumları

Türkiye’de Gezi hareketleri ile beraber görünürlük kazanan kentsel hareketlerden işgal evleri, işgal ettikleri alanlarda, mikro ölçekli ve kısa süreli de olsa mekanın, zamanın, işlerin yönetiminde kolektif hareket, ortak yarar, katılım ve doğrudan demokrasinin hayata geçirilmesi ilkesiyle ortaya çıkmışlardır. Yine bu süreçte, Türkiye’de daha önce görülmemiş olan, daha çok Avrupa’da görülen, özellikle de “politik” bir bakış açısıyla gerçekleştirilen “ev işgalleri” ilk kez görülmüştür. Bu kısımda Türkiye’de Gezi Hareketi sonrasında ortaya çıkan işgal evi oluşumlarından öne çıkanların bazılarına değinilmiştir. Söz konusu oluşumların kentlilik bilincinin görece daha fazla olduğu bölgelerde harekete geçmesi ve bulunduğu bölgede yer alan mevcut sosyal yapının desteğini alması ortak olarak öne çıkan özelliklerindendir.

#### Atopya İşgal Evi (Ankara)

Türkiye’deki sayılı işgal evi pratiklerinden biri olan ve aynı zamanda Ankara’daki ilk işgal evi olan Atopya İşgal Evi’nde gönüllüler, otonom hareketi tek bir mekana hapsetme kaygısıyla değil mekandan yola çıkarak mücadeleyi tüm kentsel alanlara yaymak gerektiğinin önemine inanan bir oluşum olarak ortaya çıktıklarını ifade etmektedirler. Atopya İşgal Evi, Avrupa’daki örneklerinden farklı olarak kolektif bir kafe ya da kültür merkezi olarak kurgulanmamış, aksine amaçları sisteme gerçek anlamda alternatif bir eylemliliği üretebilecek, bireylerin birbiri üzerinde iktidar kurmayacağı ve yeni bir varoluş biçimi kurgulayan bireylerin ortak mücadelesi olarak ortaya çıkmıştır. İşgal evine ismini veren ‘Atopya’ Foucault’un ‘Kelimeler ve Şeyler’ isimli kitabından alınan ve hareketin amacını da ifade eden “yoldan çıkmak” kelimesidir.

Atopya İşgal Evi’ne mekan olarak seçilen üç varisli özel mülk çoğu işgal evi hareketinde olduğu gibi hukuki belirsizlikler tespit edilerek işgal edilmiştir. Mülk sahibi dava sonuçlanana kadar işgalcilerin binada kalmasına izin vermesiyle beraber işgalciler aksi durumda da direnebilecekleri yönünde bir tavır takınacaklarını belirtmişlerdir. İşgal evi gönüllüleri uzun vadede burayı kendi kendine yetebilecek otonom bir merkeze çevirme amacıyla toplantılar düzenleyip kararlar alarak işgal evinin aktif durumda kalmasını sağlamışlardır (Şekil 6.1).



**Şekil 6.1 : Ankara'daki Atopya İşgal Evi (Url-25)**

**Caferağa Mahalle Evi (Kadıköy)**

Kadıköy'deki ikinci işgal evi deneyimi aynı zamanda mahalle evi olarak hizmet vermesi amacıyla açılan Caferağa Mahalle Evi oluşumudur. 2014 Ocak ayında uzun süredir kullanılmayan metruk durumdaki eski eser bir tarihi yapının gönüllüler tarafından işgal edilmesiyle hizmete açılmıştır. Diğer işgal evlerinden farklı olarak Mahalle Evi'ndeki örgütlenme biçimi otonom ya da siyasi bir örgütlenmeden çok mahalle dayanışmasıdır. Mahalle Evi, bulundukları kentsel alanda yaşayan mahallelinin ve farklı grupların beklentilerinin ortaklaşacağı bir mekan oluşturulmak amacıyla ortaya çıkmıştır (Şekil 6.2).



**Şekil 6.2 : Caferağa Mahalle Evi (Url-26)**

Öte yandan kentsel dönüşümün neden olduğu kentsel mekanda kopan bireysel ilişkileri daha insani bir düzlemde yeniden özgürleştirme çabası etrafında hareket etmektedir. Aralarında marangozluk, fotoğraf eğitimleri, dil eğitimi, takas pazarı, karşı lig adını verdikleri alternatif bir futbol takımının yer aldığı çeşitli atölyeler, söyleşiler ve etkinlikler düzenlenmiştir. İşgal evi deneyimi, mülkiyeti Kamu'ya ait olan yapının herhangi bir sözleşme olmadığı gerekçesiyle bakanlığın talimatıyla binanın tahliye edilmesi ve işgalcilerin çıkarılmasıyla sonuçlanmıştır.

### **Gregor Samsa İşgal Evi (Kadıköy)**

Gregor Samsa İşgal Evi, Yeldeğirmeni İşgal Evi oluşumunun içinden çıkarak forum ve dayanışma kültürüyle örgütlenen yeni bir oluşum olarak ortaya konmuştur. Kadıköy Söğütlüçeşme Salıpazarında yirmi senedir atıl durumda olan bir binanın işgal edilerek sosyal merkeze dönüştürülerek işlevlendirilmesiyle ortaya çıkan mekan işgalidir. İşgal evi gönüllüleri herhangi bir idolojide birleşmeksizin hatta onları bir kenara bırakarak, reddet-işgal et- yeniden inşa et fikri etrafında biraraya gelmişlerdir. Düzenledikleri etkinliklerin yanısıra barınma sorunu olan bireyler için barınma ihtiyacına yönelik olarak olarak da hizmet vermesi amaçlanmıştır (Şekil 6.3.).



**Şekil 6.3 : Gregor Samsa İşgal Evi (Url-27)**

## **7.ALAN ARAŞTIRMASI-KADIKÖY YELDEĞİRMENİ**

Bu bölümde alan araştırması kapsamında ilk işgal evinin açıldığı bölge olarak Kadıköy Yeldeğirmeni bölgesi, tarihsel gelişimi ve kentsel gelişimi bağlamında son dönemdeki işgal evi ile birlikte yaşanan değişimlerin analizi ve değerlendirmesi yapılmıştır. Türkiye’de bir kentsel gelenek olarak henüz yer edinmemiş olan işgal evlerinden ilki olan Kadıköy Yeldeğirmeni’nde yer alan Don Kişot İşgal Evi’nin (Yeldeğirmeni Dayanışması) Batı’daki örnekleri ile karşılaştırılması yapılarak mekansal ve işlevsel dönüşüm bağlamında hangi aşamada yer aldığı, Yeldeğirmeni mahallesinde tetiklediği dönüşümler, eksikleri ve potansiyelleri ortaya konarak değerlendirilmiştir. Alan araştırması kapsamında Yeldeğirmeni Bölgesi’nde Karakolhane Caddesi, Uzun Hafız Sokak ve Don Kişot İşgal Evi’nin de yer aldığı Duatepe Sokak ile sınırlandırılmış bir alanda mekansal kullanım analizlerinin yanı sıra bölgede ikamet eden ve çalışan farklı yaş ve meslek gruplarından bireylerle gündelik hayat pratiklerine dair bilgiler veren görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerle alanda işgal evi ve sonrasında bölgede değişen sosyal yapı ve mekansal değişimlere bağlı olarak emlak fiyatlarındaki artış ve bunun bir sonucu olarak soylulaştırmaya doğru evrildiği gözlemlenen dönüşümün değerlendirmesi yapılmıştır.

### **7.1.Yeldeğirmeni’nin Tarihi**

Yeldeğirmeni diğer adıyla Rasimpaşa, İstanbul’un Anadolu yakasında ilk yerleşim bölgelerinden olan Kadıköy ilçesine bağlı kendine has tarihi karakteristik bir dokuya sahip semtlerinden biri olarak bilinir. Yeldeğirmeni’ne ait en eski bilgiler MÖ 1. yüzyıla tarihlenen Khalkedon dönemine aittir. Bölgeye adını veren dört adet yel değirmeni Padişah 1. Abdülhamit tarafından, 1774 ve 1789 yılları arasında İbrahimağa ve Yeldeğirmeni bölgelerinde sarayın ve civarında yaşayanların un ihtiyacını karşılamak üzere inşa edilmiştir. 1903 yılından sonra bu değirmenler yıkıldığı için günümüze ulaşamamıştır.

Yeldeğirmeni Bölgesinde ilk düzenli kent yerleşiminin 15. Ve 16. Yüzyıllarda Osmanlı'nın talim alanı olarak kullandığı çayır alanında geliştiği bilinmekle beraber bugünkü yerleşim planına referans veren ilk planlama 20. Yüzyılın başlarında görülmektedir (Şekil 6.4). 18.yüzyılda başlayan yapılaşmalarla beraber ilk sokak dokusu 19.yüzyılın sonlarında görülür. Bu dönemde bugünkü plana şeklini veren ızgara kent planı özellikle kentin geçirdiği yangınlar sonucu uğradığı hasarlara bir önlem olarak müdahale edilebilir biçimde tasarlanmıştır (Şekil 7.1).



**Şekil 7.1** :Yeldeğirmeni Pervititch Planı,1937 (Kaynak: İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşivi)

Yeldeğirmeni, 19. Yüzyılın ortalarından itibaren ağırlıklı olarak Yahudilerin ikamet ettiği bir yerleşim görünümündeydi. Bunun öncelikli nedeni Osmanlı toplumsal yaşamının uluslar arası düzeyde yoğun ilişkilere açılmasıyla, “Levantenler” denen toplumsal bir kesimin ortaya çıkmış olmasıdır. Kadıköy’ün gelişiminde ve tarihinde özgün bir yeri olan Levantenlerin Yeldeğirmeni’ne etkileri okul, misafırhane, sinagog ve kiliseler, konutlar gibi fiziksel mekanlara yansımıştır. Ancak bölgenin kentsel dokusundaki en önemli değişim şüphesiz apartmanlaşma ile birlikte buranın ilk apartman semti olarak biçimlenmesidir (Atılğan, 2010).

1980’lerden sonra kentin genelinde harekete geçirilen kentsel dönüşümler ekseninde Yeldeğirmeni Bölgesi’nde de hızlı bir apartmanlaşma ile boş alanlar doldurulmuş



kira fiyatları nedeniyle mahallelerini terk etmesi ile sonuçlanan ‘soylulaştırma’ tehdidini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla proje kapsamında mekana yapılacak müdahalelerin tüm bireyleri, toplulukları, sınıfları kapsayan evrensel temeller taşıması ön plana alınmıştır.



**Şekil 7.3:** Yeldeğirmeni’nin sırasıyla 1946, 1966, 1982 ve 2014 tarihli uydu fotoğrafları ile gösterilen mekansal değişimi (Kaynak: [www.ibb.gov.tr](http://www.ibb.gov.tr))

Yeldeğirmeni bölgesi barındırdığı son derece çeşitli çok sayıdaki taşınmaz kültür varlıkları ile tarihi bir merkez oluşu, kent içindeki konumu dolayısıyla da merkezi oluşu ve nüfus yoğunluğu ile bu dönüşümlerin öncesinde de kent için bir potansiyel olarak değerlendirilmektedir. 1982 yılında kentsel sit alanı olarak ilan edilen Yeldeğirmeni’nde yer alan 1066 binadan 293 tanesi tescilli yapı olarak belirtilmiştir (APK, 2003) (Şekil 7.4). Bununla birlikte Yeldeğirmeni’nin çevresinde geliştirilen daha kapsamlı plan ve projeler de mahalleyi odak noktası haline getirmektedir. Bölge, inşaatı tamamlanan Marmaray ve henüz inşaat halinde olan AnadoluRay’ın aktarma noktası olacak olan Ayrılıkçeşme’ye yakınlığı nedeniyle projenin doğrudan etki alanına girmektedir.

Öte yandan yerel yönetimler aracılığıyla gündeme gelen ve alanı pek çok açıdan etkilemesi muhtemel bir diğer proje Yeldeğirmeni’nin batısında yer alan Haydarpaşa

Tren İstasyonu ve çevresini kapsayan tartışmalı kentsel yenileme projesidir. Proje, tüm tepkilere rağmen İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin gündeminde yer almaktadır. Haydarpaşa Kentsel Yenileme Projesi'ne göre mevcutta Yeldeğirmeni'nin batı sınırını oluşturan ve atıl durumda yer alan istasyon binaları ve tren manevra alanlarının kapladığı alan üzerinde yeni yapılar inşa edilmesi planlanmaktadır.



**Şekil 7.4:** Yeldeğirmeni'nde yer alan tescilli sivil mimari ve anıt yapılar

Haydarpaşa Kentsel Yenileme Projesi'nin tamamlanması halinde şu anda bölgenin sınırlarını oluşturan atıl alanlardaki yapılaşma sonrasında, Yeldeğirmeni Kadıköy'den Üsküdar'a kadar devam eden bir kentsel dokunun tam ortasında yer alacaktır. Yeterli analizler yapılmadan ve gerekli koruma politikaları belirlenmeden gerçekleştirilecek böylesi büyük ölçekli bir projenin, İstanbul'da gözlemlediğimiz diğer "kentsel yenileme" adı altında kamu ve özel sektör tarafından desteklenen

çalışmalarında olduğu gibi yerel halk, barınma hakkı, kültürel ve tarihi mirasa dair kentsel haklar, kimlik, kültürel ve tarihi mirasın korunması ve sürdürülebilirlik alanlarında yaratması muhtemel olumsuz sonuçlar oldukça tartışmalıdır. Bu projelerin kapasitesi ve gelecekteki etkisi (nüfus artışı, buna paralel olarak artan konut talebi ile beraber değişen nüfusun etkisiyle kentsel dokuda meydana gelecek olan potansiyel soylulaştırma -tehlikesi-) dikkate alındığında, projelerin etkisi altında kalacak olan semtlerdeki tarihi ve kültürel mirasın korunması ve yaşatılması konusunda, diğer semtlerdeki olumsuz uygulamalar sebebiyle kamuda oluşmuş hassasiyeti kullanılarak, ilgi uyandıracak girişimlere olan acil ihtiyaç daha da iyi anlaşılabilir.

**Şekil 7.5:** Yeldeğirmeni zemin kat kullanımını gösteren harita

Kişot İşgal Evi'nin de yer aldığı Duatepe Sokak ile sınırlandırılmış bölge yer alan yapıların İşgal Evi sonrasındaki kullanımını gösteren bir kullanım haritası hazırlanmıştır. Bu analizlerde özellikle Karakolhane Caddesi ve Uzunhafız Sokağı ile Yeldeğirmeni İşgal Evi'nin de yer aldığı Duatepe Sokak üzerinde zemin kat kullanımlarında çoğunluğu kafe ve atölyelerin yer aldığı dikkat çekmektedir (Şekil 7.6).



**Şekil 7.6:** Yeldeğirmeni'nde dönüşen mekanlar, Karakolhane Caddesi (Çekül Vakfı, Kişisel Arşiv).

Yeldeğirmeni'nde Don Kişot İşgal evinin ortaya çıkmasıyla eş zamanlı olarak bölgenin Marmaray'la ulaşımın merkez noktası haline gelmesi ile ilgili odağı haline gelmeye başlayan bölgeye yabancı öğrenciler ve çalışan orta sınıf bireyler gelmesinin bir sonucu olarak bölgeye olan ilgiyi farkederek mülk sahipleri mülklerinin ve arsalarının değerlerini bir sene içinde yaklaşık üç kat artırmışlardır (Şekil 7.7, Şekil 7.8 ).

Öte yandan yerel yönetim ve kurumsal girişimlerden bağımsız bireysel inisiyatiflerle ortaya konan dönüşümler ve yarattığı etkiler de Kadıköy Yeldeğirmeni bölgesi açısından son dönemde oldukça dikkat çekmiştir. Türkiye'de Kentsel dönüşüm bireysel mücadelelerle ortaya konan yeni dinamikler çerçevesinde bakabilmenin tarihi Avrupa'ya görece son derece yeni olmakla beraber çok az sayıda bölgede böylesi dinamiklerin harekete geçtiğini görebilmekteyiz. Kadıköy bölgesi Yeldeğirmeni'nde son dönemde yaşanan dönüşümlerin kent hakkı üzerine ortaya konan yakın dönemli tartışmalar ekseninde geçirdiği değişimler ve ortaya konan alternatif girişimler bu anlamda dikkate değer özellikler taşımaktadır.



**Şekil 7.7:** Yeldeğirmeni'nde dönüşen mekanlar, Duatepe Sokak (Kişisel Arşiv)



**Şekil 7.8 :Yeldeğirmeni’nde zemin kat kullanımı (Kişisel Arşiv)**

### **7.3.Don Kişot Sosyal Merkezi ve Sonrasında Yaşanan Sosyal Dönüşümler**

Gezi hareketi ile birlikte ortaya çıkan kentsel hareketler ve kent hakkı üzerine ortaya konan pratikler bağlamında çoğunlukla kamusal alanlarda oluşturulan ‘kent forumları’ dikkate değer bir diyalog zemini oluşturması ve işgal evleri hareketlerinin de öncülü olması açısından bu kısımda değerlendirilmiştir. Bu bağlamda öncelikli olarak bu platformların etkisiyle şekillenen işgal evi oluşumunun arka planındaki örgütlenme biçimi incelenecektir.

Gezi sırası ve sonrasında, Beşiktaş Abbasağa Parkında başlayıp, Kadıköy Yoğurtçu Parkının ardından İstanbul ve Türkiye’nin diğer parklarına taşınarak, soruların özgürce sorulup, sorunların tartışıldığı Park Toplantıları, ‘Forum’ başlığı ile bir nevi alt meclis veya mahalle konseyi olarak da tanımlanabilen kendiliğinden örgütlenmeleri oluşturmuştur. Bu forumların etrafında biraraya gelen mahalleliler ve Yeldeğirmeni Dayanışması ile beraber kentsel bir ‘yitik alan’ın işgal edilmesi sonucu, kent hakkı mücadeleleri açısından yeni bir mekansal oluşum olan işgal evleri gündeme gelmiştir.

Yeldeğirmeni’nde bulunan ve yaklaşık 15 senedir mülkiyetle ilgili anlaşmazlıklardan ötürü boş olan bina işgal edildiğinde, işgalciler ilk olarak, uzun süredir inşaat halinde olduğundan dolayı içerde yer alan inşaat atıklarını boşaltarak mekanı kullanılabilir bir duruma getirmeyi hedeflemişlerdir. Mahallelilerin ve esnafın da yardımıyla inşaat atıkları toplanıp atılmış sonrasında yapının eksik olan elemanları tamamlanmıştır. Bu

anlamda pencere doğramaları için çevredeki inşaatlardan çıkan çıkma pencereler kullanılmıştır. İşgal evi mekansal olarak dönüştürülürken özellikle doğaya zararlı malzemeler kullanılmadan mekanın alternatif yöntemler düşünülerek inşaat halindeki yapının kullanılır hale getirilmesi sağlanmıştır. Mekana dair yapısal müdahaleler düşünülürken geri dönüşümlü ve çevreye zarar vermeyen malzemelerin kullanımı ön planda tutulmuştur. Örneğin dış cephe kaplaması için suya ve ısı yalıtımını da sağlayan eski bir yapı malzemesi olan horasan harcı, çatı yalıtımı için de yine geleneksel yapı malzemeleri olan bezir yağı, keçe ve horasan harcı kullanılması düşünülmüştür. Bununla birlikte işgalciler, çatıda bitki yetiştirmeye imkan veren yeşil çatı uygulaması yapma kararı almışlardır. Ancak gerekli maddi kaynak ve yardım sağlanamadığı için bu kararların yalnızca çok az bir bölümü hayata geçirilebilmiştir (Şekil 7.9).

2013 yılında faaliyete geçen ‘Don Kişot İşgal Evi’ bilinen diğer adıyla Yeldeğirmeni Dayanışması, sivil inisiyatiflerin öncülüğünde oluşturulmuş Avrupa’daki örneklerinde olduğu gibi belirli bir yöntem ve amaç güdülerek harekete geçirilmiş politik anlamdaki ilk işgal evi hareketidir. Bununla beraber Yeldeğirmeni Don Kişot Sosyal merkezi olarak ortaya çıkan işgal evi oluşumu geniş kaynaklara ihtiyaç olmaksızın ve bürokratik süreçlere takılmadan ihtiyaç duyulan herhangi bir düzeni tesis etme fırsatı sunan Avrupa’daki benzerlerinde girişimci işgal olarak tanımlanan işgal sınıfına girmektedir. Öte yandan Avrupa’da birçok girişimci işgal örneğinde olan işgalciler ve yasal varisler arasında uzlaşmaya varılarak işgal evinin belirli süreliğine işgalcilerin yasal kullanımına açılmasına imkan veren düzenlemeler Yeldeğirmeni Don Kişot İşgal Evi oluşumunda hayata geçirilememiştir. Bunun en birincil sebebi olarak yine bölgede yükselen arazi değerlerinin mülkün yasal varisi adına rant değerinin öncelik kazanmış olmasının yanı sıra yerel yönetimlerin ve kentsel gelişim kararlarının burada meydana gelen sosyal değişimler üzerinden alınmamış olması gösterilebilir.

İki yıldır faaliyette olan Yeldeğirmeni Dayanışması son dönemde hareketi daha otonom bir kimliğe büründürme amacı taşıyan gönüllülerin eylemleri doğrultusunda bir dizi değişim geçirmektedir. Dayanışma, henüz tamamlanamamış mekansal eksiklerinden dolayı henüz istenen düzeyde aktivite gerçekleştirememektedir (Şekil 7.10).



**Şekil 7.9:** Don Kişot İşgal Evi İç Mekan Kullanımı (Kişisel Arşiv)



**Şekil 7.10 :** Don Kişot İşgal Evi Sokak Görünümü (Kişisel Arşiv)

Buna rağmen Yeldeğirmeni Dayanışması ve Gönüllüleri, haftalık olarak film gösterimleri, gönüllü eğitimler, atölye çalışmaları gibi bazı aktiviteler düzenleyerek dayanışmanın aktif olmasını sağlamaktadır. Örneğin bir süredir ücretsiz kıyafet değişimi sağlayan bir ‘değişim dolabı’ binanın dışında ihtiyacı olanlara hizmet vermektedir. Öte yandan işgal evinin üst katlarında, evsizler için barınma ihtiyacına yönelik mekanlar oluşturulması işgal evi gönüllüleri için öncelikli durumda yer alıyor. Bir süre öncesine kadar elektrik ve su problemi olmayan işgal evinde şu an bu

temel ihtiyaçlar karşılanamaz durumda olduğundan diğer aktiviteler için uygun mekansal birimler henüz organize edilememiş durumdadır.

İşgal evi'nde gönüllü olarak hizmet veren bireyler arasında Avrupa'daki örneklerinde olduğu gibi bu bireylerin iyi eğitim almış orta sınıf bireyler oluşunun, ilk bakışta en çok göze çarpan ortak özellik olduğu söylenebilir. Dolayısıyla çoğunluğu mevcut sistemin dışında kalmayı tercih eden ya da ihtiyaı olan insanlara yardım etmek amacıyla buraya gelen farklı meslek gruplarından örgütlü ya da örgütsüz bireyler olarak tanımlanabilir. Yakın zamanda mekansal ihtiyaçları giderip Dayanışma Evi ile ilgili bir manifesto yayınlamak gönüllülerin öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır (şekil 7.11).

Çalışma kapsamında Don Kişot İşgal evinde görev alan kişilerle görüşmeler yapılmıştır. İşgal evinde ne kadar zamandır bulundukları, mahallede yaşayanlarla nasıl bir iletişim içinde oldukları ve işgal evini gelecekte ne amaçla kullanmayı düşündükleri ile ilgili farklı yaş ve meslek gruplarından kişilere sorular yöneltilmiştir.



**şekil 7.11 :** Don Kişot İşgal Evi'nde yer alan resim sergisi (Kişisel Arşiv)

33 yaşında Hukuk Fakültesi'nde okuyan erkek gönüllü, 4 aydır aktif olarak işgal evinde bulunuyor. Dayanışma evinin, temel ihtiyaçlarının sağlanması amacıyla binaya su ve elektrik sağlanması öncelikli önem taşıdığını söylüyor. Bununla birlikte burada gönüllü olarak çalışan bireyler arasında çoğu zaman bir eylemsizlik

ve atalet durumundan kaynaklanan harekete geçememe ve yeterince üretken olunamaması gibi sorunlardan şikayet ediyor. Şayet temel ihtiyaçlar giderilip bir an evvel eyleme geçilebilirse oldukça üretken işler ortaya koyabilecek potansiyele sahip bir gönüllü kitlesinin burada var olduğuna inanıyor.

38 yaşında sosyolog erkek gönüllü ise uzun yıllar yurtdışındaki işgal evlerini de görüp deneyimledikten sonra İstanbul'da bir işgal evi deneyiminde yer almak ve burayı faydalı hale getirmek amacıyla 6 ay önce geldiği Dayanışma Evi'nde aktif görev alıyor. O da benzer şekilde, işgal evinin henüz yeterince üretken olmamasından ve farklı uzmanlıklardan başka gönüllülerin Dayanışma Evi'ne vereceği desteğin gerekliliğinden bahsediyor.

İşgal evlerine dair mülkiyet sorunu ile beraber eleştirel düzlemdeki bir diğer önemli nokta, işgal evi hareketleri ile soylulaştırma arasındaki ilişkidir. Söz konusu kentsel dinamiklerin her ikisi için de geçerli olan durum, yeni bir sınıfın istilasını ile sonuçlanan kentsel mekanlardaki sosyal yapının değişimidir. Hatta işgal evlerinin Avrupa'daki bir çok işgal evi hareketinde işgalciler bulundukları mahallede soylulaştırma ile sonuçlanan mekansal ve sosyal değişimlerin öncüleri olarak görülmüşlerdir. Ancak Yuppilerden farklı olarak işgalciler daha donanımlı, belirli konularda ehil sahibi ve geleceğe yönelik olumlu öngörülerine olan ve bunun için eyleme geçen bireylerden oluşur. Dolayısıyla bu hareketin gerçek bir soylulaştırma olarak anılmasında belki de en önemli engel bunun buna istem dışı neden olmaları hatta aksine çoğunlukla yapılması düşünülen dönüşümlere tepki ya da mevcut tarihi mirası korumaya yönelik adımlarla ve mahalleliyi ön plana alan ve uzlaşan bir yapı ile hareket etmeleri neden olarak gösterilmektedir. Diğer bir deyişle mevcut kullanıcıyı yerinden etmeyi amaçlayan, yatırımcılar ve devlet eliyle gerçekleşen büyük ölçekli dönüşümlerin karşısında bir tavır takınmışlardır. Smith'e göre bu tip işgaller, örneğin Amerika Lower East Side Bölgesi'nde aksine soylulaştırmayı yavaşlatmış hatta kısmen de olsa durdurmayı başarmıştır. Bu durumun olumlu bir sonucu olarak da daha görünebilir işgal hareketleri başlatmıştır.

Söz konusu değişimlerin Yeldeğirmeni Bölgesi'nde ikamet eden eski mahalleliler ve yeni mahalleliler arasında ne gibi kentsel sonuçlar doğurduğu farklı yaş ve meslek gruplarından mahallelilerle yapılan konuşmalar ekseninde değerlendirilmiştir.

Yeldeğirmeni'ndeki dönüşümün bir yansıması olarak açılan ilk patronsuz ve ücretsiz kafe deneyimi olarak 'Komşu Kafe Kolektifi' adıyla faaliyete geçen kafe sayesinde

bölgeye yeni ve meraklı bir kitle gelmeye başlamıştır (Şekil 7.12). 2013 yılında faaliyete geçen Komşu Kafe kolektifinde her gün her yaştan gönüllüler biraraya gelip yemekler hazırlayarak mahallelinin ve ihtiyacı olanların faydalanması için çeşitli yemek etkinlikleri düzenliyorlar. Bunun yanı sıra her pazartesi yaptıkları kolektif toplantılarında o hafta içinde yapılacak farklı etkinliklere karar veriliyor. Bu doğrultuda film gösterimleri, seçilen belirli bir bölgenin mutfağından yemeklerin yapılacağı geleneksel yemek sofraları gibi farklı etkinlikler düzenlenmektedir (Şekil 7.13).



**Şekil 7.12:** Yeldeğirmeni Komşu Kafe Kolektifi (Kişisel Arşiv)

Tez kapsamında görüşülen 50 yaşında erkek kolektif gönüllüsü, iki senedir faaliyet gösteren kolektifin en eskilerinden. Her hafta belirli günlerde mutlaka yemek yapmak ve etkinliklerde insanlarla iletişim kurmak amacıyla kolektifte hizmet vermektedir. Komşu Kafe Kolektifi henüz Yeldeğirmeni Bölgesi bugünkü cazibe merkezi görünümüne kavuşmadan açılan ilk kafelerden biri olmakla beraber şimdikilerden oldukça farklı olarak tamamen gönüllülük esasıyla ve ücretsiz yemek mottosuyla hizmet vermektedir. Son zamanlarda artan kira fiyatları dolayısıyla bölgeden gitmek zorunda kalan mahallelinin yavaş yavaş uzaklaşıp yerine yeni bir kitlenin gelişiyi ilgili olarak Kolektifin üyeleri son derece ciddi kaygılar taşıyorlar. Bu durumun yeni bir soylulaştırma olduğunu ve kendilerinin hem bunun karşısında hem de buna neden olan öncü bir dinamik olarak görüldüklerini ifade ediyorlar.



Şekil 7.13: Komşu Kafe Kolektifi Mutfağından (Kişisel Arşiv)

Bununla birlikte Yeldeğirmeni'nde 2013 yılından itibaren yaşanan arsa spekülasyonları ve arazi değerleri mahallenin dönüşümü üzerinde son derece etkili olmaya başladığı, boş arsa ve binaların da son dönemdeki emlak değer artışları dolayısıyla kullanılmaya başlandığı gözlemlenmiştir (Şekil 7.14, Şekil 7.15).

|                |                              |       |
|----------------|------------------------------|-------|
| M <sup>2</sup> | 100 m <sup>2</sup>           | ESYH6 |
| ÖZELLİK        | 3 x 1 3-kat dağalçaz sınırlı |       |
| YER-SEMT       | Yıldız bakkal merhorden      |       |
| FİYATI         | 1750 ₺. 2000 depozito        |       |

|                |                      |
|----------------|----------------------|
| KİRALIK        |                      |
| CİNSİ          | DAİRE                |
| M <sup>2</sup> | 110 m <sup>2</sup>   |
| ÖZELLİK        | 3 x 1 konbili 4-kat  |
| YER-SEMT       | Kadıköy yeldeğirmeni |
| FİYATI         | 2250 ₺.              |

|                |                           |
|----------------|---------------------------|
| KİRALIK        |                           |
| CİNSİ          | DAİRE                     |
| M <sup>2</sup> | 65 m <sup>2</sup>         |
| ÖZELLİK        | ASANSÖRLÜ 3+1 F+ 50K 10K5 |
| YER-SEMT       | KADIKÖY yeldeğirmeni      |
| FİYATI         | 2000 ₺. Depozito 2000 ₺.  |

Şekil 7.14: Yeldeğirmeni'nde kiralık daire fiyatları (Kişisel Arşiv)

|                                                                                                                                  |                                                                                                                                  |                                                                                                                                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| m <sup>2</sup> : 85m <sup>2</sup><br>Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 330 bin TL<br>Özellik: 2x1                                   | m <sup>2</sup> : 85m <sup>2</sup><br>Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 425 bin TL<br>Özellik: 2x1                                   | Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 330 bin TL<br>Özellik: 2x1                                                                        |
| <b>SATILIK</b><br>Cinsi: DAİRE<br>m <sup>2</sup> : 80m <sup>2</sup><br>Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 330 bin TL<br>Özellik: 2x1 | <b>SATILIK</b><br>Cinsi: DAİRE<br>m <sup>2</sup> : 85m <sup>2</sup><br>Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 340 bin TL<br>Özellik: 2x1 | <b>SATILIK</b><br>Cinsi: DAİRE<br>m <sup>2</sup> : 110m <sup>2</sup><br>Mevkii: HASANPAŞA<br>Fiyatı: 375 bin TL<br>Özellik: 2x1  |
| <b>SATILIK</b><br>Cinsi: DAİRE<br>m <sup>2</sup> : 75m <sup>2</sup><br>Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 350 bin TL<br>Özellik: 2x1 | <b>SATILIK</b><br>Cinsi: DAİRE<br>m <sup>2</sup> : 70m <sup>2</sup><br>Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 305 bin TL<br>Özellik: 1x1 | <b>SATILIK</b><br>Cinsi: DAİRE<br>m <sup>2</sup> : 70m <sup>2</sup><br>Mevkii: Yıldızbakla<br>Fiyatı: 265 bin TL<br>Özellik: 1x1 |

**Şekil 7.15:** Yeldeğirmeni’nde kiralık daire fiyatları (Kişisel Arşiv)

Tez kapsamında bölgede ikamet eden ve çalışan farklı yaş ve meslek gruplarından bireylerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde 2013 yılından beri bölgede yaşanan emlak fiyatlarındaki değişim ve gündelik alışkanlıklara dair yaşanan değişimlerle ilgili olarak bazı tespitlerde bulunulmuştur.

28 yaşında emlak danışmanı erkek birey sekiz senedir Yeldeğirmeni’nde çalışıyor. Don Kişot İşgal Evi’nin ilk ortaya çıktığı dönemde mahallelinin desteğini gördüğünü ve Dayanışma Evi olarak hizmet vermesinden bölgede yaşayanların memnun olduğunu belirtiyor. Bununla birlikte yine o dönemden itibaren bölgeye gelen yabancı öğrenci ve sanatçı sayısının artışıyla beraber mülk sahiplerinin kira ve satılık emlak fiyatlarında üç katına varan bir artışı kısa süre içinde yaptıklarını ve bunun talebin fazlalığından kaynaklandığını , örneğin ortalama 65 m<sup>2</sup>’lik bir dairenin kirası 2013 yılında 800 TL civarında iken şimdi kiraların 1500-2000 TL’ye çıktığını söylüyor. Alanın cazibesinin artması ile kafe ve atölye açmak isteyen girişimci ve sanatçıların kiralamak istedikleri dükkan fiyatları da bundan 2 sene önce ortalama 1000 TL iken bugün 2750 TL’ye kadar yükselmiş durumda. Öte yandan dükkanların sahiplerinin ve önceki kiracılarının oldukça yüksek miktarda devir parası aldıklarını belirtiyor. Satılık daire fiyatlarındaki artışın da oldukça yüksek olduğunu, 2 sene öncesine kadar 70m<sup>2</sup> bir daire 125 bin TL iken bugün aynı özellikteki dairelerin 450 bin TL civarında satıldığını söylüyor. Yeldeğirmeni’nde doğup büyüyen 33 yaşındaki erkek birey bölgede son dönemde yaşanan dönüşümlerle birlikte eskiden yaşayanların yavaş yavaş bölgeyi terkettiğini belirtiyor ve bunun nedeni olarak da yabancılaşmayı ve yeni gelenlerin farklı yaşam alışkanlıklarını gösteriyor. Belediyenin her geçen gün bir yenisi açılan kafeleri desteklemesi neticesinde bölgede

gündelik hayatı canlandığını ve geceleri bölgenin eskiye göre daha güvenilir olduğunu belirtiyor.

40 yaşında kadın mahalleli 2002 yılından 2014 yılına kadar Yeldeğirmeni'nde yaşadıkdan sonra Ümraniye'ye taşındığını bunun en önemli sebebinin yükselen kira fiyatları ve değişen kullanıcı profili olduğunu belirtiyor. Öte yandan bölgenin artık ailelere uygun olmadığını düşündüğünü bu sebeple taşındığını söylüyor.

58 yaşında kadın emekli öğretmen, 10 senedir Yeldeğirmeni'nde yaşıyor. Bölgede son dönemde açılan kafelerin sayısının fazlalığından şikayetçi. Kafelerin ve atölyelerin sayısı arttıkça bölgenin yerlisinin hem artan kira fiyatlarından hem de yeni gelen orta sınıf bireylerin yaşam alışkanlıklarını kendilerine yabancı bulduklarından dolayı artık burada kalmak istemediğini, süreç içinde birbirinden farklı alışkanlıkları olan iki grubun oluştuğunu gözlemlediğini söylüyor.

Artan kiraların ve arsa spekülasyonlarının Yeldeğirmeni İşgal Evi açısından kuşkusuz en dramatik olarak nitelendirilebilecek sonucu, uzun yıllar süregelen anlaşmazlık sonucu inşaat halinde kalan işgal evi arazisinin süregelen bu dönüşümün neticesinde değer kazanarak bir yatırımcı tarafından satın alınması ve işgal evinin boşaltılmasıyla gerçekleşmiştir. Hukuki sorunu mülk sahibinin lehine çözümlenen işgal evi arazisindeki Don Kişot İşgal Evi yeni mülk sahibinin şikayetiyle boşaltılmıştır. Yeldeğirmeni Dayanışması gönüllüleri bölgede yeni bir işgal evi oluşumu amacıyla yeniden biraraya gelmek istemelerine rağmen bölgede yükselen rant değeri ve boş alanların değerlendirilmesi ile kendilerine yeni bir mekan bulmakla ilgili olarak kentsel bir çelişkiyle karşı karşıya kalmışlardır.



## 8.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tez çalışmasında kentsel toplumsal hareketlerin kent mekanında yarattığı dönüşümler incelenmiş, Avrupa’da kırk yıllık bir kentsel muhalefet geleneği olarak yer bulan hareketlerden işgal evi hareketleri ve işgal evlerinin yapılı çevreye olan fiziksel ve sosyal etkileri değerlendirilmiştir. Bu çalışma ile aynı zamanda, yakın dönemde Türkiye’de daha görünür hale gelmeye başlayan işgal evleri gibi kentsel muhalefet pratiklerinin Avrupa’daki örneklerinden farklı ve benzer yönlerini ortaya çıkararak yere özgü olarak barındırdığı potansiyellerini incelemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle kentlerin dönüşümünün tarihsel arkaplanı ve kentsel toplumsal hareketlerin tarihten günümüze kentsel mekanda yarattığı etkiler ve Avrupa’daki kentsel hareketlerin ortaya çıkardığı işgal evi kentsel muhalefet pratiklerinin fiziksel mekanda ve onun bütünleyicisi olan sosyal yaşamdaki etkileri incelenmiş, yasal süreçleri ve hukuki yapılanmalarla olan ilişkisi değerlendirilmiştir.

Bununla beraber kent içinde kullanılmayan alanlar olarak söz konusu boş alanların ve taşıdıkları potansiyellerin bu alanlardaki yaşantının yeniden kurgulanmasıyla mümkün olduğu olgusundan hareketle, söz konusu kentsel muhalefet hareketinin Avrupa’daki örnekleri üzerinden yapılı çevreye olan etkilerinin nasıl açığa çıkarıldığı incelenmiştir. Alan araştırması kapsamında İstanbul’da yakın dönemde Kadıköy Yeldeğirmeni’nde ortaya çıkan ilk işgal evi ve sonrasında bulunduğu kentsel çevrede meydana getirdiği fiziki ve sosyal dönüşümlerin son kertede arazi değerlerinin değişimi aracılığıyla ile yön değiştirdiği görülmüştür. Tez çalışması kapsamında karşılıklı yapılan görüşmeler ile kentte yaşanan bu dönüşümün kentin kullanıcıları olan yereller ve yeni gelenler açısından yarattığı etkileşimler ve kentsel hareketlerin dönüştürücü potansiyeli son derece güçlü olmakla beraber bu hareketlerin kalıcı olabilmesinin kentsel yönetsel anlamda atılacak adımlara ve daha sürdürülebilir kentsel politikalara bağlı olduğu görülmektedir. Tezin sonucu bağlamında Avrupa’da yerel yönetimlerle biraraya gelerek hareket edebilen işgal evi oluşumları gibi pratiklerden farklı olarak Türkiye’de arazi değerlerinin ve rant olgusunun sosyo

kültürel olarak kalıcı değerler oluşturmaının önüne geçtiğı gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Modern kentlerden günümüze kentlerin geçirdiğı dönüşümler ve kentsel mekana yapılan müdahaleler göz önüne alındığında günümüz kapitalist kentlerinin biçimlendirdiğı gündelik pratikler ve mekansal değişimlerin toplumun her alanında olması beklenen gelişmiş bir yapılanmayı sağlayamadığı görünen bir gerçekliktir. Kentsel alanın biçimlenmesinde ve bu alanlarda nasıl bir gündelik yaşam pratiğinin kimler için kurgulandığı, ‘kent hakkı’ temelinde düşünülmesi ve tartışılması gerekli bir sorundur. Kent mekanını kullanım değeri çerçevesinde algılayan kentsel alanın kullanım hakkı üzerine ortaya konan işgal evleri hareketlerinin sonunda ortaya çıkan sosyal merkezler gibi pratiklerin inşasında, önemli olan projenin içeriğı ve mücadelelerin kime ve neye karşı verildiğidir. Günlük yaşam pratikleri içinde kentlilerin iktidar karşısında yürüttükleri küçük ölçekli direnişler aracılığıyla iktidarın stratejileri karşısında taktikler geliştirerek kente müdahalesi olarak tanımlayabileceğimiz bu müdahalelerin, radikal dönüşümlere yol açmalarını beklemek her ne kadar iyimserlik gibi görünüyor olsa da kentlerin adalet bağlamında dönüşümü adına son derece önemli potansiyeller barındırdığı da göz ardı edilemez bir gerçek. Ancak benzer şekilde söz konusu yapılanmaları dikkate almadan yapılan büyük ölçekli dönüşümlerin radikal bir etki yaratmasını beklemenin de konuya doğru bir çözüm olarak sunulabileceğini söylemek mümkün değildir.

Türkiye’de farklı dönemlerin dinamikleriyle şekillenen kentsel muhalefet dinamiklerinde işgal eylemlerinin sahip olduğu potansiyel kentsel hareketler bağlamında değerlendirildiğinde, söz konusu tarihsel sürecin bugünün kentsel muhalefet geleneğinin oluşmasına olan etkileri açıkça görülebilmektedir. İşgal eylemleri gerek bireylerin salt barınma amacıyla ortaya koydukları gerekse alternatif bir yaşam tahayyülü üzerinden harekete geçirdikleri eylemler bağlamında politik ve dönüştürücü etkileri olan eylemlerdir. Örneğin Türkiye’de 2000’li yılların başına kadar kentsel göçler sonucunda oluşmuş yeni kentsel alanlar ve bununla ortaya çıkan kentsel muhalefet bilinen ve kabul gören en belirleyici kentsel hareketlerden olarak kabul edilmekteydi. Ancak yakın dönemde Gezi hareketi gibi kentsel eylemler, kentsel mekana bireylerin taleplerini doğrudan koyduları yeni toplumsal hareketlerin Türkiye’de alternatif kentsel tahayyüllerin daha görünür hale gelmesini sağlamıştır.

Avrupa’da ortaya çıkan işgal evi eylemleri ve Türkiye’de ortaya çıkan hareketler karşılaştırıldığında Türkiye’deki işgal evi hareketlerinin daha öncesinde bir kentsel muhalefet olarak yıllardır süre gelen mekan işgallerinden referans alan ancak ondan farklı olarak bugünün kent hakkı mücadeleleri üzerinden kentlilik bilinciyle ortaya konan yakın dönem kentsel hareketlerden de güç aldığı görülmektedir. Bu bağlamda düşünüldüğünde işgal evi eylemleri Türkiye açısından hem yeni bir kentsel muhalefet pratiği ama aynı zamanda da mevcut kentsel muhalefet geleneğinin mevcut dinamiklerle de güncellenmiş bir formu olarak görülebilir. Öte yandan kent içinde rant değeri taşıyan ve kullanılmayan alanların kentlinin ihtiyaçlarına yönelik dönüştürülmesi amacını taşıyan eylemler bugünün ‘kent hakkı’ üzerinden ortaya konan kentsel muhalefet tartışmalarının sorguladığı önemli bir kentsel problemidir.

Bugün küreselleşme karşıtı, çevre ve ekolojiyi, insan haklarını, kadın haklarını ve kentli hakları gibi yakın dönem kentsel muhalefeti oluşturan yeni toplumsal hareketlerin kentlerin biçimlenişinde oynadığı rol son derece belirgin ve görünür bir olgudur. Bu hareketlerle beraber kentlerdeki çoğulcu yaşam görürlük kazanmış bireysel talepler de doğrudan ifade edilebilir hale gelmiş ve sivil toplumun önemi daha da ortaya çıkmıştır.

İşgal evleri, yeni toplumsal hareketlerin hedeflediği kent mekanına yönelik taleplerin doğrudan kentsel mekanı dönüştürmeye yönelik hareketler olarak ele alınsa da sebep olduğu değişimler kent açısından dramatik sonuçlar yaratabilmektedir. İşgal evinin öncesinde Kadıköy Belediyesi’nin ‘kentsel yenileme deneyimi’ adıyla başlattığı dönüşümler ve sonrasında işgal evi ile ilgi odağı olmaya başlayan bölgedeki mekansal hareketlilik çok boyutlu bir bakış açısıyla değerlendirilmeyi gerektirmektedir. İşgal Evi ile başlayan Yeldeğirmeni bölgesindeki hareketlilik ve canlanma bölgeye yeni bir kentli sınıfın yerleşmeye ve bu alanlarda kendi kentsel aktivitelerine uygun mekansal oluşumları harekete geçirmeleri ile gerçekleşen dönüşümler olarak görülmektedir. Bölgeye yeni gelen sosyal nüfus, bulunduğu mekanı kalıcı bir yerleşim yeri olarak benimseyip, mekanı kendi ihtiyaçlarına yönelik olarak değiştirme doğrultusunda hareket eden bir kentli bilincini ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla kamusal ve kentsel alana duyarlılığı ile bu kentli kesim, mekanın kullanımına dair inisiyatif alan, bölgedeki canlanmayı harekete geçirecek oluşumları da tetiklemektedir. Bu nüfusun gelişile açılan kafeler, atölyeler, sanat galerileri gibi sosyal-kültürel ve rekreasyonel mekanların sayısı her geçen gün

artmaktadır. Öte yandan bu değişimler daha önceki kentsel deneyimlerden de bildiğimiz üzere soylulaştırma olarak da bildiğimiz mevcut kullanıcıyı zaman içinde yerinden eden sosyal kırılmalara yol açma sorunsalını da taşımaktadır.

2013 yılında Yeldeğirmeni’nde, gezi hareketinin bir tezahürü olarak ortaya çıkan işgal evi hareketinin öncesinde hareketlenen kentsel dönüşümler, dönüşümün hangi noktada durduğu ve bu hareketliliğin manüple edilerek soylulaştırmayı tetiklemesi konularında kaygılar doğurmaktadır. Bu bağlamda Yeldeğirmeni Mahallesi, işgal evi hareketi sonrasında kentsel değişim anlamında son derece dramatik dönüşümlere sahne olmuştur. En az işgal evinin kendisi kadar önemli ve onun da etkisiyle yaşanan değişimler mekanın rant değerini yükselten dolayısıyla da mevcut yaşayanları yerinden eden soylulaştırma bağlamında düşünülmelidir.

Pérouse’un (2011) çalışmasında sorguladığı gibi kentsel toplumsal muhalefetin, bireysel ve noktasal bir ifade biçimi olmanın ötesinde yerel bazda gelişen, kamuoyuna hitap edebilen, kalıcı bir sosyal hareket olup, olmayacağını zaman gösterecektir. İşgal evleri, kentin dönüşümü üzerine yeni bir dinamik yaratması ve elbette tek başına yeterli olmasa da alternatif bir söylemin doğru noktalarından yola çıkarak yapılacak müdahalelerin kentsel mekanın ve onun kullanıcılarının gündelik pratikleri ile nasıl daha doğru biçimde ilişkilendirilebileceğini sorgulamak adına dikkate değer bir potansiyel taşımaktadır.

## KAYNAKLAR

- Alford. R., Friedland R.** (1985). Powers of theory : Capitalism, the state, and democracy, Cambridge [Cambridgeshire] ; New York : Cambridge University Press
- Allmendiger, P. and H. Thomas.** (1998). Urban Planning and the British New Right. Londra: Routledge
- Amoros, M.** (2014). Mekân Meselesi, Haz.: Soner Torlak, Tekin Yayınevi, 176
- Arı, O.,** (1960) Bulgaristan'lı Göçmenlerin İntibakı, 1950-51'de Bursa'ya İstanbul'da İskan Edilenlerin İntibakı İle İlgili Sosyolojik Araştırma, Ankara, 1960, Rekor Matbaası.
- APK** (2003). Rasimpaşa, Yeldeğirmeni Mahallesi Envanter Çalışması, *Kadıköy Belediyesi APK (Araştırma Planlama Koordinasyon) Müdürlüğü Tarihi ve Kültürel Çevre Projeleri Şefliği.*
- Arampatzi, A., & Nicholls, W. J.** (2012). The urban roots of anti-neoliberal social movements: the case of Athens, Greece. *Environment and Planning A*, 44(11), 2591–2610. doi:10.1068/a44416
- Arampatzi & Nicholls,** (2012), A., & Practices, P. (2014). Really Free Culture Anarchist Communities , Radical.
- Artun, A.** (2009). “Sanat ve 1968 Baharı - Bir Kronoloji”, Sanat Dünyamız, Bahar 2009, s. 32-47 <http://www.aliartun.com/content/detail/13>
- Atılğan, A.** (2010). ‘Yeldeğirmeni’, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, Anadolu 1. Büyükşehir Bölge Temsilciliği Yayını, İstanbul
- ASLAN, Ş.** (2004); 1970’li Yıllarda Türkiye’de Konut Sorunu ve Toplumsal Hareketler: 1 Mayıs Mahallesi, İletişim Yayınları, İstanbul
- ASS (Advisory Service for Squatters)** (1996). Squatters Handbook. Tenth edition Advisory Service for Squatters, London.
- Bernett, Claus.** (2004). The Hobrecht Plan 1862 and Berlin’s Urban Structure, *Urban History* 31 pp 400-419
- Bulut, F.** (2011) 68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye’de 68 kuşağına göre Atatürk ve Atatürkçülük anlayışı, ÇTTAD, XI/23 :123-149  
[http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded\\_files/file/dergi\\_23\\_en\\_son/06\\_.pdf](http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/ai/uploaded_files/file/dergi_23_en_son/06_.pdf)
- Cattaneo, C.** (2013). Urban squatting, Rural Squatting and the Ecological-Economic Perspective, *Squatting in Europe* : 139
- Candan A. ve Özbay C.** (2014) Yeni İstanbul Çalışmaları, Metis Yayınları, İstanbul
- Castells, M.** (1977) Urban Question: A Marxist Approach, Londra: Arnold
- Castells, M.** (1997) Kent, Sınıf, İktidar (çev. Asuman Erendil) Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara
- Castells, M.** (1983). The City and the Grassroots. A Cross-Cultural Theory of Urban Social Movements. Berkeley: University of California Press

- Castells, M.** (2005). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Ağ Toplumu'nun Yükselişi, İstanbul: Bilgi İletişim Grubu.
- Corr, A.** (1999). No Trespassing. Squatting, rent strikes and land struggles worldwide. Cambridge, MA: South End Press.
- Çayır, K.** (1999). Yeni Sosyal Hareketler-Teorik Açılımlar. İstanbul:Kaknüs Yayınları
- Çubuk, M.** (1998). Çağdaş Kentsel Kültür Mirası, Kentsel Koruma-Yenileme ve Uygulamalar Sempozyumu, Sunumlar- Sonuçlar ve Bir Değerlendirme, İstanbul.
- Davis, M.** (2007). Planet of Slums, London and New York: Verso
- Eyüboğlu, E.** (1991) ) Kentsel Sit Alanlarının Planlanmasına Yönelik Bir Yöntem Araştırması ve Kadıköy Yeldeğirmeni Örneği , M.S., İTÜ
- Fırat, B. Ö. ve Bakçay, E.** (2012). Çağdaş Sanattan Radikal Siyasete, Estetik-Politik Eylem, *Toplum ve Bilim*, Sayı: 125, 41-62.
- Giddens, A.** (1984). The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration. Cambridge: Polity
- Gumbert G. ve Drucker S. J.** (2008). "Communicative Cities", International Communication Gazette, ed. G. Gumbert and S. Drucker, 70 (3-4): 195.
- Gray, C.** (2001). Cyborg Citizen, Routledge
- Geronimo** (1995). Feuer und Flamme. Zur Geschichte der Autonomen [Fire and flame. On the history of the Autonomens]. Edition ID-Archiv, Berlin.
- Harvey, D.** (1989). The Urban Experience , John Hopkins University Press.
- Harvey, D.** (1990). Esneklik: Tehdit mi Yoksa Fırsat mı? Çev. A. Kurdoğlu, Toplumbilim Dergisi, 56-61, İstanbul, 83-92
- Harvey, D.** (2006). Sosyal Adalet ve Şehir, İstanbul, Metis Yayınları
- Harvey, D.** (2012). Asi Şehirler,(From the right to the city to the urban revolution): Verso
- Harvey, D** (2012). Paris, Modernitenin Başkenti, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Heyden, M.** (2008) Evolving participatory design: a report from Berlin, reaching beyond, Field Journal 2: 31–46.
- Holm, A., & Kuhn, A.** (2011). Squatting and Urban Renewal: The Interaction of Squatter Movements and Strategies of Urban Restructuring in Berlin. International Journal of Urban and Regional Research, 35(3), 644–658. doi:10.1111/j.1468-2427.2010.001009.x Alındığı tarih: 23.04..2014
- İMECE** (2011) 'Kentsel Toplumsal Muhalefeti Yeniden Tartışmak', 7. Türkiye Şehircilik Kongresi, 14-16 Kasım, İstanbul.
- İslam, T. ve Ciravoğlu, A.** (2006). 'Soylulaştırma ve İstanbul' Mimar İst., Yıl:6 Sayı: 21.
- Kallenberg, F.** (2001). Desire is speaking. Utopian rhizomes. In S. Poldervaart, H. Jansen and B. Kesler (eds.), Contemporary utopian struggles.

Communities between modernism and postmodernism. Aksant, Amsterdam.

- Kalaycıoğlu, S. & Duduhacıoğlu, B.** (2012) "Mekanda Değişimin Algılanması: Ankara Dikmen Vadisi Dönüşümü" VI Ulusal Sosyoloji Kongresi Kitabı, Sosyoloji Derneği, Ankara.
- Katz, S. and M. Mayer.** (1985). Gimme shelter: self-help housing struggles within and against the state in New York City and West Berlin. *International Journal of Urban and Regional Research* 9.1, 15–47.
- Keleş, R.** (1996). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi s. 19, Ankara
- Kriesi, H.** (1989) New social movements and the new class in the Netherlands. *American Journal of Sociology* 94.5, 1078–116.
- Kristiansen, A.,** (2006), "The European Charter for the Safeguarding of Human Rights in the City – Linking Urban Development with Social Equity and Justice", 95-102, *International Public Debates Urban Policies and the Right to the City*, UNESCO-UN HABITAT-ISS., Paris.
- Kocabaş, A.** (2006). Kentsel Dönüşüm (Yenileş(tir)me): İngiltere Deneyimi ve Türkiye'deki Beklentiler, Literatür Yayıncılık, İstanbul
- Koenig, E. B.** (2006). "The Right to the City: Mobilizing Under the Emerging Paradigm of Urban Inhabitaney", *Researching Contemporary Cities Post Graduate Conference*, Kasım
- Kurtuluş, H.** (2008), "Kentsel Dönüşümün Politik Ekonomisi", *İktisat Dergisi*, No: 499, 26-33.
- Laborit, H.** (1990), İnsan ve Kent, Çev. Bertan Onaran, İstanbul, Payel Yayınları.
- Laclau, E., & Mouffe, C.** (1990). *Hegemony & Socialist Strategy*, Verso, London-New York.
- Lash S. and Urry J.** (1987). *The End of Organised Capitalism*, Cambridge
- Lash S.** (1999). *Another Modernity, A Different Rationality*. Oxford: Blackwell.
- Lefebvre, H.** (1991) *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.
- Lefebvre, H.** (1976) *Survival of Capitalism*, Londra: Allison and Busby.
- Lefebvre, H.** (1979) "Space: Social Product and Use Value", J. Freiberg (der) *Critical Sociology: European Perspective içinde* New York: Grossman.
- Lowe, S.** (1986). *Urban Social Movements. The City after Castells*. London: Macmillan.
- Mayer, M.** (2013). First world urban activism. *City*, 17(1), 5–19. doi:10.1080/13604813.2013.757417
- Mamadouh, V.** (1992) De stad in eigen hand. Provo's, kabouters en krakers als stedelijke sociale beweging [Taking the city in their hands. Provo's, gnomes and squatters as urban social movement]. SUA, Amsterdam.
- Martínez, M.** (2007). The squatters' movement: urban counter-culture and alter-globalization dynamics. *South European Society and Politics* 12.3, 379–98.

- Martínez M. ve Cattaneo C.** (2011). To What Extent is Squatting an Alternative to Capitalism? Squatting in Europe Beyond the Housing Question
- Melucci, A.** (1989). Nomads of the present: social movements and individual needs in contemporary society. Hutchinson Radius, London.
- Melucci, A.** (2004). Toplumsal Hareketler ve Gündelik Hayatın Demokratikleşmesi, Sivil Yeni Toplumsal Hareketler ve Sanal Gerçeklik.(YAYINEVİ??)
- Moan, P.** (1980). Learning to learn. In N.Wates and C. Wolmar (eds.), Squatting. The real story. Bay Leaf Books, London.
- Mudu, P.** (2004). Resisting and challenging neoliberalism: the development of Italian social centers. Antipode 36.5, 917–41
- Mumford, L.** (2007). Tarih Boyunca Kent, Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Mumford, L.** (2003). “What is a City?”, The City Reader, ed. R. T. LeGates ve F. Scout, New York, Routledge Publishing.
- Neuwirth, R.** (2005) Shadow cities : a billion squatters, a new urban world New York : Routledge
- Nottingham Psychogeographical Unit**, Basic Banalities, A brief history of the Situationist International, <http://art.ntu.ac.uk/mental/storie/bb.htm>
- Owens, Lynn** (2009). Cracking Under Pressure. *Narrating the Decline of the Amsterdam Squatters' Movement*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Özbek, M.** (2002). “Kentsel Mekan, Toplum, Bilişsel Harita ve Planlama”, Deniz İncedayı (der.), Çevre Tümdür , Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Özden, P. P.** (2008). Kentsel Yenileme, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Özden, P. P.** (2001). “Kentsel Yenileme Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü Üzerine Düşünceler ve İstanbul Örneği”, *İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 23-24
- Park, R.E. and Mackenzie, R.D.** (1967). The City. University of Chicago Press.
- Perouse, Jean F.** (2011). İstanbul’la Yüzleşme Denemeleri Çeperler, Hareketlilik ve Kentsel Bellek, İletişim Yayınları
- Pichardo, N.A.** (1997). New social movements: a critical review. Annual Review of Sociology 23.1, 411–30.
- Pickvance, C.** (2003). From urban social movements to urban movements: a review and introduction to a symposium on urban movements. *International Journal of Urban and Regional Research* 27.1,
- Pinder, D.** (2005). Visions of the city: Utopianism, power and politics in 20th century urbanism, Edinburgh University Press
- Polletta, F. and J.M. Jasper** (2001). Collective identity and social movements. Annual Review of Sociology 27.1, 283–305.
- Poulantzas, N.** (1978). State, Power, Socialism, Verso, Londra
- Pruijt, H.** (2003). Is the institutionalisation of urban movements inevitable? A comparison of the opportunities for sustained squatting in New York

- City and Amsterdam. *International Journal of Urban and Regional Research* 27, 133-157.
- Pruijt, H.** (2004). Squatters in the Creative City: Rejoinder to Justus Uitermark. *International Journal of Urban and Regional Research* 28.3, pp. 699-705.
- Pruijt, H.** (2010). The creative city, revanchism, moral panics and culture wars. Geographic dimensions of legitimacy and institutionalization in the case of Dutch anti-squatting legislation. *XVII ISA World Congress of Sociology*, Gothenburg.
- Pruijt, H.** (2011). The Logic of Urban Squatting, 1–29.
- Putnam, R.D.** (1995). ‘Bowling Alone: America’s declining Social Capital’. *Journal of Democracy*
- Rawls, J.** (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge Mass: Harvard University Press.
- Reeve, K.** (2005). Squatting Since 1945: The Enduring Relevance of Material Needs, In: Somerville, P. and Sprigings, N., *Housing and Social Policy*. London, Routledge
- Roberts, P.** (2000). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. Peter Roberts and Hugh Sykes (der.) *Urban Regeneration*. London, Thousands Oaks, New Delhi: Sage Publications. 9-36
- Ruggiero, V.** (2000). New social movements and the ‘Centri Sociali’ in Milan. *Sociological Review* 48.3, 167–85.
- Smith, N.** (1996). “The New Urban Frontier: Gentrification and The Revanchist City”, Routledge Publications, London.
- Soja, E.** (1995). Postmodern Urbanisation: The Six Restructuring of Los Angeles in S. Watson and K. Gibson (eds) *Postmodern Cities and Shapes*, Blackwell, Oxford
- Soja, E.** (2000). *Postmetropolis: Critical Studies of Cities and Regions*, Oxford, Blackwell Publishing.
- Smith, N.** (1992). *New City, New Frontiers: the Lower east side as Wild, Wild West*, (ed. M. Sorkin), Variation on a Theme Park, Noonday Press, New York
- SQUASH (Squatters’ Action for Secure Homes)** (2011). Criminalising the vulnerable. Why we can’t criminalise our way out of a housing crisis. *A Parliamentary briefing*. <http://www.squashcampaign.org>
- Şengül, T.** (2001). *Kentsel Çelişki ve Siyaset*, WALD, İstanbul
- Tarrow, S.** (1994). *Power in movement. Social movements and contentious politics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tekeli, İ (1987)
- Tekeli, İ.** (2000). “Kent Toprağında Mülkiyet Dağılımı ve El Değiştirme Süreçleri” Ankara: 1985’den 2000’e, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara, 1987, S:87-104.

- Tekeli, İ.** (2009). *Modernizmi Modernite ve Türkiye’de Modernleşme Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Türkoğlu, N.** (2003). *Kitle İletişimi ve Kültür*, İstanbul, Naos Yayınları.
- Thorns, David C.** (2004). *Kentlerin Dönüşümü*, Soyak Yayınları, İstanbul.
- UNESCO-UN-HABITAT-ISS.** (2005b). “World Charter on the Right to the City”, 9-16, *Discussion Paper Urban Policies and the Right to the City* <http://www.hicmena.org/documents/UN%20Habitat%20discussion.pdf>
- Urry, J.** (1999). *Mekanları Tüketmek*, (Çev. Rahmi G. Ögdül), Ayrıntı Yay., İstanbul.
- Ünsal, Ö.** (2014) *Yeni İstanbul Çalışmaları, Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar, Neoliberal Kent Politikaları ve Direnişin Siyaseti: İstanbul’da Yeni Kentsel Muhalefet*, Metis Yayınları, 109-123
- Van der Berg, T.** (2007). Van kerk tot café. Speciale uitgave ter gelegenheid van de officiële opening van ‘Olivier’ op 28 januari 2007 [From church to café. Special issue on the occasion of the official opening of Olivier on 28 January 2007]. Debuut, Utrecht [WWW document]. URL <http://utrecht.cafeolivier.be/files/utrecht.cafe-olivier.be/vankerktotcafe.pdf>
- Vasudevan, A.** (2011). Dramaturgies of dissent: the spatial politics of squatting in Berlin, 1968 *Social and Cultural Geography*. 12(3), 283-303
- Wates, N.** (1980). *Introducing squatting*. In N.Wates and C. Wolmar (eds.), *Squatting. The Real Story*. Bay Leaf Books, London.
- Yırtıcı, H.** (2009). ‘‘Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi’’, İstanbul Bilgi Üni. Yayınları 96.
- Küresel Ayaklanmalar Çağında Direniş ve Estetik** (2014) Derleyen: Kuryel A., Fırat B. Ö., İletişim Yayınları
- Yeldeğirmeni Deneyimi, Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım** (2014). ÇEKÜL Vakfı Yayınları

## İNTERNET KAYNAKLARI

- Url-1 <https://studio3postindustrial.wordpress.com/>
- Url-2 [http://fet.uwe.ac.uk/conweb/house\\_ages/council\\_housing/print.htm](http://fet.uwe.ac.uk/conweb/house_ages/council_housing/print.htm)
- Url-3 <http://2.bp.blogspot.com/>, erişim tarihi
- Url-4 <https://paulwalshphotographyblog.files.wordpress.com/>
- Url-5 <http://nva.org.uk/img/4b9e268c.jpg>
- Url-6 (tarih yok). <http://www.artangel.org.uk/images/>
- Url-7 <http://www.eco-action.org/rr/gifs/carfree.jpeg>

Url-8 <https://linksunten.indymedia.org/de/system/files/images/1201144730.jpg>

Url-9 <http://41.media.tumblr.com/a94ece5e36d41a9c6934b2a5c6e8c696/>

Url-10 <http://www.kulturzentrum-lagerhaus.de/>

Url-11 <http://www.airoots.org/?s=masdeu:>

Url12 <http://static.guim.co.uk/sysimages/Guardian/Pix/pictures/>

Url-13 [http://theprotocity.com/wp-content/uploads/2012/10/IMG\\_2764.jpg](http://theprotocity.com/wp-content/uploads/2012/10/IMG_2764.jpg)

Url-14 <http://hotelwien.files.wordpress.com/>

Url-15 [http://www.bgleipzig.de/a/foto/demmeringstrasse\\_21.jpg](http://www.bgleipzig.de/a/foto/demmeringstrasse_21.jpg)

Url-16 <http://mpalothia.files.wordpress.com/>

Url-17 <http://www.iamexpat.nl/>

Url-18 <http://tr.squat.net/wp-content/uploads/tr/2012/12/>

Url-19 <http://photo.ekathimerini.com/>

Url-20 <http://www.thenation.com/>

Url-21 <http://kirche-hamburg.de/>

Url-22 <http://old.squat.net/images/rote-flora/2006-hamburg-schanzenfest.jpg>

Url-23 <http://www.nickwates.com/>

Url-24 <http://40.media.tumblr.com/e3d3a561ef8c4e8700d200fd0f399c5b/>

Url-25 <http://sosyalsavas.org/wp-content/uploads/2014/05/ankara2.jpg>

Url-26 <http://www.timeoutistanbul.com/>

Url-27 <http://bianet.org/>

Url-28 <http://www.sokakbizim.org/>

Url-29 <http://www.mimarlikdergisi.com/>

Url-30 <http://old.squat.net/>

<http://www.afed.org.uk/blog/international/332-solidarity-with-the-squatters-of-villa-amalia-reports-from-athens.html>

<http://tr.squat.net/2012/12/20/villa-amalias-atina-yunanistan-devlet-ele-gecirilmis-ve-orgutlenmis-mekanlari-ani-baskinlarla-terorize-etme-hedefini-bir-kez-daha-gosterdi/#more-2569>

<http://www.thenation.com/sites/default/files/user/224827/%5B1%5D%20Kasa%20de%20la%20Muntanya%2C%20Barcelona%2C%20squatted%20since%201989%2C%20Barcelona.%20Image%20from%20Wikicommons..jpg>

<http://www.iamexpat.nl/app/webroot/upload/files/Read-and-Discuss/Lifestyle/Articles/gogreen%20future%20OT301%20Jan%20Pieter%20Heijestraat%20.jpg>

[http://www.absoluteastronomy.com/topics/Rote\\_Flora](http://www.absoluteastronomy.com/topics/Rote_Flora)

[http://old.squat.net/en/ne\(2003\)ws/barcelona060903.html](http://old.squat.net/en/ne(2003)ws/barcelona060903.html)

<http://www.haushalten.org/>

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/gumussosbil/article/view/5000004264/5000004777>

<http://www.morusnyc.org/reclaiming-space-squats/>

<http://yalcintanmc.blogspot.com.tr/2009/12/kentsel-donusumu-ve-kentsel-muhalefeti.html>

<http://bianet.org/biamag/toplum/157291-sistemdeki-catlak>

<http://viraverita.org/roportajlar/caferaga-dayanismasi-ile-iscilevleri-uzerine-esas-mesele-bunun-mumkun-oldugunu-gostermek>

<http://sosyolojisi.com/>

## ÖZGEÇMİŞ



**Ad-Soyad** :Deniz Özdeniz  
**Doğum Tarihi ve Yeri** :1984, İstanbul  
**E-posta** :dozzdeniz@gmail.com

## ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** :2009, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü
- **Yüksek Lisans** :2012, Barcelona Üniversitesi, Kentsel Tasarım, Erasmus Değişim Programı

## MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Kent Düşleri Ego Hangarları ve Alanı Ulusal Öğrenci Proje Yarışması, Yüksek Lisans Kategorisi, Jüri Özel Ödülü
- 2011 Kent Düşleri Kızılay Kent Meydanı ve Çevresi Kentsel Tasarım Öğrenci Yarışması İkincilik Ödülü, 2009



